

Wat hebben geweldplegers gemeen?

*Een typologie van plegers van geweld tegen
de publieke taak en van publiek geweld*

Inge Bakker
Lisanne Drost
Wouter Roeleveld

Met medewerking van
Erik-Jan Nap

Uitgevoerd door het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van het
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Programma
Veilige Publieke Taak en het Ministerie van Justitie, Programma
Geweld in het (semi-)publieke domein

Juli 2010

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	11
1.1 Achtergronden	11
1.2 Beleidscontext	14
1.3 Doelstelling & onderzoeksvragen	17
1.4 Leeswijzer	18
2 Onderzoeksopzet en -methoden	19
2.1 Onderzoeksopzet	19
2.2 Voorbereidende fase	20
2.3 Verkennende fase	23
2.4 Vaststellingsfase	26
2.5 Overzicht totaal aantal incidenten	28
2.6 Verloop veldwerk en reflectie op gebruikte methoden	30
3 Geweldplegers in de literatuur	35
3.1 Inleiding	35
3.2 Aanleidingen en motieven van geweld	35
3.3 Persoonskenmerken van geweldplegers	38
3.4 Situationele kenmerken	40
3.5 Dadertypologieën	42
3.6 Implicaties voor het verdere onderzoek	46
4 Een typologie van geweldplegers	49
4.1 Type 1: De machteloze gefrustreerde	50
4.2 Type 2: Het korte lontje	53
4.3 Type 3: De verwarde	60
4.4 Type 4: Geweld als leefstijl	64
4.5 Type 5: De beïnvloedbare jongere	68
4.6 Type 6: De incidentele pleger onder invloed	73
4.7 Overzicht van de typen	78
4.8 De typologie vergeleken	82
5 Interventies	87
5.1 Inleiding	87
5.2 Persoonsgerichte interventies	88

5.3	Contextgerichte interventies	90
5.4	Situationele interventies	91
5.5	Organisatiegerichte interventies	96
5.6	Effectiviteit van interventies	98
5.7	Typen geweldplegers gekoppeld aan interventies	99
6	Conclusie	105
6.1	Inleiding	105
6.2	Een typologie van geweldplegers	106
6.3	Interventies	109
6.4	Ten slotte	113
	Literatuur	115
	Bijlagen:	
1	Selectie van instanties, incidenten en strafdossiers	121
2	Beschrijving onderzoekspopulatie	127
3	Stramien dossierstudie	141
4	Vragenlijst slachtoffers publieke taak	143
5	Topiclijst daderinterviews	147
6	Voornaamste kenmerken per type pleger	149

Samenvatting

In opdracht van het programma Veilige Publieke Taak van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het programma Geweld in het (semi-) publieke domein van het Ministerie van Justitie is een verkennend kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek heeft tot doel inzicht te bieden in persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken van geweldplegers en vanuit deze kenmerken een typologie op te stellen, waarbij overeenkomsten en verschillen tussen publiek geweld en geweld tegen de publieke taak worden toegelicht. Dit inzicht is van belang om maatregelen tegen de geweldplegers en preventieve maatregelen voor organisaties te kunnen aanscherpen en werkgevers hierbij te kunnen ondersteunen.

Op basis van persoonskenmerken, kenmerken van de sociale context en situationele kenmerken is een typologie van geweldplegers opgesteld.

We onderscheiden zes typen geweldplegers:

1. de machteloze gefrustreerde;
2. het korte lontje;
3. de verwarde;
4. geweld als leefstijl;
5. de beïnvloedbare jongere;
6. de incidentele pleger onder invloed.

De zes typen verschillen van elkaar in persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken. Bij de machteloze gefrustreerde pleger is er sprake van mentale instabiliteit. Deze kan voortvloeien uit het feit dat er vaak meerdere problemen zijn, zoals schulden, werkloosheid en eventueel een alcohol- of drugsverslaving. Het meest kenmerkend voor dit type pleger zijn de afhankelijkheidsrelatie tussen pleger en slachtoffer en het grote gevoel van machteloosheid dat de pleger voorafgaand aan het incident ervaart. De pleger heeft het gevoel de situatie niet meer goed aan te kunnen en is hierdoor gefrustreerd.

Het korte lontje is een heel ander type pleger. Het meest kenmerkend voor dit type is de lage frustratiedrempel. Het korte lontje schiet, in tegenstelling tot de andere typen, bij een zeer geringe aanleiding uit zijn slof. Het korte lontje heeft doorgaans weinig spijt van zijn daad en wijt het gedrag aan een temperamentvol karakter.

Kenmerkend voor de verwarde pleger is een psychiatrische stoornis, waardoor de pleger verward is. Naast een psychiatrische stoornis kan er ook sprake zijn van een verslaving. Dit type is doorgaans, door de stoornis, werkloos en ontvangt een uitkering. Het geweld van dit type pleger is onvoorspelbaar.

De geweldplegers die behoren tot het type geweld als leefstijl kenmerken zich door agressief en gewelddadig gedrag in het dagelijks leven. Het gebruik van geweld is kenmerkend voor dit type pleger en zij gebruiken geweld ook instrumenteel om een doel te bereiken. Dit is het enige type dat geweld calculerend gebruikt. Het vermoeden bestaat dat dit type pleger lijdt aan een antisociale persoonlijkheidsstoornis. Een duidelijke aanleiding voor het geweld is niet altijd aanwezig.

Opvallend bij het type de beïnvloedbare jongere is dat er zich over het algemeen één of meerdere problemen voordoen in de thuissituatie of op school. Dit type pleger is veelal niet crimineel actief, het betreft vaak 'first offenders'. Het geweld vindt meestal in groepsverband plaats. De jongere laat zich door groepsdruk en 'verkeerde vrienden' gemakkelijk op een negatieve manier beïnvloeden. Het geweld is vaak te zien als signaal van achterliggende problematiek, als roep om aandacht.

Het laatste type is de incidentele pleger onder invloed. Kenmerkend voor dit type is dat hij zich incidenteel schuldig maakt aan geweld, en alleen als hij onder invloed van alcohol of drugs is bij het uitgaan of bij evenementenbezoek. Een geringe aanleiding kan voor dit type pleger voldoende zijn om over te gaan tot geweld. Bekenden of omstanders kunnen een stimulerend effect hebben op de pleger of zelfs samen met de pleger, in groepsverband, geweld plegen.

Overlap tussen typen plegers

Als we kijken op wie de typen plegers hun geweld richten, valt op dat er veel overlap is tussen plegers van geweld tegen werknemers met een publieke taak en plegers van publiek geweld. De meeste typen kunnen zowel verbaal of fysiek geweld plegen tegen werknemers met een publieke taak als tegen burgers, zij het soms in meer of mindere mate. Uitzondering is de machteloze gefrustreerde, die enkel in een afhankelijkheidsrelatie met een werknemer met een publieke taak tot geweld overgaat.

Ook is er een overlap te ontdekken in de aanleidingen voor verbaal of fysiek geweld tegen werknemers met een publieke taak en de aanleidingen voor publiek geweld. De plegers kunnen bijvoorbeeld ontevreden zijn over hoe ze zijn bejegend, zich onrechtmatig behandeld of gekrenkt voelen, zich ergeren aan een bepaalde gedraging of aan een blik van het slachtoffer. Een aanleiding kan in beide situaties geheel ontbreken.

Interventies

Binnen het onderzoek is er ook gekeken naar de verschillende interventies die instanties met een publieke taak hanteren om verbaal en fysiek geweld te voorkomen, dan wel tot een minimum te beperken. Opvallend is dat organisaties die relatief veel met geweld te maken krijgen, al beduidend meer aandacht besteden aan omgaan met geweld dan organisaties waar geweld minder vaak voorkomt. Dit gebeurt in de vorm van protocollen bij incidenten, nazorg en uitgebreide registratie.

Binnen de organisaties lijkt veel geweld te worden voorkomen of in de kiem te worden gesmoord door persoonlijke strategieën van werknemers. Een de-escalerende (werk)houding, het goed kunnen inschatten van situaties en op de juiste wijze reageren blijken hierbij van belang. Daarnaast blijkt gedegen training op het gebied van omgaan met geweld een belangrijk onderdeel te zijn van de professionalisering van werknemers. Het blijft echter altijd van de organisatie en van de persoonlijke inschatting van de medewerker afhankelijk welke maatregelen en strategieën worden ingezet.

De duidelijk te onderscheiden typen bevestigen het belang van een dadergerichte aanpak voor geweldplegers. De indeling naar persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken biedt aanknopingspunten voor meer op de persoon toegesneden signalering en interventies voor geweldplegers.

De typologie geeft organisaties met een publieke taak zicht op de geweldplegers die zij in hun dagelijkse werk (kunnen) tegenkomen.

Beleidsmakers kunnen de inzichten uit het onderzoek gebruiken voor het ontwikkelen van gericht beleid. Door de koppeling tussen de typen geweldplegers en interventies verder uit te werken, zijn interventies en maatregelen om geweld tegen te gaan in de toekomst gericht in te zetten.

Overzicht kenmerken typen geweldplegers

Type	Persoonskenmerken	Sociale context	Situatieve / incidentkenmerken
De machteloze gefrustreerde	<ul style="list-style-type: none"> • Man • > 25 jaar • Mentaal instabiel • Niet veelvuldig gewelddadig • Gevoel van machteloosheid • Externe attributie 	<ul style="list-style-type: none"> • Diverse risicofactoren • Lager opgeleid 	<ul style="list-style-type: none"> • Grote mate van frustratie • Afhankelijkheidsrelatie • Geweld gericht op medewerker publieke taak • Verbaal geweld • Ziet geweld als laatste mogelijkheid • Individuele pleger
Het korte lontje	<ul style="list-style-type: none"> • Mannen en vrouwen • Uiteenlopende leeftijden • Lage frustratiedrempel • Frequent agressief • Geen (uitgebreid) strafblad • Externe attributie 	<ul style="list-style-type: none"> • Zowel hoog- als laagopgeleid • Stabiele thuissituatie • Geen opvallendheden 	<ul style="list-style-type: none"> • Geringe aanleiding • Slachtoffer is onbekende van dader • Geen afhankelijkheidsrelatie • Gericht op medewerker publieke taak en/of burger • Verbaal geweld • Individuele pleger
De verwarde	<ul style="list-style-type: none"> • Vaker man • > 25 jaar • Psychiatrische stoornis • Onaangepaste leefstijl • Lage frustratiedrempel 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaak werkloos • Leeft van uitkering 	<ul style="list-style-type: none"> • Aanleiding ontbreekt • Slachtoffer kan zowel bekende als onbekende van dader zijn • Afhankelijkheidsrelatie kan zowel aan- als afwezig zijn • Vaak werknemer publieke taak (vooral zorgsector) • Verbaal en fysiek geweld • Individuele pleger

Type	Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele / incidentkenmerken
Geweld als leefstijl	<ul style="list-style-type: none"> • Man • 15 - 50 jaar • Vermoeden antisociale persoonlijkheidsstoornis • Onaangepaste leefstijl • Ziet gebruik geweld als 'normaal' • Calculerend gedrag 	<ul style="list-style-type: none"> • Schulden • Werkloos • Alcohol- en/of drugsverslaving • Problemen in thuissituatie • Traumatische ervaring in het verleden 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen duidelijke aanleiding • Slachtoffer kan zowel bekende als onbekende zijn • Geen afhankelijkheidsrelatie • Vaak onder invloed ten tijde van delict • (Zwaar) fysiek geweld • Wapenbezit en wapengebruik • Toont achteraf geen berouw • Individuele plegger
De beïnvloedbare jongere	<ul style="list-style-type: none"> • Mannen en vrouwen • < 25 jaar • Enige mentale instabiliteit • 'First offenders' 	<ul style="list-style-type: none"> • Problemen of moeilijkheden in thuissituatie en/of op school • Lager opgeleid • Geweld is signaal van achterliggende problematiek 	<ul style="list-style-type: none"> • Slachtoffer kan zowel bekende als onbekende zijn • Geen afhankelijkheidsrelatie • Geen duidelijke aanleiding • Verbaal en fysiek geweld • Groepsdruk • Individuele plegger of in groep
De incidentele plegger onder invloed	<ul style="list-style-type: none"> • Man • < 35 jaar • Aangepaste leefstijl • Geen strafblad • Tijdelijk onder invloed 	<ul style="list-style-type: none"> • Werkend • Divers opleidingsniveau • Stabiele thuissituatie • Geen schulden 	<ul style="list-style-type: none"> • Slachtoffer is onbekende • Uitgaansgeweld • Invloed van groep • Verbaal en fysiek geweld • Toont achteraf berouw • Individuele plegger of in groep

1 *Inleiding*

In opdracht van het programma Geweld in het (semi-) publieke domein van het ministerie van Justitie en het programma Veilige Publieke Taak van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft het Verwey-Jonker Instituut een verkennend onderzoek uitgevoerd naar kenmerken en motieven van plegers van geweld tegen burgers en tegen werknemers met een publieke taak. We gaan hieronder in op de achtergronden van publiek geweld en geweld tegen de publieke taak, en op kenmerken van geweldplegers. Ook de beleidscontext waarbinnen het onderzoek plaatsvindt, beschrijven we kort. Ten slotte komen de doel- en vraagstelling van het onderzoek aan bod.

1.1 *Achtergronden*

Publiek geweld

Er is veel aandacht voor het terugdringen van geweld in de maatschappij. Driessen et al. (2008) stellen dat er de laatste twee decennia over het algemeen in de Nederlandse samenleving geen toename is van geweld. Er is een stabilisatie of zelfs een afname. Deze afname blijkt ook uit de verantwoording Veiligheid begint bij Voorkomen (2010): het aantal geweldsdelicten blijkt begin 2010 ten opzichte van 2006 met 19 procent gedaald.

Agressie en geweld kunnen bestaan uit schelden en bedreigen, maar ook uit vormen van fysiek geweld: mishandeling en wapengebruik. Belangrijk is dat het doelbewust en tegen de wil van de ander plaatsvindt.

Het programmaplan Geweld in het (semi-) publieke domein definieert geweld als volgt: *'Het welbewust gebruiken van fysieke kracht of macht, dan wel het dreigen daarmee, gericht tegen een ander persoon of een andere groep van personen, hetgeen resulteert of waarschijnlijk zal resulteren in fysiek letsel, de dood of psychische schade.'* (Van Erpecum, 2005).

Van alle geweldsdelicten speelt bijna zestig procent zich af in de openbare ruimte (Schuyt & Van den Brink, 2003). Uit onderzoek van Terlouw et al.

(2000) komt naar voren dat het geweld in de openbare ruimte zich voornamelijk afspeelt in woonwijken, het verkeer en in uitgaanscentra.

Eén op de vijf geweldsincidenten wordt door het betrokken slachtoffer omschreven als 'geweld zonder aanloop van opbouwende spanningen'. Alcohol speelt vooral een rol bij uitgaansgeweld, en drugs vaker in de wijk. De daders van publiek geweld zijn doorgaans man en de groep daders bestaat voor een groot deel uit jongeren van 12 tot 24 jaar (Lünnemann & Bruinsma, 2005). Jongeren verklaren en/of rechtvaardigen hun agressieve en gewelddadige gedrag onder meer met verwijzing naar hun plicht op te komen voor hun vrienden of familie. Maar ook groepsdruk of verveling wordt als verklaring gegeven voor gewelddadig gedrag (Bol et al., 1998).

Geweld tegen werknemers met een publieke taak

In het onlangs verschenen onderzoek van het IVA naar de aard en omvang van ongewenst gedrag tegen werknemers met een publieke taak wordt vastgesteld dat 65 procent van de werknemers met een publieke taak te maken krijgt met ongewenst gedrag door externen (Jacobs, Jans & Roman, 2009). Uit dit onderzoek komt naar voren dat gerechtsdeurwaarders, de Nederlandse Spoorwegen, het gevangeniswezen en de Jeugdzorg het meest te maken krijgen met ongewenst gedrag, gevolgd door ambulancepersoneel, het UWV, sociale diensten, burgemeesters en wethouders, het voortgezet onderwijs en de politie. De brandweer heeft het minst met ongewenst gedrag te maken gehad (Jacobs, 2009). Van de werknemers die in het afgelopen jaar slachtoffer waren van ongewenst gedrag had 62% te maken met verbaal geweld, 22% met intimidatie, 21% met fysiek geweld, 16% met discriminatie en 10% met seksuele intimidatie. Verbale aantijgingen tolereerden werknemers meer dan fysiek geweld (slaan, schoppen en spugen).

Daarnaast verdragen de werknemers het minst goed het gooien met voorwerpen en het dreigen met of een poging ondernemen tot lichamelijk geweld, al dan niet met een wapen. Uit het onderzoek komt ook naar voren dat de ontoelaatbaarheid van de verschillende soorten schendingen geen gelijke tred houdt met de meldingsbereidheid: van alle geweldsincidenten wordt slechts in een klein deel aangifte gedaan, van fysiek geweld wordt in zestien procent van de gevallen aangifte gedaan. De lage aangiftebereidheid komt door de te geringe ernst van het ongewenst gedrag (Jacobs, 2009).

Uit de quick scan 'Aard en omvang agressie en geweld tegen medewerkers met een publieke taak' (Van Vugt & Bogaerts, 2007), grotendeel gebaseerd

op buitenlands onderzoek, komt naar voren dat werknemers die 's nachts of 's avonds werken meer kans lopen om slachtoffer te worden van agressie en geweld en dat instellingen waar mensen in en uit kunnen lopen meer kans hebben op agressie en geweld. Raven en Driessen (2004) stellen echter dat bovengenoemde factoren nauwelijks van invloed zijn op geweld tegen werknemers met een publieke taak. Het soort publiek (onder meer psychische gesteldheid) waar de organisatie mee te maken heeft en de belangen die op het spel staan voor de cliënten, blijken meer van invloed te zijn op het geweld.

Geweld tegen een werknemer met een publieke taak wordt doorgaans gepleegd door een cliënt (Islam et al., 2003). In de verplegende sector zijn de geweldplegers niet alleen patiënten maar ook familie van de patiënten. In het onderwijs zijn het leerlingen, maar ook ouders van de leerlingen die geweld plegen. Geweld komt ook voor tussen werknemers onderling, maar bij overheidsmedewerkers zijn de klanten vaker de daders dan medewerkers of supervisors (Hoobler & Swanberg, 2006).

Kenmerken van plegers

Geweld tegen personen vindt niet in het luchtledige plaats; meestal is het een reactie op de functionele interactie. Publiek geweld en geweld tegen werknemers met een publieke taak kunnen onder andere voortkomen uit irritaties, ontevredenheid over bejegening of een gevoel van machteloosheid. Communicatieproblemen en misverstanden, bijvoorbeeld door cultuurverschillen, kunnen aanleiding zijn voor agressie en geweld. Ook een werkomgeving kan agressie in de hand werken, zoals veel bureaucratie, grote werkdruk en onprofessioneel handelen (Lünnemann, 2006).

Of en wanneer deze mogelijke aanleidingen leiden tot het daadwerkelijk overgaan tot het plegen van verbaal of fysiek geweld, is afhankelijk van persoonlijkheidsfactoren van de pleger (bijvoorbeeld het aanwezig zijn van een psychische stoornis) en situationele factoren.

Om tot een typologie of onderverdeling van plegers te komen op basis van relevante kenmerken kunnen we een onderscheid maken tussen persoonskenmerken en situationele of omgevingskenmerken. Deze kenmerken zijn onder te verdelen in statische, stabiele kenmerken zoals sekse, leeftijd, etniciteit en strafrechtelijk verleden en dynamische, veranderlijke kenmerken. Bij dynamische kenmerken kan het gaan om individuele kenmerken als psychische gesteldheid, sociale vaardigheden, alcohol- en drugsgebruik, maar

ook om omgevingsfactoren als sociaal-economische achtergrond, de gezins-situatie en verdere sociale context.

Op individueel niveau kan een zwakke gezondheid of stress door geld-problemen een 'trigger' zijn voor agressie. Zogenaemde 'trigger'-factoren voor fysiek en verbaal geweld zijn door Van Vugt & Bogaerts onderverdeeld in persoonlijke gemoedsrust (gekwetst, geïrriteerd of gefrustreerd), een oncomfortabele conditie of mentale instabiliteit (bijvoorbeeld door drugs- of alcoholgebruik) (Van Vugt & Bogaerts, 2007).

In dit onderzoek onderzoeken we op exploratieve wijze de bovengenoemde persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken van plegers en incidenten. Het gaat om geweld gericht tegen de publieke taak, maar ook tegen burgers onderling. Hieronder schetsen we eerst kort de beleidscontext van het onderzoek.

1.2 Beleidscontext

Programma Geweld in het (semi-) publieke domein

De hoofddoelstelling van het programmaplan Geweld in het (semi-) publieke domein is twintig procent minder geweldsdelicten in 2010 ten opzichte van 2002. Om de doelstelling te bereiken wordt vroegtijdig signaleren en effectief interveniëren van groot belang geacht. Het programma richt zich hierbij op specifieke doelgroepen en domeinen.

Volgens het programma dient een succesvolle strategie tegen criminaliteit te bestaan uit een combinatie van strafrechtelijke en niet-strafrechtelijke maatregelen die bijdraagt aan de preventie van geweldpleging en het voorkomen van recidive.

Eind 2008 werd geconcludeerd dat er ondanks gedane inspanningen nog veel winst te behalen is binnen de aanpak van geweldscriminaliteit. De volgende verbeterpunten kwamen naar voren:

- Er is nog onvoldoende zicht op (potentiële) geweldplegers.
- Het drang- en dwangkader wordt onvoldoende toegepast.
- Op de persoon toegesneden signalering en interventies zijn voor verbetering vatbaar.
- Er is te beperkt zicht op effectieve interventies voor deze specifieke doelgroep.
- Meer weerbaarheid onder burgers wordt essentieel geacht.

- Er dienen minder ‘triggers’ van geweld in de samenleving aanwezig te zijn in de vorm van alcohol, mediageweld en wapenbezit.

Binnen het programma zijn vier projecten gedefinieerd. Ze betreffen de dadergerichte aanpak van geweldplegers, persoonsgerichte interventies van risicogroepen, vergroten van weerbaarheid op school en in de buurt en de aanpak van de risicofactoren alcohol, wapenbezit en geweldbeelden.

Programma Veilige Publieke Taak

In 2006 is het programma Veilige Publieke Taak (VPT) van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gelanceerd. In 2007 is dit programma aangescherpt in het ‘Programma Veilige Publieke Taak 2007-2011’.

Het programma VPT richt zich op het voorkómen van agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak, het helpen van werkgevers bij het beschermen van de publieke taak én hun werknemers en het aanpakken van daders. Uitgangspunt bij dit laatste is dat er altijd een reactie volgt als een dader een werknemer met een publieke taak agressief bejegent of geweld aandoet. Het programma streeft naar een vermindering van vijftien procent van het aantal agressie- en geweldincidenten tegen werknemers met een publieke taak in 2011 ten opzichte van 2007.

De doelgroep omvat de sectoren veiligheid, onderwijs, zorg & hulpverlening, openbaar vervoer & infrastructuur, sociale zekerheid en openbaar bestuur & politici.

VPT heeft twee pijlers. De eerste pijler betreft de regierol tegenover ketenpartners. Deze rol wordt op drie manieren vervuld: ten eerste door regie te voeren over het beleid van ketenpartners en werkgevers met een publieke taak bij de aanpak van agressie en geweld. Ten tweede is een landelijke normstelling ontwikkeld die als richtlijn fungeert voor de bestrijding van agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak. Deze norm is geformuleerd in vier regels die de basis kunnen vormen voor de huisregels van alle organisaties met een publieke taak:

1. Agressief of gewelddadig gedrag tegen werknemers met een publieke taak wordt nooit getolereerd.
2. Geef de professional de ruimte om zijn werk te doen.
3. Volg aanwijzingen van de professional op.
4. Verstoor de (bedrijfs-) orde niet.

Deze landelijke norm valt tevens onder het beeldmerk 'Handen af van onze helpers'.

Ten derde worden eenduidige afspraken gemaakt met politie en Openbaar Ministerie om tot een effectieve, eenduidige en snelle afhandeling van agressie en geweld te komen.

De tweede pijler is het faciliteren en ondersteunen van werkgevers met een publieke taak. Dit gebeurt langs drie sporen. Ten eerste door het signaleren en aandacht te richten op de oorzaken, gevolgen en omvang van agressie en geweld. Ten tweede door het inventariseren en verspreiden van praktijkvoorbeelden van aanpak en oplossingen (zie kader hieronder). En ten derde door het aanbieden van instrumenten die werkgevers binnen hun organisaties kunnen implementeren.

Aanbevelingen uit het programma Veilige Publieke Taak

- Draag uw organisatienorm van acceptabel gedrag uit.
- Bevorder dat uw werknemers elk voorval van agressie en geweld melden.
- Registreer alle voorvallen van agressie en geweld tegen uw medewerkers.
- Train uw werknemers in het voorkomen van en omgaan met agressie en geweld.
- Reageer binnen 48 uur richting de dader indien deze agressie en geweld gebruikt heeft tegen uw werknemers.
- Bevorder dat uw werknemers aangifte doen en/of geef strafbare feiten (zoals fysiek geweld en bedreiging zelf aan bij politie.
- Verhaal de schade op de dader.
- Verleen nazorg aan werknemers die slachtoffer zijn van agressie en geweld.

Uit: Factsheet Programma Veilige Publieke Taak september 2009

1.3 Doelstelling & onderzoeksvragen

Beide programma's zoeken naar aanknopingspunten om effectiever te kunnen optreden tegen verbaal en fysiek geweld. Dit verkennende onderzoek heeft tot doel inzicht te bieden in persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken van geweldplegers en vanuit deze kenmerken een typologie op te stellen, waarbij overeenkomsten en verschillen tussen publiek geweld en geweld tegen de publieke taak worden toegelicht. Dit inzicht is van belang om maatregelen tegen de geweldplegers en preventieve maatregelen voor organisaties te kunnen aanscherpen en werkgevers hierbij te kunnen ondersteunen. Op explorerende wijze koppelen we hiertoe de typen geweldplegers aan interventies die in te zetten zijn. De inzichten dienen als inbreng voor een publiekscampagne in het kader van het programma Veilige Publieke Taak.

Met het kwalitatieve onderzoek beogen we zicht te krijgen op kenmerken van geweldplegers in brede zin: het gaat om plegers die zeer diverse incidenten plegen, variërend van verbaal tot fysiek geweld, van minder ernstig tot zeer ernstig. De mensen waartegen zij geweld plegen variëren van burgers tot werknemers met een publieke taak, werkend in verschillende sectoren en binnen verschillende organisaties.

De onderzoeksvragen

In het onderzoek staan de volgende vragen centraal:

1. Welke typen van plegers van publiek geweld en van geweld tegen de publieke taak zijn te onderscheiden op basis van persoonskenmerken, sociale context en situationele en delictkenmerken?
2. Wat kan in algemene zin worden geconcludeerd over de persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken van deze plegertypen?
3. Wat kan in algemene zin worden geconcludeerd over de toedracht van de geweldpleging en de omstandigheden van het geweld per type pleger?
4. In hoeverre wijken de typen plegers van verbaal en fysiek geweld tussen burgers onderling af van de (typen) plegers van geweld tegen de medewerkers met een publieke taak?
5. Welke interventies zijn op de geweldplegers toegepast en welke maatregelen nemen organisaties en werknemers in de omgang met verbaal en fysiek geweld?
6. In hoeverre zijn de interventies gericht op de persoon, de sociale context en de situationele omstandigheden te koppelen aan de plegertypen?

1.4 Leeswijzer

De verdere opbouw van dit rapport is als volgt. In het volgende hoofdstuk beschrijven we de onderzoeksopzet, de afbakening van het onderzoek en de gebruikte methoden. De relevante bevindingen uit de literatuurstudie naar persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken van invloed op geweld komen in hoofdstuk 3 aan bod. In hoofdstuk 4 presenteren we een typologie op basis van de voornaamste persoonskenmerken en kenmerken van de sociale context en de situatie. Hierbij gaan we in op de verschillen tussen geweld gepleegd tegen werknemers met een publieke taak en geweld tegen burgers.

Tijdens het onderzoek is binnen de instanties met een publieke taak stilgestaan bij interventies om fysiek en verbaal geweld te voorkomen. In hoofdstuk 5 staat dit beschreven. In de laatste paragraaf geven we een aanzet om interventies te koppelen aan de onderscheiden typen geweldplegers. Het rapport besluit met een concluderend hoofdstuk (hoofdstuk 6).

2 *Onderzoeksopzet en -methoden*

2.1 *Onderzoeksopzet*

Dit verkennende onderzoek beoogt zicht te krijgen op persoonskenmerken, de sociale context van plegers van geweld en de situationele kenmerken van hun daden. Een kwalitatieve benadering is het meest geschikt om deze kenmerken in hun context te kunnen plaatsen en om diepgaand inzicht te verkrijgen.

Vanwege de uitgebreide vraagstelling is het onderzoek breed opgezet. We dienden zicht te krijgen op een grote variatie aan plegers die niet alleen incidenten plegen variërend van verbaal tot fysiek geweld, van niet ernstig tot zeer ernstig, maar die dit ook tegen burgers of juist tegen werknemers met een publieke taak hebben gedaan. Dit laatste diende tegen de handhavende, dienstverlenende en zorgsector te zijn en daarbinnen tegen verschillende organisaties.

Naast literatuurstudie is een groot aantal dossierstudies gedaan en hebben we slachtofferinterviews en daderinterviews gehouden.

Om de vraagstelling te kunnen beantwoorden is het onderzoek opgedeeld in drie fasen:

- Een voorbereidende fase waarin in overleg met de opdrachtgevers het onderzoek is afgebakend en de verdere invulling is vormgegeven.
- Een *verkennende fase* waarin een eerste beeld werd verkregen van de kenmerken van geweldplegers, incidenten en interventies.
- Een *vaststellingsfase* waarin de typologie van geweldplegers is vastgesteld, casebeschrijvingen zijn gemaakt en interventies zijn geïnventariseerd.

Per fase beschrijven we hieronder de gebruikte onderzoeksmethoden. Omwille van de leesbaarheid is de selectie van incidenten en plegers niet in dit hoofdstuk opgenomen, maar in bijlage 1. De beschrijving van de onder-

zoekspopulatie is tevens in de bijlage opgenomen (zie bijlage 2). Na de beschrijving van de fasen gaan we in op het totale aantal incidenten dat is geanalyseerd in het onderzoek. In de laatste paragraaf beschrijven we het verloop van het veldwerk en reflecteren we op de gebruikte onderzoeksmethoden.

2.2 *Vorbereidende fase*

In de voorbereidende fase hebben we ons nader verdiept in het onderwerp van het onderzoek. In deze fase is met de opdrachtgevers stilgestaan bij de afbakening van het onderzoeksterrein, de begripsbepaling en selectie van instanties en incidenten. Het onderzoek diende te voldoen aan zowel de wensen vanuit het programma Geweld in het (semi-) publieke domein als vanuit het programma Veilige Publieke Taak. Hieronder beschrijven we de afbakening van het onderzoek.

2.2.1 *Afbakening van het onderzoek*

Het onderzoek richt zich zowel op expressief geweld van burger naar burger in het (semi-) publieke domein (programma Geweld) als op expressief geweld tegen mensen met een publieke taak (programma Veilige Publieke Taak). Expressief geweld dient als uiting van gevoelens als woede, haat, macht en onmacht. Instrumenteel geweld dat is gericht op het verwerven van materiële voordelen, bijvoorbeeld door een overval, laten we buiten beschouwing. Het onderscheid tussen expressief en instrumenteel geweld is niet altijd even duidelijk te maken. In een situatie waarin iemand geen geldig vervoersbewijs heeft gekocht voor de bus, hierop wordt aangesproken en vervolgens overgaat tot geweld, is dit te zien als (indirect) instrumenteel geweld.

Het programmaplan Geweld in het (semi-) publieke domein van het ministerie van Justitie (2009) definieert geweld als volgt: *'Het welbewust gebruiken van fysieke kracht of macht, dan wel het dreigen daarmee, gericht tegen een ander persoon of een groep personen, hetgeen resulteert of waarschijnlijk zal resulteren in letsel, de dood of psychische schade.'*¹

1 Deze definitie komt uit een achtergrondstudie naar geweld: Erpecum, I. van (2005). *Van afzijdigheid naar betrokkenheid. Preventieve strategieën tegen geweld*. Den Haag: Ministerie van Justitie, CCV.

Onder geweld tegen de publieke taak verstaan de Eenduidige Landelijke Afspraken voor politie en justitie uit 2009 het volgende: lichamelijke en verbale geweldplegingen, belaging, intimidatie en bedreiging gepleegd in of door omstandigheden die verband houden met de uitvoering van de publieke taak (al dan niet door middel van, of gepaard gaand met beschadiging van goederen). Onderlinge agressie en geweld tussen functionarissen met een publieke taak vallen niet onder deze begripsomschrijving. Deze definitie is overigens minder ruim dan de definitie die het Openbaar Ministerie hanteert in de strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers.

Het onderzoek heeft een tweeledige karakter, met aandacht voor zowel geweld tegen werknemers met een publieke taak als voor geweld tegen burgers in het algemeen. Daarom is met de opdrachtgever de volgende verdeling van dossiers binnen het empirische onderzoek afgesproken: 70 procent van de onderzochte geweldplegers en incidenten heeft betrekking op verbaal en fysiek geweld tegen de publieke taak en 30 procent heeft betrekking op geweld tegen burgers in het (semi-) publieke domein.

Expressief geweld bestaat in verschillende gradaties. In dit onderzoek is besloten in te gaan op vormen van agressie en geweld die relatief vaker voorkomen. De bovengrens van de intensiteit of ernst van de incidenten is (fysieke) mishandeling. Zware mishandeling en extreme vormen van geweld als zedendelicten en moord blijven in het onderzoek buiten beschouwing.

De 'ondergrens' is minder eenduidig vast te stellen. De beleving van het slachtoffer speelt hierbij een rol, maar ook de geringe meldings- en aangiftebereidheid bij incidenten. De slachtoffers moeten het zodanig ernstig vinden of hun (werk)omgeving moet hier zodanig belang aan hechten, dat zij het incident (laten) registreren. Om de ernst van incidenten en delicten te categoriseren maken wij gebruik van de indeling van Middelhoven en Driessen (2001). Bij de indeling naar de mate van ernst van geweld moeten we opmerken dat er naast een objectief aspect ook een subjectief aspect aan geweld verbonden is. Een duw of uitgescholden worden is hier gekwalificeerd als 'minder ernstig', maar kan het slachtoffer wel als (zeer) ernstig ervaren.

Tabel 1.1 Globale indeling van geweldsvormen naar de aard van het geweld met voorbeelden (Middelhoven & Driessen, 2001).

Ernst van het geweld			
Soort geweld	Minder ernstig	Ernstig	Zeer ernstig
Verbaal en gebaren	<ul style="list-style-type: none"> • schelden • middelvinger • opsteken 	<ul style="list-style-type: none"> • bedreigen • pesten 	<ul style="list-style-type: none"> • volgen buiten de werkplaats • doorlopend bellen • stalken • gezinsleden bedreigen
Fysiek	<ul style="list-style-type: none"> • duwen • fysiek hinderen 	<ul style="list-style-type: none"> • schoppen • slaan, krabben, bijten, kopstoot • belemmeren het vertrek te verlaten • aanranding 	<ul style="list-style-type: none"> • verwonden

Gezien de inhoud van de beide beleidsprogramma's is binnen het onderzoek geweld in het private domein buiten beschouwing gelaten. Dit geldt ook voor huiselijk geweld of geweld in de relationele sfeer dat zich in het (semi-) publieke domein afspeelt.

Onder publieke taken verstaan we - wederom overeenkomstig de Eenduidige Landelijke Afspraken voor politie en justitie uit 2009 - het volgende: overheidstaken en taken in het publieke belang die zijn ontleend aan de grondwettelijke opdracht tot overheidszorg.² Dit houdt in dat de taken door de overheid zelf kunnen worden uitgevoerd of in opdracht van deze overheid. Ook kan het gaan om private sectoren die in belangrijke mate zijn gereguleerd door de overheid (openbaar vervoer).

-
- 2 De volgende criteria worden gehanteerd om te bepalen of een taak behoort tot een publieke taak:
- de overheid heeft het monopolie op de taak;
 - de uitvoering van de taak is een wettelijke verplichting;
 - de taak wordt gereguleerd door de overheid;
 - de taak wordt geheel of grotendeels gefinancierd uit publieke gelden;
 - er is overheidsverantwoordelijkheid ten aanzien van de bescherming van gebonden afnemers.

Functionarissen met een publieke taak zijn onder andere (politie)ambtenaren, ambulancepersoneel, brandweerpersoneel, onderwijzers, medewerkers van gemeentelijke diensten, stadswachten en personeel van het openbaar vervoer, maar ook functionarissen die voor de uitvoering van die taken ondersteunende werkzaamheden verrichten, zoals receptionisten en facilitair dienstverleners. Een beveiliging in dienst van een particulier beveiligingsbedrijf die een school beveiligt, valt ook onder de definitie. Ook vrijwilligers die activiteiten verrichten voor de publieke taak zoals brandweervrijwilligers en het Rode Kruis in geval van rampenbestrijding zijn in dat geval aan te merken als functionarissen met een publieke taak.

De zogenoemde publieke taak waarop het onderzoek zich richt, kunnen we, zij het enigszins kunstmatig, onderverdelen in drie sectoren: rechtshandhaving en controle (beroepsgroepen veiligheid, openbaar bestuur en politici), dienstverlening (beroepsgroepen openbaar vervoer/infrastructuur, sociale zekerheid, woningcorporaties en onderwijs) en zorg (beroepsgroepen zorg en hulpverlening) (Van Vugt & Bogaerts, 2007).

Ten slotte zijn de interventies gericht op het voorkomen van geweld die in het onderzoek aan bod dienden te komen nader gespecificeerd. De beknopte literatuurstudie gaat in op interventies en het effect hiervan op de geweldpleger. Bij de dossierstudies en interviews met geweldplegers besteden we aandacht aan de aangetroffen interventies. Hiervan maken we een inventarisatie. Gezien de opzet van het onderzoek kunnen we geen uitspraak doen over de effectiviteit van de interventies die uit de empirie naar voren komen.

2.3 *Verkennde fase*

De verkennende fase binnen het onderzoek was gericht op het verkrijgen van een eerste beeld van de kenmerken van geweldplegers en de interventies. De fase bestond uit drie onderdelen:

- een literatuurstudie;
- dossierstudie en slachtofferinterviews naar geweldsincidenten tegen de publieke taak;
- dossierstudie naar geweldplegers tegen de publieke taak en tegen burgers in het strafrechtelijke traject.

2.3.1 Literatuurstudie

In een beknopte literatuurstudie is aan de hand van nationale en internationale literatuur aandacht besteed aan achtergronden van geweldpleging in het publieke domein en tegen medewerkers met een publieke taak, en aan (effectiviteit van) interventies.

Er is een theoretisch kader gecreëerd waarin we een overzicht schetsen van de achtergrond van de geweldplegers en van de persoons- en situationele kenmerken die een rol spelen bij de geweldpleging. Daarnaast gaan we in op dadertypologieën.

In de literatuurverkenning over interventies beschrijven we een aantal interventies die we indelen naar persoons-, sociale context-, en situationeel gerichte interventies.

2.3.2 Dossierstudie en slachtofferinterviews publieke taak

Om zicht te krijgen op de kenmerken van daders en geweldsincidenten tegen de publieke taak zijn in deze fase dossierstudies en slachtofferinterviews uitgevoerd. Hierbinnen zijn registratiegegevens en dossiers geanalyseerd en zijn slachtoffers geïnterviewd.

Allereerst vonden verkennende interviews plaats met (coördinerende) vertegenwoordigers van de geselecteerde organisaties met een publieke taak. In deze interviews zijn de mogelijkheden van toegang tot registratiegegevens, dossiers en werknemers die slachtoffer zijn geworden van geweld besproken. Daarnaast is ingegaan op de aard en omvang van verbaal en fysiek geweld binnen de organisatie, de omstandigheden waaronder dit gebeurt, de kenmerken van daders en de organisatiekenmerken die van invloed zijn op (het voorkomen van) geweld.

De volgende personen zijn in dit verband gesproken:

- coördinator NS;
- coördinator ambulancevervoersdienst;
- coördinator Veilige Zorg van een ziekenhuis;
- coördinator gemeentelijk vervoersbedrijf;
- politie team voetbalgeweld (hoofdagent en agent);
- vertegenwoordiger gemeente;
- vertegenwoordiger stadstoezicht;
- opleidingscoördinator ROC;
- coördinator jeugd- en jongerenwerk.

In de maanden november 2009 tot februari 2010 hebben de dossierstudies plaatsgevonden. De selectie van instanties en van incidenten binnen de instanties is beschreven in bijlage 1. De dossiers zijn geanalyseerd aan de hand van een stramien dat is gebaseerd op de bevindingen uit de literatuurstudie (zie bijlage 3).

Slachtofferinterviews

Het veldwerk binnen dit onderzoek konden we combineren met veldwerk naar kenmerken van slachtoffers binnen publieke organisaties (zie Roeleveld & Bakker, 2010). Hierdoor waren we in staat een groot aantal slachtoffers binnen verschillende instanties te interviewen. In totaal zijn 23 interviews afgenomen met medewerkers die recentelijk slachtoffer zijn geweest van verbaal en/of fysiek geweld. De kwalitatieve interviews zijn afgenomen met een semi-gestructureerde vragenlijst (zie bijlage 4). Deze vragenlijst is door de onderzoekers opgesteld in overleg met de opdrachtgevers en op basis van een expertmeeting over slachtofferschap binnen de publieke taak die januari 2010 plaatsvond. In de interviews die door twee onderzoekers zijn afgenomen, is aandacht besteed aan de persoonlijke kenmerken van het slachtoffer, de organisatiekenmerken, de cultuur en normstelling, de omgang van de organisatie van slachtofferschap en persoonlijke strategieën in de omgang met verbaal en fysiek geweld. De interviews zijn voornamelijk in februari en maart 2010 afgenomen en namen elk ongeveer een uur à anderhalf uur in beslag.

2.3.3 Dossierstudies strafrecht geweldplegers publieke taak en publiek geweld

Naast het bestuderen van registratiegegevens en dossiers van verschillende organisaties met een publieke taak, zijn er ook strafrechtelijke dossiers van geweldplegers geanalyseerd. Het bestuderen van de strafdossiers levert onder meer inzicht op in persoonskenmerken van de geweldplegers, de sociale context, motieven, de modus operandi en de opgelegde sanctie.

Strafdossiers omvatten behalve politiegegevens (het verhoor) ook informatie over de strafrechtelijke afhandeling van de zaak en reclasseringsrapportages.

Er zijn strafrechtelijke dossiers geanalyseerd zowel van delicten tussen burgers onderling als tegen werknemers met een publieke taak. Bij het College van Procureurs-generaal hebben we toestemming gevraagd om

toegang te krijgen tot de dossiers bij een arrondissementaal parket. Het gaat om dossiers die zijn opgebouwd in het kader van de strafrechtelijke vervolging van plegers van agressie en geweld. Het bestuderen van de strafdossiers is gebeurd aan de hand van het stramien in bijlage 3. Het leverde onder meer inzicht op in persoonskenmerken van de geweldplegers, de sociale context, motieven, de modus operandi en de opgelegde sanctie. In bijlage 1 staat de selectie van dossiers beschreven.

De bevindingen uit de literatuur- en dossierstudies hebben de basis gevormd voor een eerste globale indeling van categorieën van geweldplegers.

2.4 Vaststellingsfase

In deze fase is de uiteindelijke typologie van geweldplegers tot stand gekomen. Hiertoe hebben we aanvullende strafdossiers geanalyseerd en interviews gehouden. In deze fase zijn tevens de interventies geïnterviewd en uitgebreide casebeschrijvingen opgesteld.

De selectie van de aanvullende strafdossiers staat beschreven in bijlage 1. De overige onderdelen van deze fase lichten we hieronder kort toe.

2.4.1 Interviews met geweldplegers

Aanvankelijk beoogden we de informatie in deze fase te verzamelen uit interviews met geweldplegers. Het vinden van plegers die hiertoe bereid waren, verliep echter uiterst moeizaam (zie 2.5). Uiteindelijk zijn vijf geweldplegers geïnterviewd. Het betrof:

- Een oudere man die onder meer een gemeenteambtenaar heeft bedreigd.
- Twee jonge mannelijke geweldplegers die veroordeeld zijn voor openlijke geweldpleging tijdens het uitgaan.
- Een vrouwelijke pleger die zich schuldig heeft gemaakt aan het beledigen van een ambtenaar in functie toen zij werd aangehouden voor het fietsen zonder licht.
- Een jongen van 15 die een docent had bedreigd en hiervoor van school werd gestuurd.

De topiclijst voor deze interviews is aan de hand van de bevindingen uit de eerdere fasen opgesteld. In de interviews is onder meer aandacht besteed aan kenmerken en motieven van de geweldpleger, delictkenmerken, omstandigheden waaronder het delict werd gepleegd, eventuele signalering vooraf, ingezette interventies en de gevolgen daarvan. In bijlage 5 is de topiclijst te vinden.

2.4.2 Naar een typologie van geweldplegers

De relevante kenmerken die naar voren kwamen uit de literatuurstudie zijn verwerkt in een stramen (zie bijlage 3) waarmee het dossieronderzoek is verricht. In de dossiers is getracht een groot aantal verschillende persoons- en situationele kenmerken van de plegers in beeld te krijgen. Omdat deze mate van detaillering door het ontbreken van veel relevante informatie in de dossiers bij de verdere analyse niet te rechtvaardigen was, en een aantal kenmerken volgens de literatuur sterke samenhang vertoont, hebben we vervolgens een aantal kenmerken geclusterd.

Het gaat om mentale status, sociale status en leefstijl. In paragraaf 3.8 lichten we de clustering inhoudelijk toe. Demografische kenmerken als leeftijd, geslacht en etniciteit zijn niet geclusterd.

Met de verzamelde gegevens is een kwalitatieve clustering van kenmerken gemaakt om tot typen te komen. De kenmerken zijn hiertoe voor een deel opgevat als dichotomieën. Dit is gedaan in twee fasen:

Uit de verzamelde dossiers in de verkennende fase van het onderzoek zijn voorlopige typen naar voren gekomen.

Om na te gaan of de typen betrouwbaar konden worden vastgesteld, zijn de dossiers steeds beoordeeld en ingedeeld door vier onderzoekers. De mate waarin de waarnemingen van deze vier onafhankelijke beoordelaars in overeenstemming waren (de zogenoemde interbeoordelaarsbetrouwbaarheid) was in de eerste fase van het onderzoek niet groot: ongeveer 60 procent van de dossiers werd op eenduidige wijze beoordeeld en ingedeeld.

In de vaststellingsfase hebben we op basis van een groot aantal aanvullende uitgebreide strafdossiers en interviews de indeling in kenmerken aangepast. De empirie is hierbij wederom leidend geweest. Bij de indeling van de dossiers was de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid na deze aanpassing van de typen aanmerkelijk hoger: ruim 90 procent van de dossiers werd op eenduidige wijze beoordeeld en ingedeeld. De dossiers die we niet

eenduidig konden onderbrengen, hebben we in een categorie ‘onbekend’ opgenomen.

Nadat de plegers geclusterd waren in typen is per type een passende naam bedacht, waarin de voornaamste kenmerken van het desbetreffende type duidelijk naar voren komen.

2.4.3 Casebeschrijvingen

De inzichten uit het onderzoek dienen als inbreng voor een publiekscampagne. Meer gedetailleerde informatie over de persoonlijke kenmerken, de sociale context en situationele kenmerken die een rol spelen bij geweldpleging is dan van belang. Daarom zijn per type pleger een uitgebreide persoonsbeschrijving en een schets van de sociale omgeving gemaakt. Deze beschrijving is steeds gebaseerd op de dossierstudies en interviews. In hoofdstuk 5 beginnen de paragrafen over de verschillende typen geweldplegers steeds met een uitgebreide casebeschrijving per type pleger.

2.5 Overzicht totaal aantal incidenten

Tabel 2.2 Overzicht totaal aantal geanalyseerde incidenten

Publiek taak	Handhavend	● Stadstoezicht	11	Subtotaal: 22
		● Parkeerwacht	2	
		● Politie	10	
		● Portier	1	
	Dienstverlenend	● Gemeente vervoer	11	Subtotaal: 50
		● NS	9	
		● Openbaar bestuur	6	
		● Sociale dienst	4	
		● Terugvordering en verhaal	4	
		● Gemeenteloket	5	
		● ROC	5	
		● Voorgezet onderwijs	3	
		● Jeugd- en jongerenwerk	4	
	Zorg	● Ambulance	11	Subtotaal: 23
		● Ziekenhuis	8	
		● Verslavingshulpverlening	2	
		● Bureau Jeugdzorg	2	
				Totaal: 95
Publiek geweld	Mishandeling (art. 300 Sr), bedreiging (art. 285 Sr) en openlijke geweldpleging (art. 141 Sr)			47
				Totaal: 142

In totaal zijn er 142 incidenten geanalyseerd op basis van de dossierstudies (n=119) en slachtofferinterviews (n=23). 95 incidenten hebben betrekking op geweld tegen de publieke taak en 47 op publiek geweld, tussen burgers onderling. In tabel 2.1 is te zien tegen welke werknemers van (semi-)publieke instanties het geweld was gericht.

In totaal zijn incidenten van geweld tegen 17 verschillende instanties met een publieke taak geanalyseerd, en 47 incidenten van publiek geweld. Het betrof mishandeling, bedreiging of openlijke geweldpleging.

In tabel 2.3 zijn de incidenten onderverdeeld naar aard en ernst. De indeling is gemaakt op basis van de indeling van Middelhoven en Driessen (2001) die in paragraaf 2.2 staat.

Tabel 2.3: Frequentieverdeling van geweldsincidenten naar aard en ernst

	Verbaal geweld			Fysiek geweld			Totaal
	Minder ernstig	Ernstig	Zeer ernstig	Minder ernstig	Ernstig	Zeer ernstig	
Publiek geweld	0	6	0	0	34	5	45
Slaan	0	0	0	0	14	0	14
Schop(pen)	0	0	0	0	14	0	14
Bedreiging	0	6	0	0	0	0	6
Schelden	0	0	0	0	0	0	0
Spugen	0	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	6	5	11
Geweld tegen publieke taak	24	32	2	5	29	5	97
Slaan	0	0	0	0	12	0	12
Schop(pen)	0	0	0	0	8	0	8
Bedreiging	0	28	1	0	0	0	29
Schelden	21	0	0	0	0	0	21
Spugen	0	2	0	0	0	0	2
Overig	3	2	1	5	9	5	25
Totaal	25	37	2	5	63	10	142

Voor de tellingen is per (gecombineerd) incident steeds de meest ernstige vorm van geweld gescoord. Spugen komt bijvoorbeeld vaak voor in combinatie met een ernstigere vorm van geweld, zoals bedreiging of slaan. Het aantal spuugincidenten is hierdoor betrekkelijk klein. Voor de meest voorkomende typen incidenten hebben we aparte tellingen uitgevoerd.

Incidenten die niet direct volgens de typering van Middelhoven en Driessen gescoord konden worden, hebben we naar juridische ernst gescoord. Dit houdt in dat bijvoorbeeld voor een poging tot verwonding voor fysiek geweld - ernstig is gekozen. In bijlage 6 gaan we nader in op de kenmerken van de daders en incidenten binnen de dossiers.

2.6 Verloop veldwerk en reflectie op gebruikte methoden

Onderzoeksopzet

De instanties met een publieke taak waren over het algemeen zeer bereid mee te werken. Zij vinden het belangrijk dat er aandacht is voor het onderwerp. Een ROC en een instantie voor jongerenwerk grepen medewerking aan het onderzoek aan om binnen de organisatieafdeling meer aandacht te besteden aan omgaan met agressie en geweld. De ervaren urgentie van het onderwerp betekende overigens niet dat formele medewerking altijd snel was geregeld.

Tijdens de looptijd van het onderzoek naar plegers hebben we in opdracht van het ministerie van BZK ook een onderzoek gedaan naar kenmerken van slachtoffers van geweld binnen organisaties met een publieke taak (zie Roeleveld & Bakker, 2010). Dit bood de mogelijkheid om de interviews met slachtoffers ook voor dit onderzoek te kunnen gebruiken.

Door de methode van dataverzameling, zowel dossierstudie als interviews, hebben we zeer veel en divers materiaal kunnen verzamelen. De gevarieerde wijze waarop data zijn verzameld in strafdossiers en binnen verschillende sectoren en instanties bood voor dit verkennende onderzoek een goede mogelijkheid om een zeer breed en divers beeld te krijgen.

De brede opzet van het onderzoek bracht echter ook nadelen met zich mee. Het aanwezige registratiemateriaal binnen de organisaties met een publieke taak wisselt van kwaliteit. Bij sommige instanties is registratie en dossier-

vorming over geweldsincidenten tegen medewerkers zeer uitgebreid. Een ziekenhuis documenteert in het kader van Veilige Zorg bijvoorbeeld niet alleen de incidenten uitgebreid, maar ook de verdere afhandeling en nazorg aan de betrokken medewerker. Een academisch ziekenhuis registreerde, omdat ze alle incidenten in kaart willen brengen, het afgelopen jaar meer incidenten dan alle andere ziekenhuizen in Nederland bij elkaar.

Bij andere instanties is de registratie echter beperkter. Ook het doel van het registreren verschilt. Terwijl enkele instanties uitgebreid registreren om zicht te krijgen op aard en omvang van agressie en geweld tegen de werknemers, registreren andere instanties niet of nauwelijks, of enkel in logboeken of systemen die ze als onderdeel van de dagelijkse werkzaamheden bijhouden. Een ROC registreerde geweldsincidenten enkel in het daarvoor bestemde systeem indien er aangifte werd gedaan bij de politie. Daarnaast werden in leerlingvolgsystemen wel aantekeningen gemaakt.

Één instantie registreert om verzekeringstechnische redenen, zodat zij kunnen aantonen dat ziekteverzuim of invaliditeit aan een geweldsincident te wijten is.

Binnen instanties blijken ook tegenstrijdige geluiden te worden afgegeven over hoe om te gaan met fysiek en verbaal geweld en wat daarvoor moet worden geregistreerd. Bij een ROC is bijvoorbeeld het formele beleid dat fysiek en verbaal geweld niet worden getolereerd. In de praktijk blijkt echter dat een leerling niet wordt verwijderd omdat de school het geld niet kan missen.

Ook elders zie je een discrepantie tussen beleid en praktijk. Een leidinggevende riep bijvoorbeeld een stadswacht op het matje omdat hij te veel incidenten registreerde in het systeem. Imago schade of vergelijking met andere instanties lijken de bereidheid tot registreren minder groot te maken.

Voor alle organisaties geldt dat de incidentenregistratie niet gericht is op het verzamelen van informatie over plegers. De registratiegegevens boden dan ook niet altijd veel informatie over de kenmerken waar het onderzoek zich op richtte. Vooral bij minder ernstige vormen van geweld was de informatie over pleger en incident vaak summier.

In het onderzoek kwamen ook minder ernstige vormen van verbaal en fysiek geweld aan bod. Dergelijke incidenten worden slechts beperkt geregistreerd. Als tegen een pleger van verbaal geweld geen verdere strafrechtelijke stappen zijn ondernomen, blijkt er vaak weinig informatie over de dader in

kwestie te worden vastgelegd. Ook slachtoffers hebben mede door het karakter van de incidenten niet altijd veel zicht op daderkenmerken.

De strafdossiers, interviews met slachtoffers en interviews met vertegenwoordigers met een coördinerende functie binnen instanties boden gezamenlijk wel veel relevante informatie.

Interviews met geweldplegers

Aanvankelijk beoogden we data te verzamelen door geweldplegers te interviewen. Het vinden van plegers die hiertoe bereid waren, verliep echter uiterst moeizaam. Zelfs via instanties die bereid waren medewerking te verlenen, zoals politie, een ROC, een instelling voor verslavingsreclasseering en een middelbare school, duurde het werven van plegers mede door interne perikelen binnen de meewerkende organisaties erg lang en lukte dit uiteindelijk vaak in het geheel niet. De bereidheid van plegers om mee te werken was gering.

In een politiekorps deelden wijkagenten bijvoorbeeld aan ruim veertig geweldplegers brieven uit waarin werd gevraagd hun medewerking te verlenen aan een interview. Dit leverde uiteindelijk slechts één interview op. Ook grote inzet binnen een ander politiekorps heeft geen resultaat gehad. Toen toestemming is gevraagd aan het College van Procureurs-generaal om strafdossiers te raadplegen, is omwille van de tijd niet ook toestemming gevraagd om gegevens uit de strafdossiers te mogen gebruiken om in contact te komen met plegers van geweld. Dit had achteraf gezien wellicht een mogelijkheid geboden om meer plegers te interviewen.

Strafrechtelijke dossiers

Tijdens de verkennende fase van het onderzoek bleken de strafrechtelijke dossiers relatief veel relevante informatie te bevatten voor de beantwoording van de onderzoeksvragen. De informatie was daarbij vaak van meerdere bronnen afkomstig en daardoor meer uitgebalanceerd dan informatie uit interviews met geweldplegers. Er is dan ook in overleg met de opdrachtgevers besloten in plaats van interviews met plegers extra strafdossiers te analyseren.

Een bijkomend voordeel van de strafdossiers vergeleken met de interviews is dat we binnen de dossiers zelf een selectie konden maken op basis van geografische spreiding, type delict, domein waar het delict heeft plaatsgevonden, leeftijd en geslacht van de dader. Door de moeizame

werving van daders voor interviews bestond er bij de interviews geen mogelijkheid om selectief te zijn.

De waarde van de resultaten

Het onderzoek is verkennend van aard. Anders dan bij andere typologieën in eerder onderzoek is in dit onderzoek ook gekeken naar lichtere vormen van geweld. De onderzochte incidenten en delicten variëren van schelden, beledigen, spugen en bedreigen tot schoppen en slaan en ernstige fysieke mishandeling.

Ook de onderzochte populatie is zeer breed. Naast geweld tussen burgers is gekeken naar geweld tegen werknemers met een publieke taak in zeven-tien instanties binnen de zorgverlenende, dienstverlenende en handhavende sector.

Dat er ondanks de verscheidenheid aan incidenten en delicten waarnaar is gekeken en de diversiteit aan instanties en burgers waartegen het geweld zich richtte zo duidelijk te onderscheiden typen uit het onderzoek naar voren komen, geeft aan dat het zinvol is om publiek geweld met geweld tegen werknemers met een publieke taak te vergelijken. Iemand die gewelddadig verdrag vertoont tegen een werknemer met een publieke taak, kan dit ook tegen een burger vertonen. Het onderzoek biedt verdiepend inzicht in de samenhang tussen persoonskenmerken, de sociale context en situationele kenmerken van geweldplegers in het algemeen.

Het doel van dit kwalitatieve onderzoek is niet om generaliserende uitspraken te kunnen doen over de kenmerken van geweldplegers en geweldsincidenten. De wijze waarop het onderzoek is opgezet leent zich hier ook niet toe. De selectie van incidenten en geweldplegers is gericht geweest op brede variatie. De bevindingen kunnen we dan ook niet generaliseren naar geweldplegers in het algemeen of de gehele daderpopulatie van geweldplegers. Nader kwantitatief onderzoek zou de op kwalitatieve wijze vastgestelde typologie van geweldplegers kunnen onderbouwen en mogelijkheden bieden voor generalisatie van de bevindingen uit dit onderzoek.

3 *Geweldplegers in de literatuur*

3.1 *Inleiding*

De afgelopen jaren is er een toenemend aantal publicaties over geweld verschenen. Vanaf eind jaren negentig is veel geschreven over geweld in het publieke domein (onder meer Beke et al., 1999, 2001; Schuyt, 1999, 2003; Bol et al., 1998; Van der Brink, 2001; Haan, 2003; Lünemann & Bruinsma, 2005; Van der Knaap et al., 2006). De laatste jaren is er ook steeds meer aandacht voor geweld tegen werknemers met een publieke taak (onder meer Van Vugt & Bogaerts, 2007; Sikkema, Abraham & Flight, 2007; Jacobs et al., 2009; Kemper & De Ruig, 2009; Noordegraaf et al., 2009; Naeyé, 2009; Van Leiden & Ferwerda, 2008). Aan de hand van een beknopte literatuurverkenning schetsen we een beeld van de geweldpleger in het algemeen en van de geweldpleger tegen een werknemer met een publieke taak in het bijzonder.

We richten ons vooral op de kenmerken van geweldplegers en de profielen die in de literatuur staan beschreven. Vooraf schetsen we kort aanleidingen en motieven van geweldplegers. De resultaten uit de literatuurverkenning geven implicaties voor het verdere onderzoek.

3.2 *Aanleidingen en motieven van geweld*

In deze paragraaf beschrijven we de motieven en aanleidingen die naar voren komen uit de literatuur. Allereerst kijken we naar het publiek geweld, gevolgd door de aanleidingen en motieven van geweld tegen werknemers met een publieke taak.

Publiek geweld

Er is weinig empirisch onderzoek verricht naar de aanleidingen en motieven van geweldplegers. Motieven worden verondersteld, maar ze worden weinig

onderzocht (Schuyt et al., 2003). In 1999 en in 2001 hebben Beke, De Haan en Terlouw in opdracht van het WODC een uitgebreid onderzoek verricht naar geweldsincidenten op straat tussen onbekenden. Daarbij is ook getracht te achterhalen wat de dader feitelijk heeft bewogen. Aan de hand van interviews met daders van respectievelijk verkeers-, uitgaans- en woonwijk-gerelateerd geweld hebben zij onderzocht wat aanleidingen en motieven zijn geweest. Uit het onderzoek komt naar voren dat bij verkeersgerelateerd geweld asociaal gedrag en onbewuste verkeersovertredingen de aanleidingen zijn voor het geweld. De exacte reden voor het geweld blijft volgens de onderzoekers een kwestie van interpretatie. Kenmerkend voor deze vorm van geweld is tevens de een-op-een dader-slachtoffercombinatie en de rol van derden die de-escalatie trachten te bewerkstelligen (Beke et al., 2001).

Aanleidingen voor uitgaansgeweld zijn enerzijds onderlinge irritaties, zoals dronkemansgrapjes of ontzegging van de toegang tot een uitgaansgelegenheid, en anderzijds triviale aanleidingen waarbij een partij doelbewust een aanleiding creëert en de andere partij (veelal het slachtoffer) op geen enkele manier onder een dergelijke confrontatie kan uitkomen. Deze vorm van geweld is te omschrijven als doelbewust geweld, waarbij alcohol tevens een rol speelt.

Geweld in de woonwijk kan een triviale aanleiding hebben. Het kan komen door onderlinge irritaties. Het kan ook geen aanwijsbare aanleiding hebben. In de meeste gevallen begint het geweld omdat iemand zich in zijn privacy bedreigd voelt, zowel in gevoelsmatige zin (de ander toont geen respect), als in fysieke zin (Beke et al., 2001). Omstanders zorgen er bij deze vorm van geweld juist voor dat een incident uit te hand loopt, omdat zij de betrokkenen vaak kennen en daarom partij kiezen of zich gaan mengen in de strijd.

Geweld tegen werknemer met publieke taak

Zogenoemde 'trigger'-factoren of aanleidingen voor agressie en geweld specifiek tegen werknemers met een publieke taak komen grotendeels overeen met de bovengenoemde aanleidingen van publiek geweld. Daders kunnen zich beperkt voelen in hun vrijheid, ontevreden zijn over hoe ze zijn bejegend, zich onrechtmatig behandeld of aangevallen voelen of zich gekwetst voelen of mentaal instabiel zijn door bijvoorbeeld drank of drugs. En ook bij deze vorm van geweld kan een aanleiding geheel afwezig zijn (Beech & Leather, 2006; Kemper & De Ruig, 2009).

Uit eerder onderzoek komt een aantal situaties naar voren die voor mensen een aanleiding kunnen zijn voor geweld (Chappell & Di Martino, 2006; Sikkema et al., 2007):

- terechtwijzing;
- betrappen op een overtreding;
- ontevreden over dienstverlening;
- te lange wachttijden;
- uitvoeren controle;
- het brengen van slecht nieuws.

Uit een onderzoek naar geweld tegen gemeenteambtenaren (Driessen, Ester & Spel, 2008) komt naar voren dat een gevoel van machteloosheid bij de dader een rol speelt bij het ontstaan van geweld en dat medicijngebruik effect kan hebben op het gedrag van de dader. Asociaal gedrag van de dader is een belangrijke aanleiding voor het ontstaan van het incident in het openbaar vervoer.

Het werken in ruimtes die vrij toegankelijk zijn voor publiek, het alleen werken of 's avonds of 's nachts werken zorgen voor een verhoogde kans om in aanraking te komen met geweld (Chappel & Di Martino, 2006; Anderson, Elffers & Felix, 2006). Raven en Driessen (2004) stellen echter dat bovengenoemde factoren nauwelijks van invloed zijn op geweld tegen werknemers met een publieke taak. Werktijden en het aantal personen dat zij per dag zien hebben volgens hem slechts een zeer geringe invloed. Specifieke kenmerken van de desbetreffende organisatie, het soort publiek (onder andere psychische gesteldheid) waar de organisatie mee te maken heeft en de belangen die op het spel staan voor de 'klanten', blijken meer van invloed te zijn op het geweld (Raven & Driessen, 2004; Sikkema et al., 2007).

Slechts in een enkel onderzoek is er aandacht voor de motieven van geweldplegers tegen werknemers met een publieke taak. Volgens Bovenkerk (2005) zijn de beweegredenen van de personen die publieke functionarissen bedreigen in vier categorieën in te delen. Bedreigingen kunnen volgens hem voortvloeien uit een emotionele uitbarsting, de wens om concrete belangen te verwezenlijken (bijvoorbeeld een publicatie voorkomen, politie uit de buurt houden), het verdedigen van verworven rechten of wraakgevoelens.

3.3 *Persoonskenmerken van geweldplegers*

In deze paragraaf bekijken we wat er in de nationale en internationale literatuur te vinden is over persoonskenmerken van geweldplegers. Hieronder verstaan we onder andere persoonskenmerken als geslacht, leeftijd en nationaliteit. Maar ook kijken we naar de psychische gesteldheid van de geweldpleger.

Geslacht en leeftijd

Uit de onderzoeken van Beke, De Haan en Terlouw naar geweld op straat komt naar voren dat plegers van geweld tegen onbekenden voornamelijk minderjarige mannen zijn. In opdracht van het WODC hebben het Verwey-Jonker Instituut en het IVA in 2005 een onderzoek verricht naar geweld. Het onderzoek brengt aard, omvang en daders van huiselijk geweld en publiek geweld in Nederland in kaart (Lünnemann & Bruinsma, 2005). Uit dit onderzoek komt eveneens naar voren dat het publieke geweld zich voornamelijk tussen mannen afspeelt in de leeftijd van 12 tot 24 jaar.

Uit onderzoeken specifiek gericht op geweld tegen werknemers met een publieke taak komt ook een aantal daderkenmerken naar voren. Hoewel een groot deel van de onderzoeken naar geweld tegen werknemers met een publieke taak gericht is op geweld tegen de politie (onder meer Naeyé, 2009; Van Leiden & Ferwerda, 2008) en de onderzoeken onderling verschillen, blijkt uit de onderzoeken dat de grootste dadercategorie mannen tot 34 jaar betreft.

Psychische gesteldheid

Lünnemann & Bruinsma onderscheiden in hun onderzoek drie verschillende groepen van geweldplegers. De eerste groep is de plegger van geweld in huiselijke kring. De tweede groep zijn plegers van geweld die zowel gewelddadig zijn in huiselijke kring als daarbuiten. Ten slotte de derde groep: plegers die alleen gewelddadig zijn in het publieke domein (Lünnemann & Bruinsma, 2005). Uit dit onderzoek komt naar voren dat veel van de plegers die zowel huiselijk als publiek geweld plegen een psychiatrische stoornis, psychische stoornis of een antisociale persoonlijkheid hebben. Lünnemann & Bruinsma beschrijven dat uit onderzoek blijkt dat er een sterke relatie bestaat tussen het hebben van een antisociale persoonlijkheid en criminaliteit. Zij geven aan dat personen met een antisociale persoonlijkheid in het algemeen een hoge tolerantie voor deviantie hebben, zij misprijzen conven-

tionele normen en wetten en wegrationaliseren wetsovertredingen, hebben geen schuldgevoelens, zijn egocentrisch en roekeloos (Lünnemann & Bruinsma, 2005). De onderzoekers verwijzen in dit verband naar Amerikaans onderzoek dat groepen van individuen die een verhoogd risico lopen op crimineel gedrag onderverdeelt in een externaliserende groep en een internaliserende groep. Individuen die vallen in de externaliserende groep zijn zeer onbetrouwbaar, vijandig en agressief van aard. Tevens reageren zij uiterst gevoelig op externe prikkels. Daarnaast is er de internaliserende groep. De mensen in deze groep zijn eerder introvert en stil, vertonen een psychomotorische achterstand en hebben cognitieve stoornissen die crimineel gedrag kunnen veroorzaken (Lünnemann & Bruinsma, 2005; Curtis, 1985; Werner & Smith, 1992).

Andere onderzoeken maken ook een tweedeling in de persoonlijkheid van de geweldplegers: de zogenaamde '*overcontrolled*' (overbeheerste) en '*undercontrolled*' (onderbeheerste) persoonlijkheid (Beke et al., 2001). Het onderbeheerste (*undercontrolled*) type raakt bij de minste of geringste irritatie of uitdaging zo sterk geprikkeld dat hij reageert door middel van (dreiging met) fysiek geweld. Dit is het type van de habituele geweldpleger die ongevoelig, kortzichtig en non-verbaal is ingesteld en sterk neigt tot riskant, impulsief en onbeheerst gedrag (Beke et al., 2001). Dit type vertoont overeenkomsten met individuen behorende bij de externaliserende groep.

Het overbeheerste (*overcontrolled*) persoonlijkheidstype heeft juist grote moeite met normaal agressief gedrag en is emotioneel sterk geremd. Gevoelens van irritatie en frustratie zal hij in eerste instantie opkroppen. Dit type gaat pas over tot geweld nadat het geruime tijd geprikkeld is en de opgebouwde spanning zich uiteindelijk ontleedt in de vorm van 'explosief' geweld. Dit type behoort tot de incidentele geweldpleger (Beke et al., 2001). Het type vertoont overeenkomsten met de internaliserende groep.

Specifieke kenmerken van de psychische gesteldheid van geweldplegers tegen werknemers met een publieke taak zijn maar beperkt onderzocht. Uit Amerikaans onderzoek van Fein en Vossekuil (1999), waarbij diverse aanslagen (waaronder geweld) op Amerikaanse publieke functionarissen zijn onderzocht, komt naar voren dat veel aanslagplegers een verleden hebben dat zich kenmerkt door depressie en wanhoop. Daarnaast zou iets minder dan de helft van de daders ten tijde van de aanslag op de publieke functionaris last hebben gehad van waanideeën. Uit een ander onderzoek blijkt dat meer dan de helft (65 procent) van de daders van aanslagen gericht op

publieke personen een geestelijke stoornis heeft. In dit onderzoek is echter niet duidelijk of met 'geestelijke stoornis' psychiatrische ziektes als schizofrenie bedoeld worden of meer depressieve of agressieve klachten (Mullen, Pathé & Purcell, 2007). Enkele Amerikaanse onderzoekers zijn ervan overtuigd dat er genoeg redenen zijn om aan te nemen dat personen met een geestelijke stoornis, en dan vooral de ziekte schizofrenie, een opvallende rol spelen bij aanslagen, waaronder geweld, tegen publieke figuren (Mullen et al., 2007).

3.4 *Situationele kenmerken*

Zoals eerder beschreven, blijkt uit onderzoek dat publiek geweld en geweld tegen werknemers met een publieke taak onder meer kan voortkomen uit gevoelens van irritatie, ontevredenheid over bejegening of een gevoel van machteloosheid. Of en hoe deze 'gevoelens' leiden tot het daadwerkelijk overgaan tot het plegen van geweld, is afhankelijk van persoonlijkheidsfactoren (bijvoorbeeld het aanwezig zijn van een psychische stoornis) en situationele factoren. In deze paragraaf beschrijven we belangrijke situationele factoren die van invloed zijn op geweld en beschrijven we enkele risicofactoren die uit de literatuur naar voren komen. We beogen hiermee niet een uitputtend overzicht te geven.

Groepsgedrag

Groepsgedrag of groepsgedragingen kunnen van invloed zijn op geweldsincidenten in de publieke ruimte. Vooral de minderjarige geweldplegers komen tot gewelddadig gedrag wanneer ze optrekken in een vriendengroep. De plicht om op te komen voor hun vrienden, de groepsdruk en het krijgen van waardering en respect spelen bij het ontstaan van geweldssituaties een rol (Bol, Terlouw, Bles & Verwers, 1998). Uit onderzoek naar geweld tegen de politie en geweld in het openbaar vervoer komt naar voren dat de daders die geweld plegen voornamelijk solo opereren (Naeyé, 2009; Van Leiden et al., 2009).

Invloed alcohol en drugs

Zowel nationale als internationale literatuur legt een verband tussen alcohol- en drugsgebruik en geweld (zie o.a. Budd, 2003). Alcohol- en drugsgebruik vormen een risicofactor voor geweld. Uit een onderzoek in

Groot Brittannië blijkt dat 40 procent van het geweld in Groot Brittannië alcoholgerelateerd is (Budd, 2003). Uit een onderzoek in de Verenigde Staten blijkt dat hoe meer bars en slijterijen per hoofd van de bevolking in een stad of wijk aanwezig zijn, des te hoger het aantal geweldsdelicten is (Scribner et al., 1995). Ook Nederlands onderzoek toont een samenhang aan tussen specifieke vormen van geweld en alcohol. Een verband is aangetoond tussen alcoholmisbruik en uitgaansgeweld, huiselijk geweld en vandalisme (Bieleman, Maarsingh & Meijer, 1998). Daders waarbij alcohol van invloed is geweest op het geweld zijn relatief vaak jong (42 procent is jonger dan 24 jaar) en vrijwel altijd man. De helft van hen is eerder met de politie in contact geweest. Bijna altijd hebben hun antecedenten betrekking op geweldpleging, waarbij vaak ook middelen zijn gebruikt (Bruinsma, Balogh & De Muijnck, 2008).

Het gebruik van drugs, zonder alcohol, kan ook van invloed zijn op geweld. Voor harddrugs geldt dat alleen bij frequent gebruik een verband met agressief gedrag kan worden aangetoond (Duijvestijn, 2004). Gebruik van softdrugs leidt niet tot meer agressiviteit (Duijvestijn, 2004).

Risicofactoren

Situationele kenmerken hebben betrekking op een aantal risicofactoren en een aantal beschermende factoren. Risicofactoren vergroten de kans op de uitvoering van de bedreiging en beschermende factoren verkleinen deze kans. Uit Amerikaans onderzoek waarin is gekeken naar onder andere geweld tegen publieke functionarissen (Calhoun & Weston, 2003) komen tien beschermende factoren naar voren. De voornaamste zijn: een vast woonadres, stabiele familierelaties, een vaste baan en een vast inkomen, zelfvertrouwen en religieuze en/of sterke morele overtuigingen.

Een onderzoek naar bedreigers van publieke figuren gaat in op de manier waarop het risico op uitvoering van een bedreiging oploopt bij het wegvallen van beschermende factoren (zie Voerman, 2008). Bij aanwezigheid van de beschermende factoren treedt er een remmend effect op voor de dader om gewelddadig te worden. Als echter één remmende factor wegvalt, vallen er vaak ook andere factoren weg. Een persoon die zijn baan verliest, verliest zijn dagbesteding, komt in een slechtere financiële situatie en kan daardoor bijvoorbeeld zijn huis verliezen en relatie- en/of gezondheidsproblemen krijgen. Omgekeerd geldt de afwezigheid van beschermende factoren niet direct als een risicofactor, maar het geeft wel reden om meer alert zijn (Voerman, 2008).

Uit het onderzoek van Lünemann & Bruinsma (2005) blijkt dat plegers van zowel huiselijk als publiek geweld zich kenmerken door instabiele relaties, antisociaal gedrag en moeilijkheden met alcohol en/of drugs. Zij komen vaak uit 'gebroken gezinnen' met een afwezige vader. Deze plegers hebben vooral laaggekwalificeerd werk, een lage opleiding en er is een grote mate van werkloosheid of arbeidsongeschiktheid aanwezig.

Amerikaans onderzoek naar geweld tegen publieke functionarissen laat zien dat de periode voor het geweld zich vaak kenmerkt door een negatieve spiraal in het leven van de dader: geld problemen, scheidingen, falen op werk of school, ziekte (Mullen et al., 2007).

Criminaliteit in het verleden

Een belangrijke factor voor het voorspellen van geweld is gedrag in het verleden. Als een persoon een aantal geweldsdelicten op zijn naam heeft staan, is de kans groter dat hij nogmaals overgaat tot geweld. Uit onderzoek van Lünemann en Bruinsma (2005) komt naar voren dat daders die zich in het algemeen agressief gedragen (dus zowel huiselijk als publiek geweld plegen) een strafblad hebben, ernstiger geweld gebruiken en wapens gebruiken. Daders die zich in het algemeen niet agressief gedragen, hebben geen strafblad en gebruiken geen wapens (Lünemann & Bruinsma, 2005).

Uit onderzoek naar geweld tegen werknemers met een publieke taak komt naar voren dat de daders voor het merendeel al eerder veroordeeld zijn en een aantal antecedenten hebben. Slechts een klein deel van de daders is 'first offender' (o.a. Van Leiden et al., 2009; Abraham, Van Hoek & Pach, 2007; Timmer & Esselink, 2007).

3.5 Dadertypologieën

Om meer zicht te krijgen op daders van geweldsdelicten en hun beweegredenen, worden in diverse onderzoeken daders ingedeeld naar relevante kenmerken. In deze paragraaf beschrijven we een aantal van deze typologieën, van zowel geweldplegers van publiek geweld als geweldplegers tegen werknemers met een publieke taak. De typologieën zijn hier gemaakt voor specifieke doelgroepen en specifieke vormen van geweld, en niet op basis van zowel verbaal als fysiek geweld binnen een brede doelgroep van plegers van publiek geweld en plegers tegen de publieke taak, zoals binnen dit onderzoek het geval is.

Typologieën en profielen publiek geweld

Lünnemann en Bruinsma (2005) beschrijven in hun onderzoek naar plegers van geweld drie verschillende profielen: de groep van plegers die enkel huiselijk geweld pleegt; de groep van plegers die enkel publiek geweld pleegt; en de groep plegers die zowel huiselijk geweld als publiek geweld pleegt. Volgens de onderzoekers is het profiel van de plegers die enkel publiek geweld pleegt als volgt te omschrijven:

De groep bestaat voor een groot deel uit jongeren van 12 tot 24 jaar. Het geweld speelt zich doorgaans tussen mannen af. Een groot deel van deze groep heeft geen strafblad. Er vinden geen andere criminele activiteiten plaats noch worden vuurwapens gebruikt. Er is sprake van een eenmalige geweldsuitbarsting. Volgens de onderzoekers is er binnen deze groep een onderscheid in:

- *het impulsieve agressieve type;*
- *het instrumentele berekenende type;*
- *het ontremde type.*

Het impulsieve agressieve type zijn de 'korte lontjes' die een te kort aan (communicatieve) vaardigheden hebben. Aan het geweld ligt vaak onmacht of woede ten grondslag. Van het instrumentele en berekenende type zijn de personen die geweld of conflicten opzoeken. Daarnaast is er een groep die door ontremmers als alcohol en drugs gewelddadig wordt (Lünnemann & Bruinsma, 2005).

Deze onderverdeling komt deels overeen met de indeling van geweldplegers die Beke, De Haan en Terlouw (2001) hanteren. Zij onderscheiden drie typen geweldplegers:

- *de normale geweldpleger;*
- *de onbeheerste geweldpleger;*
- *de overbeheerste geweldpleger.*

De normale geweldpleger is een normaal, adequaat gesocialiseerd en beheerst persoon die (in sommige gevallen onder invloed van drugs en vooral alcohol) geweld gebruikt. Dit type geweldpleger zijn gewone onopvallende burgers die in uitzonderlijke situaties verzeild raken, hun zelfbeheersing verliezen en zich te buiten gaan aan impulsief geweld. De *onbeheerste geweldpleger* heeft als gevolg van gestoorde ontwikkelingspatronen geen adequate remmingen tegen geweld ontwikkeld, of de remmingen voor agressie en geweldpleging zijn gehinderd door functionele of organische storingen. Dit type plegers kenmerkt zich door een sterke neiging tot agressie

door frustratie en gevoelens van woede, jaloezie of wraak. Bij het overheerste type komt het geweld voort uit strikte remmingen voor het vertonen van normaal agressief gedrag. Daardoor gebeurt het dat zij alleen in uiterste gevallen, wanneer zij herhaaldelijk of langdurig worden blootgesteld aan uiterst provocerende of frustrerende situaties of omstandigheden, hun controle verliezen en zich te buiten gaan aan explosief geweld (Beke et al., 2001).

Typologieën van geweldplegers tegen werknemers met een publieke taak
In een onderzoek naar geweld tegen de politie onderscheiden Kruijze en Wijmer (1994) vier type daders:

- De *'straatvechters'* die bij het zien van politie wild worden.
- De *'verstoorden'*, de psychisch/geestelijk gestoorden, alcoholisten en druggebruikers.
- De *'verongelijkten'* die bij het minste of geringste in conflict gaan met de politie en 'op hun rechten staan', voornamelijk in geval van een aanhouding.
- De *'gekrenkten'*, zij voelen zich door politieoptreden in hun eer en eigenwaarde aangetast. Dit wordt dikwijls versterkt door gezichtsverlies tegenover omstanders.

Naeyé (2009) deelt plegers die geweld gebruiken tegen de politie in vier categorieën in:

- de *'bemoeials'*;
- de *'non-coöperatieven'*;
- de *'uitdaggers'*;
- de *'ontremden'*.

De non-coöperatieven vormen de grootste groep (58 procent). Zij worden agressief omdat ze het niet eens zijn met hun aanhouding. De uitdaggers (13 procent) en bemoeials (20 procent) zijn vaak onbekenden van de politie en maken zich schuldig aan beledigen en tegenwerken. Het gaat dan vaak om uit de hand gelopen confrontaties bij staandehoudingen in het uitgaansleven. De plegers zijn vaak onder invloed van drank en drugs. De uitdaggers zijn daarbij uit op een rechtstreekse confrontatie met de politie, terwijl de bemoeials het niet eens zijn met de aanhouding van een ander. De ontremden (9 procent) hebben psychische problemen en/of zijn onder invloed van drank of drugs.

Bedreiging is een specifieke vorm van geweld. In 2009 heeft het Verwey-Jonker Instituut onderzoek gedaan naar bedreigers van politici (De Groot, Drost & Boutellier, 2010). Voor dit onderzoek zijn 351 dossiers van bedreigingen gericht tegen politici bestudeerd. De vier typen bedreigers die het meeste voorkomen zijn:

1. *straattaalddreiger*;
2. *gefrustreerde*;
3. *verwarde*;
4. *verward-gefrustreerde*.

De straattaalddreigers zijn voornamelijk jonge mannen met een gemiddelde leeftijd van zestien jaar. Zeventig procent van deze groep heeft een ouder die in het buitenland geboren is, voornamelijk Marokko (24 procent). De bedreigingen ontstaan bij dit type uit stoer doen of het idee een grap uit te halen. De straattaalddreiger lijkt, omdat hij de bedreigingen als grap of stoer doen uit, het minst gevaarlijk. De straattaalddreiger weet vaak niet eens dat wat hij doet strafbaar is. De gefrustreerde heeft zijn doel bereikt als hij zijn klacht kenbaar heeft gemaakt. Deze bedreiger uit zijn frustratie in de vorm van een bedreiging, wat hij overigens vaak zelf niet ziet als een strafbaar feit. De groep bestaat uit enkel mannen en heeft een gemiddelde leeftijd van 50 jaar. De verwarde bedreiger uit zijn bedreigingen vaak tijdens een psychose. Verwarde bedreigers zijn voornamelijk man en hebben een gemiddelde leeftijd van 37,5 jaar. Uit de literatuur blijkt dat de psychiatrische problematiek die bij dit type speelt, te zien is als beschermende factor (aantasting organisatievermogen), maar ook als risicofactor (aantasting impulscontrole). Tot slot de verward-gefrustreerde bedreiger. Dit type heeft diverse kenmerken die geweld in de hand kunnen werken. Een groot aantal van de risicofactoren is op dit type van toepassing. Deze bedreigers hebben een duidelijke frustratie en kunnen slecht omgaan met woede. Dit wordt gecombineerd met sociaal-maatschappelijke problematiek. Een groot deel is werkloos en heeft een uitkering. Een groot deel heeft een alcoholprobleem, een onverwerkt trauma en geen stabiele relaties. Deze groep heeft dezelfde kenmerken die gelden voor aanslagplegers (vgl. Calhoun en Weston, 2003).

Dit type heeft dan ook de grootste kans daadwerkelijk over te gaan tot geweld en vormt daarmee het grootste risico (De Groot, Drost & Boutellier, 2010).

3.6 *Implicaties voor het verdere onderzoek*

Uit deze beknopte literatuurstudie komt naar voren dat factoren van invloed op geweld, zowel publiek geweld als geweld tegen een werknemer met een publieke taak, zeer divers zijn. Een bepaalde situatie kan voor de ene geweldpleger een 'trigger' zijn en voor de andere niet. Of en wanneer iemand overgaat tot het plegen van verbaal of fysiek geweld is afhankelijk van persoonlijkheidskenmerken, de sociale context en situationele factoren.

Typologieën of profielen van geweldplegers komen in de literatuur maar beperkt voor. De hierboven beschreven typologieën lopen sterk uiteen, mede doordat de verschillende onderzoeken steeds inzoomden op plegers van een specifiek soort geweld.

Het is vanuit deze onderzoeken niet goed mogelijk om vast te stellen wat dé kenmerken, motieven en aanleidingen zijn van de geweldplegers die verbaal en fysiek geweld plegen tegen werknemers met een publieke taak of publiek geweld plegen. Vanuit de literatuurstudie kunnen we wel een aantal (clusters van) kenmerken van geweldplegers beschrijven die meer inzicht verschaffen in de verschillen tussen geweldplegers en incidenten of delicten. We kunnen op basis van de literatuur een onderverdeling maken in persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken en incident- of delictkenmerken.

Persoonskenmerken

De persoonskenmerken die uit de literatuur naar voren komen, kunnen we onderverdelen in verschillende soorten kenmerken of clusters van kenmerken. Onder algemene demografische persoonskenmerken vallen statische kenmerken, zoals geslacht en leeftijd. Uit de literatuur komt naar voren dat de geweldplegers voornamelijk mannen zijn in de leeftijd tot 34 jaar (vgl. o.a. Beke et al., 2001; Lünemann & Bruinsma, 2005; Naeyé, 2009).

Tot het cluster mentale status rekenen we kenmerken die de geestelijke gesteldheid en mentale stabiliteit van de pleger beschrijven: is er een psychiatrische stoornis, is de dader in de war of is er een verslaving? Elk van deze factoren kan van invloed zijn op de geweldpleger (vgl. o.a. Lünemann & Bruinsma, 2005; Fein en Vossekuil, 1999; Mullen et al., 2007) en wordt daarom meegenomen in het verdere onderzoek.

Tot het cluster *leefstijl* rekenen we kenmerken die samenhangen met de sociale leefstijl van de pleger. Heeft de pleger een aangepaste of onaangepaste leefstijl? Wat is zijn of haar houding tegenover autoriteiten? Hoe gaat

de pleger om met stress? Ook de mate van beheersing en het gevoel van controle van de pleger kunnen we hiertoe rekenen (vgl. o.a. Lünemann & Bruinsma, 2005; Beke et al., 2001). Gewelddadig gedrag in het verleden is in dit verband een belangrijke voorspeller van geweld. Daaraan gerelateerd zijn het strafblad van de pleger en de aard van het strafblad, of het enkel geweldsdelicten betreft of ook andersoortige delicten (vgl. o.a. Van Leiden et al., 2009; Lünemann & Bruinsma, 2005).

Sociale context en situationele kenmerken

Een deel van de situationele kenmerken die in de literatuur staan beschreven, heeft betrekking op de sociale context van de pleger. Het betreft onder meer de sociale status. Het gaat hier ten eerste om het opleidingsniveau van de dader. Uit onderzoek van Lünemann en Bruinsma (2005) komt naar voren dat de pleger van zowel publiek geweld als huiselijk geweld laag is opgeleid. Het is derhalve interessant om te kijken naar het opleidingsniveau van de geweldplegers. We spreken van een laag opleidingsniveau indien een persoon niet beschikt over een startkwalificatie. Een startkwalificatie wordt in Nederland gelijkgesteld aan een afgeronde opleiding op mbo-2, havo- of vwo-niveau of hoger (CBS).

Ten tweede gaat het bij sociale status om werk: is de pleger werkend of werkloos? Een grote mate van werkloosheid kenmerkt de pleger van zowel publiek als huiselijk geweld (vgl. Lünemann & Bruinsma, 2005). En ten derde gaat het om het inkomen van de dader. Het hebben van een vaste baan, een opleiding en een (vast) inkomen zijn te beschouwen als beschermende factoren. Gespiegeld zijn deze factoren als risicofactoren op te vatten en kunnen ze de kans om over te gaan tot geweld door de geweldpleger vergroten (vgl. Voerman, 2008).

Andere relevante situationele kenmerken zijn belangrijke levensgebeurtenissen, zoals traumatische gebeurtenissen in de jeugd, middelengebruik en een omgeving die gewelddadig gedrag ondersteunt, en het hebben van een stabiele relatie (vgl. Voerman, 2008; Calhoun & Weston, 2003).

Situationele kenmerken die in de literatuur staan beschreven hebben deels ook te maken met de omstandigheden ten tijde van het delict. Ze hebben betrekking op de relatie tussen pleger en slachtoffer: zijn het bekenden van elkaar? Wat is hun afhankelijkheidsrelatie? Daarnaast gaat het om de aanwezigheid van anderen bij het delict. Zijn er omstanders aanwezig of betrokken bij het delict en in hoeverre beïnvloeden zij de pleger?

Bovengenoemde omstandigheden blijken op basis van de literatuur mogelijk van invloed op geweld en nemen we daarom mee in het verdere onderzoek (o.a. Bol, Terlouw, Bles & Verwers, 1998; Naeyé, 2009; Van Leiden et al., 2009).

Een ander situationeel kenmerk is drank-, medicijn- en drugsgebruik ten tijde van het delict. Dit kan een ontremmende werking hebben op de pleger (zie o.a. Bieleman, Maarsingh & Meijer, 1998; Budd, 2003).

Incident- of delictkenmerken

Naast de persoons- en situationele kenmerken is ten slotte een aantal incident- of delictkenmerken van belang in dit onderzoek. Het gaat om de aard en ernst van het incident en de modus operandi; zijn er bijvoorbeeld wapens gebruikt bij het delict? Ook de aanleiding tot het delict of incident rekenen we hiertoe: wat is er voorgevallen in de interactie tussen dader en slachtoffer? Daarnaast behoren de motieven van de pleger en de wijze waarop de pleger het delict achteraf interpreteert hiertoe.

In tabel 3.1 zijn de bovengenoemde kenmerken schematisch weergegeven.

Tabel 3.1 Overzicht kenmerken uit literatuur

Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele / incident kenmerken
<ul style="list-style-type: none"> • Geslacht • Leeftijd • Mentale status • Leefstijl 	<ul style="list-style-type: none"> • Sociale status • Leefstijl • (Soort relatie slachtoffer) 	<ul style="list-style-type: none"> • Soort relatie slachtoffer • Groepsdruk • Alcohol/drugsgebruik • Aanwezigheid omstanders • Aanleiding • Type delict • Ernst van het delict • Wapengebruik

In bijlage 3 is het stramien te vinden waarin de kenmerken die in dit hoofdstuk naar voren komen nader zijn uitgewerkt. Met dit stramien hebben we de dossiers in het onderzoek gescoord en geanalyseerd. Dit heeft geresulteerd in de typologie van geweldplegers die we in het volgende hoofdstuk beschrijven.

4 *Een typologie van geweldplegers*

In dit hoofdstuk beschrijven we een typologie van geweldplegers op basis van het verzamelde empirische materiaal. De kenmerken van de 142 onderzochte geweldplegers uit de dossiers en de interviews vormen de basis voor de typologie. In 3.6 kwamen de kenmerken naar voren die meer inzicht verschaffen in de verschillen tussen geweldplegers. We hebben een onderverdeling gemaakt in persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken en incident- of delictkenmerken.

De 142 plegers van geweld tegen de publieke taak en van publiek geweld uit de dossiers en de interviews zijn aan de hand van een stramien (zie bijlage 3) op deze kenmerken gescoord. Vervolgens hebben we gefaseerd een kwalitatieve clustering van geweldplegers op basis van kenmerken gemaakt om tot typen te komen. De kenmerken zijn hiertoe voor een deel opgevat als dichotomieën. De empirie is bij deze clustering steeds leidend geweest. In 2.5 is de methodiek van de totstandkoming van de typologie nader beschreven. Nadat de plegers geclusterd waren in typen, is per type een passende naam bedacht, waarin de voornaamste kenmerken van het desbetreffende type duidelijk naar voren komen.

Op basis van persoonskenmerken, de sociale context en de situationele kenmerken onderscheiden we zes typen geweldplegers:

1. de machteloze gefrustreerde;
2. het korte lontje;
3. de verwarde;
4. geweld als leefstijl;
5. de beïnvloedbare jongere;
6. de incidentele plegger onder invloed.

Zoals we in 5.7 nader beschrijven, kunnen de typen worden verdeeld naar waar het zwaartepunt lijkt te liggen bij factoren van invloed op geweldpleging. Bij sommige typen ligt het zwaartepunt meer bij persoonskenmerken,

bij andere meer op situationele kenmerken of juist bij een combinatie van persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken.

Bij de machteloze gefrustreerde spelen zowel sociale context als de situatie een belangrijke rol. Het zwaartepunt ligt voor het korte lontje zowel bij persoonskenmerken als bij situationele kenmerken. Bij 'de verwarde' en bij het type dat geweld als leefstijl heeft, lijkt het zwaartepunt meer bij persoonskenmerken te liggen. Bij de beïnvloedbare jongere spelen zowel persoonskenmerken, de sociale context als situationele kenmerken een rol bij geweld. Bij de incidentele plegger onder invloed ligt het zwaartepunt juist bij situationele kenmerken.

Per type geven we hieronder een uitgebreide casebeschrijving en illustreren we de voornaamste kenmerken vanuit de empirie. In bijlage 6 zijn de voornaamste kenmerken van de typen schematisch weergegeven. Na elke casebeschrijving vatten we de voornaamste kenmerken per type plegger kort samen om ze vervolgens nader uit te werken.

Van de typen geven we aan of ze specifiek zijn voor pleggers van geweld tegen werknemers met een publieke taak, of specifiek voor publiek geweld tussen burgers onderling, of juist voor beide categorieën gelden.

In de laatste twee paragrafen van het hoofdstuk geven we een overzicht van de verdeling van de typen binnen de onderzoekspopulatie en vergelijken we de voornaamste kenmerken onderling. We sluiten het hoofdstuk af met een paragraaf waarin we de typologie vergelijken met andere typologieën.

4.1 Type 1: De machteloze gefrustreerde

Kees is een man van midden vijftig. Hij woont samen met zijn kat in een appartement in de Randstad. Het gaat niet goed met Kees: hij is sinds vijf jaar arbeidsongeschikt, gescheiden, en hij heeft schulden. Kees voelt zich eenzaam en zou graag een vriendin hebben waarmee hij samen leuke dingen kan doen. Ook wil hij graag weer aan het werk als timmerman, maar vanwege een chronische ziekte kan dit niet.

Kees is alcoholist. Hij houdt van een borrel en begint hier al vroeg op de dag mee. Hij heeft hulp gehad om van zijn drankprobleem af te komen, maar dat heeft niet geholpen. Na zijn scheiding is hij weer begonnen met drinken. Zijn schulden werden ook steeds groter en hij heeft er weinig vertrouwen meer in dat iemand hem kan helpen: *'Ze luisteren toch niet naar*

me.’ Hij is nog nooit met politie en justitie in aanraking geweest en eigenlijk hecht hij in zijn leven de meeste waarde aan zijn kat en zijn appartement. Maar sinds een tijd zijn er bouwplannen voor een project recht tegenover zijn appartement, en dat maakt hem boos: *‘Ze moeten mij steeds hebben.’* Om te laten weten dat hij het niet eens is met de bouwplannen, heeft Kees meermalen contact opgenomen met de gemeente. *‘Ik heb wel 100 keer gebeld maar werd van het kastje naar de muur gestuurd. Ze willen niet naar mij luisteren.’* Kees maakt zich grote zorgen, hij heeft schulden, is eenzaam en nu wordt tot overmaat van ramp zijn uitzicht binnenkort totaal verpest. Op een avond, na een aantal borrels, besluit Kees de wethouder een mail te sturen om te laten weten dat hij het er niet mee eens is. De e-mail bevat een doodsbedreiging en de wethouder doet hier aangifte van. Kees moet voorkomen bij de rechter. Op de zitting verklaart Kees de e-mail te hebben gestuurd toen hij dronken was. Hij wist hierdoor niet wat hij deed en zag het op dat moment echt niet meer zitten. Hij heeft geprobeerd netjes aan te geven dat hij het niet eens was met de bouwplannen, maar er werd voor zijn gevoel niet naar zijn mening geluisterd: *‘Ik wist niet wat ik deed, ik was boos over de plannen. Ik moest wat doen.’* Hij is erg geschrokken van het feit dat hij een strafbaar feit heeft gepleegd en heeft spijt van zijn daad. *‘Dit was nooit mijn bedoeling’*, aldus Kees. Hij heeft een werkstraf opgelegd gekregen.

Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele / incidentkenmerken
<ul style="list-style-type: none"> • Man • > 25 jaar • Mentaal instabiel • Niet veelvuldig gewelddadig • Gevoel van machteloosheid • Externe attributie 	<ul style="list-style-type: none"> • Diverse risicofactoren • Lager opgeleid 	<ul style="list-style-type: none"> • Grote mate van frustratie • Afhankelijkheidsrelatie • Geweld gericht op medewerker publieke taak • Verbaal geweld • Ziet geweld als laatste mogelijkheid • Individuele pleger

Persoonskenmerken

Alle bestudeerde geweldplegers van dit type zijn mannen boven de 25 jaar. Hoewel deze geweldpleger doorgaans geen psychiatrische stoornis heeft, is hij als mentaal instabiel te beschouwen. Dit type pleger is niet veelvuldig agressief of gewelddadig. Ook een breder strafblad is niet kenmerkend voor dit type.

Het meest kenmerkend voor dit type pleger is een groot gevoel van machteloosheid: het gevoel de situatie niet meer aan te kunnen.

De oorzaak van het geweld legt de pleger bij de situatie. Het is de situatie die tot geweld heeft geleid. Er is sprake van externe attributie.

Sociale context

In het leven van de machteloze gefrustreerde spelen vaak meerdere problemen, zoals schulden, werkloosheid en eventueel een (alcohol-) verslaving. Er dan ook sprake van meerdere risicofactoren. Over het algemeen is dit type pleger lager opgeleid.

Meneer Janssen is eind veertig en werkloos. Hij ontvangt al geruime tijd een uitkering. Hij woont alleen en heeft weinig sociale contacten. Een medewerker van de sociale dienst heeft contact met meneer opgenomen omdat hij een geldbedrag moet terugbetalen dat hij ten onrechte heeft ontvangen. Meneer Janssen geeft aan dit niet terug te kunnen betalen. Hoewel de medewerker zegt mee te willen denken over een oplossing, ontvangt zij enkele dagen later een brief van meneer Janssen met daarin haar naam tussen twee kruizen geschreven

Situationele kenmerken

De machteloze gefrustreerde heeft het gevoel de situatie niet meer aan te kunnen en raakt hierdoor gefrustreerd. De afhankelijkheidsrelatie tussen pleger en slachtoffer speelt hierbij een belangrijke rol. De agressie is enkel gericht tegen werknemers met een publieke taak waarvan de dader op één of andere wijze afhankelijk is. Het gaat bijvoorbeeld om een medewerker van de sociale dienst, een reclasseringswerker, een gemeenteambtenaar die een vergunning moet verstrekken of om een arts die moet beslissen of een patiënt naar huis mag.

Het is niet aannemelijk dat de dader zich agressief tegen andere burgers gedraagt, omdat er dan geen afhankelijkheidsrelatie is. De machteloze gefrustreerde pleegt het geweld alleen en de agressie of het geweld is gericht tegen één andere persoon. Eventuele omstanders hebben maar beperkt invloed op het gedrag van de pleger en kunnen de pleger niet weerhouden van geweld.

De pleger voelt zich voorafgaand aan het incident machteloos en gefrustreerd, bijvoorbeeld omdat hij wordt gekort op een uitkering, een brief van een instantie niet begrijpt, een afwijzing voor een vergunning

krijgt of een schuld moet aflossen. De pleger voelt zich hierdoor machteloos en gefrustreerd. Voor de machteloze gefrustreerde staan in zijn ogen vaak grote belangen op het spel. De pleger ziet geweld als een laatste mogelijkheid.

Incidentkenmerken

De machteloze gefrustreerde pleegt vooral verbaal geweld. (Doods)bedreigingen komen het meest voor: *'Als ik je op straat tegenkom dan prik ik je neer'*; *'Als je aan mij komt, maak ik je af'*; *'Ik vermoord je, je gaat eraan.'* Binnen het onderzoek is dit het enige type pleger dat bedreigingen en verbaal geweld ook telefonisch of per e-mail uit.

Het blijft doorgaans bij verbaal geweld. Slechts in twee gevallen is de pleger overgegaan tot fysiek geweld. Het gaat om het gooien van een computer naar een medewerker van de sociale dienst en het hardhandig duwen van een ambtenaar. In geen van de gevallen is een wapen gebruikt.

De machteloze gefrustreerde vertoont na afloop van het incident, voor zover bekend, in een aantal gevallen berouw.

[Een bedreiging op de voicemail van een medewerker van de sociale dienst]

'Meneer, ik moet terugbetalen. Ik kan helemaal niks begrijpen. Ik wil dat ze mij met rust laten. Zo niet.... Zo niet... Ik heb niks meer te vrezen. Eindelijk was ik even blij dat ik een huisje, eventjes een dakje boven mijn kop heb. Maar ik houd het echt niet meer vol. Kom ik even bij u. Dan laat ik u en ook mijzelf branden. Ik heb tien liter benzine. Vijf liter voor u en vijf liter voor mij. Ik heb niets meer te verliezen. Dank u wel. Ik hoop dat u mij zult begrijpen. Zo niet, dan zijn ze erger dan een beest voor mij. Ik die dat beest geworden was door jullie schuld. Maar jullie zijn erger dan mij. Ik houd het echt niet meer vol, zat, zat zat, of kunt u mij misschien even terugbellen hierover. Ik wil echt even met u praten hierover. Dank u wel.'

4.2 Type 2: Het korte lontje

Frits is een man van 29 jaar oud. Hij woont samen met zijn vrouw, een zoontje van acht jaar en een dochtertje van net een jaar in een middelgrote gemeente in het midden van het land. Frits werkt fulltime in een copyshop en verdient hiermee ongeveer €1500 in de maand. Wanneer het nodig is,

werkt zijn vrouw af en toe bij. Frits en zijn vrouw zijn gelukkig samen en het gezin heeft weinig problemen.

Op een vrijdagavond in april brengt Frits zijn zoontje naar de tennisbaan. Frits heeft zijn dag niet, hij is vandaag al verschillende keren te laat gekomen. Ook voor de tennisles dreigt Frits te laat te komen en hij is hier gefrustreerd over. Samen met een aantal moeders fietst hij over de stoep omdat de weg is afgezet. Toevallig loopt er op dat moment ook een parkeercontroleur die Frits aanspreekt op het op de stoep fietsen. Frits herkent de parkeercontroleur van gezicht, hij ziet hem wel vaker lopen. Frits fietst in eerste instantie door, maar de parkeerwachter gaat hem achterna en vraagt aan Frits of hij even wil meekomen. Hij weigert dit en geeft aan dat hij alleen naar de politie luistert en dat de parkeerwachter de politie maar moet gaan halen. Frits voelt zich als een klein kind behandeld en vindt het bovendien onterecht dat de parkeercontroleur niet ook de moeders aanspreekt. Frits scheldt de parkeercontroleur uit voor *'tyfushomo'* en geeft de parkeercontroleur aan dat als hij hem aanraakt hij *'hem op zijn bek slaat'*. Hij lijkt zich hierbij niets aan te trekken van de aanwezige moeders en andere kinderen.

Frits vervolgt zijn route naar de tennisbaan en gaat met zijn zoontje naar binnen. Als hij naar buiten komt, staat de parkeercontroleur daar met vier collega's en de politie. Frits begint weer te schelden; zegt tegen de parkeercontroleur dat hij hem vaak genoeg ziet. Hierna wordt hij aangehouden en veroordeeld voor het beledigen van een ambtenaar in functie. Hij krijgt een geldboete van €300,- die hij in drie termijnen mag betalen. De parkeercontroleur heeft afgezien van het eisen van een immateriële schadevergoeding.

De rechtbank neemt het Frits kwalijk dat hij niet heeft ingezien dat hij zelf fout is geweest door op de stoep te fietsen. Hij heeft dit zelf laten uitlopen op een ordinaire scheldpartij, in de nabijheid van zijn zoontje. Frits geeft aan dat hij weinig respect heeft voor parkeercontroleurs. Ook geeft hij aan dat hij bewust niet *'kankerjood'* heeft geroepen, omdat zijn zoontje bij hem was. Wanneer de rechter vraagt of *'tyfushomo'* dan wel mag, wordt dit door Frits beaamd. Als reden voor zijn gedrag geeft hij aan dat hij een slechte dag had waarop alles fout ging.

De vrouw van Frits omschrijft hem als iemand met het hart op de tong: *'Hij komt af en toe wat agressief over, zo is hij nu eenmaal. Hij zegt gewoon waar het op staat. Hij bedoelt het echt wel goed.'*

Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele / incidentkenmerken
<ul style="list-style-type: none"> • Mannen en vrouwen • Uiteenlopende leeftijden • Lage frustratiedrempel • Frequent agressief • Geen (uitgebreid) strafblad • Externe attributie 	<ul style="list-style-type: none"> • Zowel hoog- als laagopgeleid • Stabiele thuissituatie • Geen opvallendheden 	<ul style="list-style-type: none"> • Geringe aanleiding • Slachtoffer is onbekende van dader • Geen afhankelijkheidsrelatie • Gericht op medewerker publieke taak en/of burger • Verbaal geweld • Individuele plegger

Persoonskenmerken

Opvallend bij dit type plegger is dat de plegergroep zeer divers is. De groep bestaat uit zowel mannen als vrouwen van uiteenlopende leeftijden. De jongste plegger is een meisje van 17 jaar; zij wordt per ongeluk aangestoten door een haar onbekend meisje van 16 jaar als zij op een bus staat te wachten. Zij zegt geïrriteerd; *'Raak me niet aan, ik sla je neer.'* Waarop het andere meisje reageert met *'Tsss.'* Vervolgens slaat de plegger het meisje in haar gezicht.

De oudste plegger is een man van 70 jaar. De man staat op een plek in de bus waar hij de uitgang blokkeert. De buschauffeur vraagt de man opzij te stappen. Waarop de oude man zegt *'Wat moet je nou, kankerlijer.'*

Een psychiatrische stoornis of mentale instabiliteit zijn voor dit type plegger niet kenmerkend. Wel kenmerkend voor dit type en ook onderscheidend van de andere types, is de lage frustratiedrempel van de geweldplegers. Het korte lontje schiet bij een zeer geringe aanleiding uit zijn slof en wordt agressief.

Door de lage frustratiedrempel raakt het korte lontje snel geïrriteerd en is daardoor, ook in vergelijking met de andere types, frequent agressief. Een vrouwelijke plegger van begin dertig zegt hierover; *'Ik raak nu eenmaal snel geïrriteerd als iets mij niet zint. Ik zeg dan gewoon wat ik denk en laat niet over mij heen lopen. Tja, sommige mensen vinden mij dan agressief en kunnen daar niet goed tegen.'*

Het ontbreekt dit type plegger op het moment van het incident en ook vaak daarvoor en daarna aan respect voor ordehandhavers en autoriteiten. Zo hebben pleggers tegen werknemers met een publieke taak onder andere gezegd: *'Ik heb geen respect voor jullie'*, *'Je stelt niks voor met je Melkertbaan'*, *'Ga jezelf nuttig maken en ga boeven vangen.'*

Het korte lontje is weliswaar regelmatig agressief, maar van een uitgebreid strafblad met verschillende criminele feiten is geen sprake.

Opvallend is dat het korte lontje de oorzaak van de agressie vaak buiten zichzelf legt. Er is sprake van externe attributie. Met opmerkingen als: *'Hij vroeg er zelf om'*, *'Had zij daar maar niet moeten staan'*, *'dat krijg je als je zo tegen mij praat'*, *'ik deed niks verkeerd'*, verantwoordt deze groep plegers zijn daden.

De omgeving van de pleger omschrijft de pleger als: *'temperamentvol'*, *'een explosief type'* of *'hij heeft zijn hart op zijn tong liggen.'*

Twee interventied medewerkers van stadstoezicht schrijven een boete uit voor een auto die te lang op een laden- en lossenplek geparkeerd staat. Even later horen zij een gespierde man met fors postuur naar hen schreeuwen 'kankerlijers' en 'pisflikkers wat flikken jullie me nou'. De interventied medewerkers begrijpen dat het moet gaan om de eigenaar van de beboete auto. De man vertelt dat hij nog geen vijf minuten geparkeerd stond. Hierop reageert één van de interventied medewerkers door te zeggen dat dat niet waar is. De man zegt vervolgens: 'Het is dat je in een uniform loopt, anders had ik je hier over de hele kankerstraat geschopt' en gaat door met schelden. De interventied medewerker probeert de man uit te leggen waarom hij is beboet. De man zegt: 'Ik breek je kankerkaak.' De interventied medewerker vindt de beledigingen en bedreigingen te ver gaan en vraagt de man om zijn legitimatie. Deze reageert door te zeggen: 'Legitimatie, dit is mijn legitimatie. Ik zal je in je kankerkont neuken.' De interventied medewerker vindt het genoeg en hij meldt de man dat hij hem aanhoudt voor belediging en bedreiging. De man reageert: 'Mij aanhouden? Jij houdt mij helemaal niet aan.' De man wordt uiteindelijk aangehouden en gaat mee naar het politiebureau.

Sociale context

Net als leeftijd en geslacht varieert het opleidingsniveau van dit type pleger. Binnen dit type treffen we zowel hoogopgeleide als laagopgeleide plegers aan. De lager opgeleiden zijn licht oververtegenwoordigd. Risicofactoren als werkloosheid en schulden zijn niet kenmerkend voor dit type. Er zijn verder ook geen opvallendheden binnen de sociale context die mogelijk van invloed kunnen zijn. Voor zover bekend is de thuissituatie van de plegers stabiel en ook in de omgeving van de pleger zijn geen opvallendheden.

Tamara is een vrouw van begin dertig. Samen met haar twee katten woont ze in een appartement in Amsterdam. Ze heeft het naar eigen zeggen goed voor elkaar. Ze is academisch geschoold, heeft een goed lopend eigen bedrijf, reist de hele wereld over en geniet van het leven. Ze vertelt haar verhaal: *'Ik was 's avonds aan het fietsen en toen werd ik aangehouden omdat ik door rood licht fietste. Die politieman deed zo stom tegen mij. Hij behandelde mij alsof ik een crimineel was. Ik moest mijn legitimatiebewijs laten zien. Die had ik uiteraard niet bij mij. Ik vroeg hem of hij nou niks beters te doen had dan om een hoekje te staan en mensen aan te houden die door rood rijden. Toen zei hij 'mevrouw-tje moet u es luisteren'. Dat bepaal ik godverdomme zelf wel! En ik ben zeker geen mevrouw-tje. Er knapte iets in mij en ik heb hem de huid vol gescholden. Al vrij snel kwam een collega erbij en die deed wel normaal tegen mij. Hij zei dat ik kon worden bekeurd voor mijn gedrag en dat dat een flinke boete zou zijn. Dat vond ik wel een beetje zonde van mijn geld. Dus heb ik mijn excuses aangeboden, al meende ik er geen zak van.'*

Situationele kenmerken

Kenmerkend voor dit type is, zoals reeds eerder beschreven, de lage frustratiedrempel. Een geringe aanleiding kan voldoende zijn voor dit type pleger om gewelddadig te worden. Uit de bestudeerde casussen komen uiteenlopende aanleidingen naar voren. Bij de grootste groep plegers is de aanleiding voor agressie te vinden in het feit dat zij worden aangesproken op hun, al dan niet overtredende, gedrag. Dit aanspreken wordt over het algemeen meer gedaan door werknemers met een publieke taak dan door burgers. Denk bijvoorbeeld aan politie of toezichthouders bij een overtreding; een conducteur of buschauffeur kan personen aanspreken op hun gedrag; in het ziekenhuis kan personeel bezoekers vragen de kamer te verlaten omdat het bezoekuur is afgelopen. Wanneer burgers iemand aanspreken op gedrag kan dit ook een aanleiding zijn voor agressie en geweld.

Een buitengewoon opsporingsambtenaar loopt samen met zijn collega zijn ronde door de wijk. In het gebied geldt een aanlijnplicht voor honden. Zij zien echter een man lopen met een hond die niet is aangeliend. De buitengewoon opsporingsambtenaar loopt naar de man en vraagt aan hem: 'Meneer, weet u dat u een aanlijnplicht heeft?' De man negeert dit en loopt door.

De buitengewoon opsporingsambtenaar en zijn collega besluiten om achter de man aan te lopen. Waarop de man reageert met: 'Wat moet je nou, man.' De buitengewoon opsporingsambtenaar vraagt de man om zijn legitimatie. De man geeft aan deze niet bij zich te hebben en zegt: *'Als ik wel een legitimatiebewijs bij me had dan zou ik het niet aan je afgeven.'* De ambtenaar geeft aan dat hij bevoegd is om te vragen naar zijn legitimatiebewijs. Waarop de man dichtbij de ambtenaar komt staan en agressief zegt: *'Rot gewoon op. Ik sla jullie dadelijk neer. Ik sla jou tegen de vlakte aan en ik sla je collega in een hoek. Ik ga nu naar huis. Ik kom je nog wel een keer tegen. Dan maak ik je af.'* De man wordt aangehouden.

Veel aanleidingen zijn ook gelegen in verkeerssituaties. Het gaat om situaties die bij het korte lontje al snel irritatie opwekken. Het kan bijvoorbeeld gaan om verkeersgedrag van andere weggebruikers, het te lang stilstaan voor een stoplicht, het afsnijden van medeweggebruikers of parkeersituaties. Hieronder beschrijven we een aantal voorbeelden van incidenten in het verkeer.

Een buschauffeur is bezig om zijn harmonicabus te keren. Door het drukke verkeer moet de bus even stilstaan en blokkeert daardoor de doorgang voor een aantal auto's. Een van de automobilisten begint druk te toeteren, doet zijn raampje open en zegt *'Vind je dit normaal?'* De buschauffeur reageert hier niet op. De automobilist stapt vervolgens uit zijn auto en komt al schreeuwend op de chauffeur aflopen. Hij roept: *'Ik maak je dood. Haal die bus weg.'* De automobilist loopt vervolgens terug naar zijn auto en rijdt weg.

Op zaterdagmiddag is meneer Van Vliet op zoek naar een parkeerplaats bij een winkelcentrum. Het is druk, waardoor meneer moet wachten tot er een plekje vrijkomt. Al vrij snel komt er een plekje vrij. Meneer Van Vliet parkeert zijn auto op het vrijgekomen plekje. Vrijwel direct begint er achter hem een auto te toeteren. De bestuurder van de toeterende auto stapt uit en loopt naar meneer van Vliet toe. De bestuurder zegt: *'Je moet eens durven hier te parkeren'*, waarop meneer Van Vliet zegt: *'Ik sta hier eerder te wachten, ga weg.'* De man rukt het portier van meneer Van Vliet open en begint te schelden en meneer Van Vliet te bedreigen. Hij zegt onder andere: *'Ik sla je kapot als je niet weggaat.'*

Tijdens het rijden ziet een buschauffeur een scooter met hoge snelheid komen aanrijden. Om te voorkomen dat de scooter overstekende voetgangers raakt toetert de buschauffeur. Hierop maakt de scooterbestuurder gebaren met zijn armen en komt naast het raam van de buschauffeur rijden. Hij spuugt door het raam op de buschauffeur. Het speeksel komt op de wang en in de nek van de buschauffeur terecht.

Een verkeerde blik of andere kleine irritaties zijn bij de overige incidenten de aanleiding geweest voor geweld bij de plegger. Het gaat bijvoorbeeld om het per ongeluk aanstoten van een persoon, een in de ogen van de plegger verkeerde opmerking of een foute blik. Dit zijn incidenten die vooral plaatsvinden tussen burgers onderling.

Mevrouw De Goede heeft net haar dochter naar de basisschool gebracht en loopt naar haar fiets. Per ongeluk loopt ze tegen het zoontje van mevrouw Alaoui aan en het zoontje valt op de grond. Mevrouw De Goede helpt het zoontje direct overeind en biedt aan het jongetje en zijn moeder haar excuses aan. Mevrouw Alaoui zegt met verheven stem: 'Je moet uitkijken waar je loopt!' en gaat dicht tegenover mevrouw de Goede staan. Mevrouw de Goede zegt dat het per ongeluk ging en vraagt de vrouw of zij niet zo dichtbij wil staan. Mevrouw Alaoui stapt echter niet opzij en mevrouw De Goede maakt een duwende beweging richt mevrouw Alaoui. Mevrouw Alaoui besluit hierop mevrouw De Goede te duwen en met gebalde vuist in het gezicht te slaan.

In slechts een enkel geval is het slachtoffer een bekende van de plegger. Het slachtoffer is dan bijvoorbeeld een buurtbewoner, docent of medeleerling. In het merendeel van de onderzochte incidenten is er geen relatie tussen slachtoffer en plegger en zijn het onbekenden van elkaar. Een kleine meerderheid van de onderzochte incidenten betreft agressie of geweld tegen

werknemers met een publieke taak. Vooral politie, toezichthouders, buschauffeurs en conducteurs moeten het ontgelden. De pleger pleegt het geweld alleen. Invloed van een groep is niet van toepassing. Ook eventuele omstanders blijken zowel in positieve zin, het weerhouden van de daad, als in negatieve zin, het aanzetten tot de daad, niet van invloed te zijn op dit type pleger.

Het onder invloed zijn van alcohol of drugs komt niet als kenmerkend voor dit type naar voren. Bij geen van de onderzochte incidenten is de pleger onder invloed.

Incidentkenmerken

Het korte lontje kan gezien de lage frustratiedrempel door een geringe aanleiding agressief of gewelddadig worden. Meestal blijft het bij verbaal geweld. Bedreiging en belediging komen het meest voor. Er wordt met name bedreigd met fysiek geweld: *'Ik maak je dood', 'Ik laat de honden op je los', 'Ik maak je kapot', 'Ik maak je af.'* Daarnaast worden er ernstige ziekten toegewenst. In enkele gevallen wordt het verbaal geweld gevolgd door fysiek geweld. Wapengebruik is bij dit type pleger niet voorgekomen binnen de onderzochte incidenten.

Het korte lontje heeft doorgaans weinig spijt van zijn daad en verklaart het gedrag in termen van: *'Zo ben ik nu eenmaal.'*

4.3 *Type 3: De verwarde*

Aziz is een veertigjarige schizofrene man met een cannabisafhankelijkheid. Hij is geboren in Marokko en heeft daar een gelukkige jeugd gehad. Samen met zijn ouders en jongere zusje kwam hij als tiener naar Nederland. Hij kan niet goed aarden in Nederland en gaat nog vaak terug naar Marokko. In Marokko ontmoet hij ook zijn vrouw. Hij trouwt met haar, maar omdat het niet lukt om zijn vrouw definitief naar Nederland te krijgen, loopt de relatie stuk. Aziz gaat steeds meer blowen en ook psychisch gaat het niet goed met hem. In Marokko is hij al een keer opgenomen omdat hij daar een psychose heeft gehad. Hij werkt af en toe, bij een fastfoodketen of als heftruckchauffeur, maar elke keer loopt het spaak omdat Aziz in de war is. Hij hoort verschillende vrouwenstemmen en is verslaafd geraakt aan cannabis.

Aziz wordt opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis en er wordt schizofrenie vastgesteld. In 2000 wordt Aziz afgekeurd en hij belandt in de WAO wegens zijn psychiatrische stoornis. Hij woont op dat moment nog bij zijn ouders en zusje thuis, maar de situatie wordt daar ondraaglijk. Hij is gewelddadig tegen zijn moeder en zusje en bedreigt hen meerdere malen. Ook maakt hij zich schuldig aan diefstal en hij is diverse malen veroordeeld voor het beledigen van een ambtenaar in functie en mishandeling. Diverse werkstraffen, gevangenisstraffen en verplichte opname in een psychiatrisch ziekenhuis volgen.

De moeder en zus van Aziz hebben geen aangifte gedaan tegen Aziz. *'Het zijn de stemmen die het doen, niet Aziz'*, aldus zijn moeder. Maar het gezin kan de situatie met hem niet meer aan. Zijn zus besluit ergens anders te gaan wonen en zijn ouders keren terug naar Marokko. Aziz blijft alleen achter in het huis. Zijn gehele uitkering gaat op aan cannabis. In de wijk is hij inmiddels berucht. Een van de bewoners uit de straat zegt: *'Hij loopt 's nachts te schreeuwen door de straten.'* Ook heeft Aziz al meermalen fietsen die in de straat stonden door ramen gegooid en auto's met schroevendraaiers bewerkt.

Op een avond in april gaat het weer mis. De buurman van Aziz neemt voor zijn deur afscheid van een vriend. Op dat moment komt Aziz naar buiten en slaat warrige taal uit: *'Wie is hier nog maagd? Ik ben geen maagd vuile flikker.'* De twee mannen zeggen dat hij rustig moet blijven en Aziz loopt zijn huis weer binnen. Enkele minuten later loopt hij op de mannen af en begint agressief tegen hen te praten. Uit het niets slaat Aziz de vriend van de buurman met gebalde vuist tegen de kaak. Aziz gaat vervolgens weer naar binnen. De buurman belt de politie en deze neemt Aziz mee.

Eenmaal aangehouden wordt Aziz van het politiebureau overgeplaatst naar een penitentiaire inrichting. De hele weg naar de inrichting toe slaat hij wartaal uit en is hij agressief. In de inrichting maakt hij zich schuldig aan belediging en bedreiging van twee medewerksters. Hij zegt tegen een van de medewerkers: *'Je bent een vieze vuile kankerhoer en een vieze kanker lesbi, kankerhoer. Ik steek een mes in je rug en ik schiet daarna een kogel door je lijf.'*

Van de mishandeling en bedreiging is aangifte gedaan. De rechtbank stelt dat de feiten niet aan de verdachte kunnen worden toegerekend. *‘De verdachte lijdt aan een ziekelijke stoornis van de geestesvermogens in de vorm van cannabisafhankelijkheid en schizofrenie. Deze stoornis heeft ertoe geleid dat verdachte niet in staat was om de agressieve impulsen te controleren. Verdachte wordt aangemerkt als volledig ontoerekeningsvatbaar.’*

Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele / incidentkenmerken
<ul style="list-style-type: none"> ● Vaker man ● > 25 jaar ● Psychiatrische stoornis ● Onaangepaste leefstijl ● Lage frustratiedrempel 	<ul style="list-style-type: none"> ● Vaak werkloos ● Leeft van uitkering 	<ul style="list-style-type: none"> ● Aanleiding ontbreekt ● Slachtoffer kan zowel bekende als onbekende van dader zijn ● Afhankelijkheidsrelatie kan zowel aan- als afwezig zijn ● Vaak werknemer publieke taak (vooral zorgsector) ● Verbaal en fysiek geweld ● Individuele pleger

Persoonskenmerken

Dit type bestaat voornamelijk uit mannen van boven de vijftientig jaar. Kenmerkend voor deze groep is het feit dat dit type verward is door een psychiatrische stoornis die is gediagnosticeerd. Naast een psychiatrische stoornis is er vaak sprake van een verslaving. De leefstijl van dit type is, mede door de stoornis, vaak onaangepast. De frustratiedrempel kan door de stoornis laag zijn en de pleger kan ontremd zijn.

Abdul is een man van veertig zonder vaste woon- of verblijfplaats. Op een bankje in een park staat zijn fles sterke drank. Op het moment dat Abdul tegen een boom aan het plassen is, lopen er twee toezichthouders langs. Zij spreken Abdul aan op het feit dat hij aan het plassen is. Abdul maakt rare bewegingen en zegt: *‘Rot op, wat doen jullie hier, dit is mijn plaats. Abdul slaapt hier, mijn territorium. Je bent een varken, je bent racist, Abdul gaat je dood maken.’* Abdul plast in het rond en wordt steeds onhandelbaarder.

Sociale context

Door de psychische stoornis is dit type pleger vaak werkloos en ontvangt een uitkering. In een enkel geval heeft de pleger geen vaste woon- of verblijf-

plaats. De bestudeerde incidenten geven verder weinig informatie over de sociale status en het opleidingsniveau van de plegers.

Situationele kenmerken

Dit type pleger kan zonder duidelijke aanleiding agressief worden en verbaal of fysiek geweld gebruiken. Uit de onderzochte incidenten komen dan ook geen duidelijke aanleidingen naar voren. Over het soort relatie met het slachtoffer valt evenmin veel te zeggen. Het slachtoffer kan zowel een bekende als een onbekende zijn voor de pleger. Het merendeel van de slachtoffers van de bestudeerde incidenten zijn werknemers met een publieke taak, slechts in één geval was het geweld gericht op een burger. Binnen de zorgsector is dit een veelvoorkomende groep plegers. Bij het ziekenhuis wordt aangegeven dat dit de meest voorkomende groep plegers is van agressie en geweld. Het betreft dan vooral patiënten binnen psychiatrische afdelingen. Ook de ambulancedienst geeft aan dat deze groep veel voorkomt. Het geweld wordt deze groep ook minder kwalijk genomen dan dat van andere typen plegers: *'Psychiatrische patiënten zijn geen daders. Het geweld komt door hun aandoening'*, aldus een ambulancemedewerker. Werknemers met een publieke taak zullen zich door hun taak waarschijnlijk eerder geconfronteerd worden met dit type dader dan andere burgers.

Er is geen sprake van eventuele groepsdruk. Ook omstanders spelen geen rol van betekenis bij de agressie en het geweld van deze pleger.

Mevrouw De Boer is een vrouw van middelbare leeftijd. Zij is opgenomen op de psychiatrische afdeling van een ziekenhuis. Mevrouw is erg verward en denkt dat ze in een treinstel is opgesloten door de nazi's. Een verpleegkundige probeert haar gerust te stellen, maar mevrouw blijft erg in de war en raakt in paniek. Mevrouw De Boer pakt de verpleegkundige stevig bij haar keel en schreeuwt: *'Als je me nu laat gaan, overkomt je niets.'*

Incidentkenmerken

Het geweld van dit type pleger is onvoorspelbaar. Het kan zowel om verbaal geweld als om (zwaar) fysiek geweld gaan. Wapengebruik is niet kenmerkend voor dit type. Bij strafrechtelijke vervolging wordt dit type vaak ontoerekeningsvatbaar verklaard.

Meneer Singh loopt op het perron. Terwijl hij daar loopt, maakt hij vliegbewegingen en zegt 'lekker vliegen'. Omstanders omschrijven hem als 'high' en 'in een andere wereld'. Meneer Singh begint steeds drukkere bewegingen te maken en lijkt te tolleren op zijn benen. Op een gegeven moment slaat hij met vlakke hand op een raam van een stilstaande trein. Hij loopt vlak langs de perronrand als op dat moment een andere trein komt aanrijden. Een conducteur pakt meneer Singh beet en probeert hem aan de kant te trekken om te voorkomen dat hij de naderende trein zal raken. Meneer Singh reageert hierop met heftige armbewegingen. Hij krijgt een agressieve blik in zijn ogen en draait door. Hij begint de conducteur te slaan, te schoppen en te bijten. Al snel schieten andere conducteurs te hulp, maar meneer Singh is niet onder controle te krijgen.

4.4 *Type 4: Geweld als leefstijl*

Marco is bijna 50 jaar en fysiek nog in goede conditie. Hij is een echte stadsman: opgegroeid in de grote stad en nooit meer weggegaan. Marco is begonnen als glazenwasser en hij werd later portier. Tot tien geleden had hij een eigen incassobedrijf. *'Wanneer iemand tweeënhalve ton schuld had staan, werd ik ingeschakeld. Ik ging dan met zo iemand praten en als het nodig was gooide ik hem in de kofferbak en gingen we een stukje rijden.'*

Marco heeft volgens eigen zeggen zijn actieve criminele periode achter zich gelaten: *'Ik heb genoeg van dat wereldje.'* Hij heeft 47 antecedenten, waarvan er 17 zijn geseponeerd. De meeste betreffen geweldsdelicten, zoals mishandeling en openlijke geweldpleging. Diefstal staat echter ook op zijn strafblad. Het hele leven van Marco bestaat naar eigen zeggen uit geweldsdelicten, zeker vroeger, tijdens zijn portierswerk. *'Meestal was ik dan de dader.'* Spijt heeft hij nooit gehad, *'Wie zijn billen brandt, moet op de blaren zitten.'*

Om uit de criminele wereld te blijven, wil Marco zijn eigen camping beginnen. Maar hij heeft, gezien zijn criminele verleden, problemen om een vergunning te krijgen. Marco heeft het gevoel dat de gemeente hem tegenwerkt en hij besluit bij de burgemeester op bezoek te gaan. *'Ik had vijf biertjes gekocht, omdat ik wist dat de burgemeester ook wel een biertje lust. Ik dacht: weet je wat, ik ga nog een keer naar hem toe en ga met hem praten.'*

Marco liep naar het huis van de burgemeester. Toen er niet werd opgedaan, riep hij door de brievenbus: *'Ik hou van jou, van je kinderen en*

als het nodig is sterf ik ook nog voor ze, dan kan je toch ook wel gewoon opendoen om te praten? Ik ben niet bang voor u. Als mij iets overkomt, gaat u ook dood.'

De burgemeester doet aangifte van bedreiging. Er wordt negen maanden tegen Marco geëist waarvan zes maanden voorwaardelijk. De burgemeester verklaart dat Marco dreigend kwam aanlopen en heeft geroepen dat hij zijn vrouw en kinderen kwam vermoorden.

Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele / incidentkenmerken
<ul style="list-style-type: none"> • Man • 15 - 50 jaar • Vermoeden antisociale persoonlijkheidsstoornis • Onaangepaste leefstijl • Ziet gebruik geweld als 'normaal' • Calculerend gedrag 	<ul style="list-style-type: none"> • Schulden • Werkloos • Alcohol- en/of drugsverslaving • Problemen in thuissituatie • Traumatische ervaring in het verleden 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen duidelijke aanleiding • Slachtoffer kan zowel bekende als onbekende zijn • Geen afhankelijkheidsrelatie • Vaak onder invloed ten tijde van delict • (Zwaar) fysiek geweld • Wapenbezit en wapengebruik • Toont achteraf geen berouw • Individuele pleger

Persoonskenmerken

De plegergroep van het type 'geweld als leefstijl' bestaat voornamelijk uit mannen in de leeftijd van 15 to 50 jaar. Hoewel er vaak geen sprake is van een gediagnosticeerde stoornis, is er doorgaans wel sprake van een vermoeden van een antisociale persoonlijkheidsstoornis.

De levenswijze van dit type pleger is duidelijk onaangepast en kenmerkt zich door agressief en gewelddadig gedrag in het dagelijks leven van de pleger. Omdat dit laatste onderscheidend is ten opzichte van de andere typen, hebben we dit type de naam 'Geweld als leefstijl' gegeven. De pleger heeft een strafblad met uiteenlopende delicten en begeeft zich in het (licht) criminele circuit. Dit type is dan ook een bekende van politie en justitie. Het gebruik van geweld is kenmerkend voor dit type pleger; hij gebruikt geweld instrumenteel, om persoonlijke doelen te bereiken. Van alle typen is dit de meest calculerende pleger.

Sociale context

Opvallend bij dit type pleger is dat er diverse risicofactoren van toepassing zijn. Er is vaak sprake van schulden, de pleger is doorgaans werkloos (mede als gevolg van het onaangepaste gedrag) en er is een alcohol- en/of drugsverslaving. Ook in de thuissituatie spelen of hebben problemen gespeeld. Het verleden van dit type pleger kenmerkt zich vaak door traumatische ervaringen, bijvoorbeeld vluchten uit het vaderland, overlijden van vader of moeder, alcoholmisbruik van vader of het leven in internaten en pleeggezinnen.

Zlatan is 36 jaar en een bekende van politie en justitie, hij is een zogenaamde veelpleger. Zijn kindertijd kenmerkte zich door het alcoholmisbruik van zijn vader. Op vijftienjarige leeftijd begon Zlatan zelf met het drinken van alcohol en het experimenteren met het gebruik van heroïne. Al snel raakte hij verslaafd aan heroïne, cocaïne en kalmeringsmiddelen. Een opleiding heeft hij nooit afgerond. Zlatan woonde tot zijn 22^{ste} bij zijn vader, die door een verkeersongeluk zowel geestelijk als lichamelijk invalide was geraakt. Hij kreeg een relatie met een verslaafde vrouw en samen hadden zij veelvuldig contact met politie en justitie voor zowel geweldsdelicten als diefstal. Inmiddels is de vader van Zlatan overleden en heeft Zlatan geen vaste woon- of verblijfplaats.

Situationele kenmerken

Dit type pleger gebruikt veelvuldig geweld. De pleger pleegt zijn delicten doorgaans alleen. Een groep of omstanders hebben geen invloed op het geweldgebruik. Een duidelijke aanleiding voor de agressie of het geweld hoeft er niet te zijn. Uit de bestudeerde incidenten blijkt dat het aanspreken op (al dan niet overtredend) gedrag een aanleiding kan zijn, bijvoorbeeld zwartrijden of het aanspreken op wildplassen. Maar ook een situatie tijdens het uitgaan: iemand per ongeluk aanstoten of een opmerking die niet goed wordt begrepen kan voor dit type pleger genoeg zijn om over te gaan tot agressie of geweld. Het slachtoffer kan zowel een bekende als onbekende zijn van de dader. Relationeel geweld komt bij dit type pleger ook vaak voor. Het geweld kan zowel gericht zijn op werknemers met een publieke taak als op burgers.

Dit type pleger is vaak alcohol- of drugsverslaafd. Agressie of geweldsdelicten worden in een aantal gevallen ook onder invloed gepleegd.

Joram is samen met een vriend uit in een discotheek. Hij heeft een aantal bacardi-cola's op. Om onbekende redenen krijgt Joram een woordenwisseling met een jongeman en er ontstaat een opstootje. De portier van de discotheek zet Joram uit de discotheek. Joram besluit samen met zijn vriend de jonge man op te wachten voor de discotheek. Zodra de jonge man de discotheek uitloopt, geeft Joram hem een vuistslag in het gezicht, vervolgens een kopstoot en een schop in de maag. De jongeman valt op de grond.

Joram is 23 jaar en al zes keer eerder veroordeeld voor geweldsdelicten en diefstal. Hij verklaart dat zijn gedrag komt door zijn verleden en verkeerde vrienden. Er zijn veel problemen geweest in het gezin waarin Joram is opgegroeid. Er waren financiële problemen waardoor het gezin soms maanden zonder stroom zat, er was sprake van huiselijk geweld en er waren veel spanningen. De moeder van Joram heeft het gezin op een gegeven moment verlaten. Joram neemt dit haar erg kwalijk. Een opleiding heeft Joram niet afgerond. Hij heeft geen werk en vult zijn dagen naar eigen zeggen met niets doen. Geld heeft hij weinig en als hij het heeft, geeft hij het uit aan cannabis. Hij rookt dagelijks een halve gram weed. Joram geeft aan dat hij hierdoor minder goed functioneert.

Incidentkenmerken

Opvallend bij dit type pleger is dat zij naast verbaal geweld, in vergelijking met de andere typen, het meest (zwaar) fysiek geweld gebruiken. Kopstoten, vuistslagen, schoppen, slaan, met een auto iemand opzettelijk aanrijden, diverse uitingsvormen van fysiek geweld komen voor. De slachtoffers houden dan ook menigmaal (zwaar) lichamelijk letsel aan het incident over.

Het verbale geweld bestaat voornamelijk uit schelden en bedreigen. Alleen bij dit type pleger is wapenbezit en wapengebruik vastgesteld. Achteraf toont dit type geen enkel berouw en het legt de oorzaak van het geweld buiten zichzelf: *'Ze vroeg er zelf om.'* De dader ziet het gebruik van geweld als 'normaal' en deinst voor niets of niemand terug.

Leon is uitgegaan. Hij is dronken, onder invloed van drugs en hij heeft honger. Hij loopt langs een benzinstation dat open is en besluit naar binnen te gaan. Zonder te betalen pakt Leon een broodje en loopt ermee naar buiten. Even verderop plast Leon tegen een paaltje. Een voorbijganger die net heeft getankt zegt wat over het wildplassen. Leon zegt tegen de voorbijganger: *'Kankerlijer je moet je bek houden.'* Hij pakt een afzetpylon die daar toevallig staat en gooit deze naar de voorbijganger. Vervolgens loopt hij met een mes (Leatherman) richting de voorbijganger en zegt *'Ik steek je neer.'* De voorbijganger rent snel naar zijn auto en rijdt weg. Leon kan nog net tegen de auto van de voorbijganger schoppen. Zowel de voorbijganger als de pompbediende doen aangifte.

Leon geeft in het verhoor aan zich niks meer van de incidenten te herinneren omdat hij onder invloed was van drugs en alcohol. Hij zegt verder: *'Ik moest gewoon pissen, die persoon die er wat over zei had gewoon zijn bek moeten houden dan was er niks aan de hand. Ik heb die persoon niet bedreigd met een mes. Maar ik kan wel iets gezegd hebben in de trant van: als je te dicht bij komt dan prik ik je. Je moet je niet met mij bemoeien. Als ik door mensen op mijn gedrag word aangesproken als ik dronken ben, dan kom ik los. En over dat broodje, ik had gewoon honger.'* Over het wapen dat hij bij zich heeft zegt hij: *'Ik ben vroeger een keer beroofd, sindsdien heb ik een mes bij me.'*

4.5 *Type 5: De beïnvloedbare jongere*

Jeroen is een jongen van 14 jaar. Hij woont samen met zijn ouders en oudere broer in een kleine gemeente in het centrum van het land. Zijn vader heeft een eigen bedrijfje en werkt vanuit huis, zijn moeder is huisvrouw. De ouders van Jeroen hebben af en toe moeite om hun twee zoons in het gareel te houden. Zij maken zich vooral zorgen om de oudste zoon die volgens hen veelvuldig wiet rookt. Dit zorgt voor de nodige spanningen in huis. Over Jeroen maken zij zich minder zorgen. Zijn ouders zouden graag zien dat hij een andere hobby zoekt in plaats van het einde-loze gamen op de computer. Jeroen heeft last van driftbuien, een laag IQ en wordt binnenkort getest op ADHD.

Jeroen vindt dat hij veel mag van zijn ouders en dat zij niet streng voor hem zijn. Hij heeft naar eigen zeggen een goede band met zijn ouders. Het liefst zou hij hele dagen gamen, maar dat mag niet van zijn ouders, al zegt Jeroen hier *'schijf aan te hebben'*. Hij doet het toch. Hij volgt een praktijkopleiding

en zit in zijn tweede jaar, maar de opleiding gaat moeizaam. Hiervóór heeft hij op verschillende scholen gezeten, waar hij niet goed kon meekomen. Volgens Jeroen en zijn ouders komt dit door zijn dyslexie.

Sinds drie maanden is het gezin onder behandeling van een gezinsbegeleider. Volgens de gezinsbegeleider weten de ouders van Jeroen niet goed wat ze met hun zoon aan moeten. Er komt naar voren dat Jeroen zijn moeder veelvuldig uitscheldt en dat zijn ouders hem teveel vrijheid geven en geen grenzen stellen. Deze grenzen zijn juist voor Jeroen erg belangrijk, aldus de gezinsbegeleider. Langdurige opvoedingsondersteuning wordt als noodzakelijk gezien.

De mentor van de school van Jeroen geeft aan dat het niet goed gaat op school. Hij haalt matige cijfers en is ongemotiveerd. Hij vertoont op school veel oppositioneel gedrag en is dit schooljaar twee keer geschorst wegens het bedreigen van een docent en een leerling.

Op school is Jeroen minimaal vier keer betrokken geweest bij een vechtpartij. Hij is nooit in aanraking geweest met politie en justitie. Op een gegeven moment gaat het echter mis en is hij betrokken bij een aantal snel op elkaar volgende incidenten. Jeroen heeft samen met zijn vriend een vijftal auto's vernield. Hij was naar eigen zeggen *'aan het kloten'*. De twee vrienden kwamen op dit idee naar aanleiding van verhalen van oudere jongens uit het buurthuis over het vernielen van auto's. Dit leek Jeroen en zijn vriend ook wel spannend. Zij worden echter al snel betrapt en moeten zich melden op het politiebureau. Daar ontkent Jeroen in eerste instantie alles, maar nadat zijn vriend heeft bekend geeft ook hij toe de auto's te hebben vernield. Hij heeft veel spijt van zijn daad en schrikt van de consequenties. Vooral omdat hij van zijn ouders nu één maand niet achter de computer mag zitten en ook de televisie uit zijn slaapkamer wordt verwijderd.

Een aantal dagen later gaat het weer mis. Jeroen is aan het fietsen met wat vrienden en ziet Pieter, een vage bekende van school. Er ontstaat uit het niets een scheldpartij, waarbij het onduidelijk is wie er begint met schelden. Ook de vrienden van Jeroen gaan zich ermee bemoeien. Uiteindelijk zegt Pieter tegen Jeroen: *'Lik je moeder!'*, waarop Jeroen terugscheldt. Er wordt over en weer tussen Jeroen en Pieter geslagen en geschopt. Als Pieter uiteindelijk in het water valt, beginnen Jeroen en zijn vrienden te lachen. Jeroen zegt: *'Dit krijg je ervan als je over mijn moeder begint.'* Hij

verklaart later dat hij wilde opkomen voor zijn moeder in het bijzijn van zijn vrienden.

Een paar dagen later staat Jeroen samen met zijn vriend voor het jongeren-centrum in de wijk. Hij ziet de fiets van Pieter staan en besluit om hem terug te pakken door zijn banden leeg te laten lopen. De oudere zus van Pieter ziet dat en besluit verhaal te halen bij Jeroen. Er is inmiddels een aantal jongeren uit het buurthuis naar buiten gekomen om te kijken wat er aan de hand is. Er ontstaat een woordenwisseling tussen Jeroen en de zus en uiteindelijk begint Jeroen het meisje te schoppen. Volgens getuigen zou Jeroen tegen het meisje hebben gezegd: *'Jij moet hier weggaan anders sla ik je dood.'* Het meisje doet aangifte van bedreiging en mishandeling.

Jeroen verklaart tegenover de politie dat het meisje er zelf om vroeg: *'Zij begon met schelden en daagde mij uit. Dat moet je niet doen.'* Het feit dat hij haar bedreigd zou hebben, spreekt hij tegen. Hij vindt niet dat hij haar heeft bedreigd. De ouders van Jeroen geven aan dat hun zoon nooit een meisje zou bedreigen. Jeroen krijgt een taakstraf opgelegd.

Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele / incidentkenmerken
<ul style="list-style-type: none"> • Mannen en vrouwen • < 25 jaar • Enige mentale instabiliteit • 'First offenders' 	<ul style="list-style-type: none"> • Problemen of moeilijkheden in thuissituatie en/of op school • Lager opgeleid • Geweld is signaal van achterliggende problematiek 	<ul style="list-style-type: none"> • Slachtoffer kan zowel bekende als onbekende zijn • Geen afhankelijkheidsrelatie • Geen duidelijke aanleiding • Verbaal en fysiek geweld • Groepsdruk • Individuele pleger of in groep

Persoonskenmerken

De plegers binnen dit type zijn jonger dan 25 jaar. De jongeren zijn zowel man als vrouw. De jongste pleger is een dertienjarig meisje.

Gediagnosticeerde psychische stoornissen zijn niet aanwezig, ook is dit type pleger niet verward. In een aantal gevallen is er wel sprake van enige mentale instabiliteit. Dit vloeit meestal voort uit problemen in de thuissituatie of op school. Dit type pleger is veelal niet crimineel actief, het betreft vaak 'first offenders'. Zij hebben dan ook geen strafblad en zijn niet of nauwelijks in aanraking geweest met politie en justitie.

Sociale context

In de bestudeerde casus komt naar voren dat er regelmatig problemen of moeilijkheden spelen in de sociale context. Vooral in de thuissituatie is er sprake van huiselijk geweld, ziekte (lichamelijk of geestelijk) van één van de ouders of financiële problemen. Ook problemen op school komen veel voor. Zo heeft de pleger bijvoorbeeld moeite om mee te komen op school of spijbelt hij of zij veel. Veel van de plegers volgen op lager niveau onderwijs, zoals vmbo, zmlk of zmk.

Binnen instanties die veel met jongeren te maken hebben, zoals scholen en jongerenwerk, wordt in dit verband erop gewezen dat bij jongeren agressief gedrag vaak een signaal is van achterliggende problematiek. Het wordt gezien als een roep om aandacht. Een jongerenwerker geeft aan dat het belangrijk is hiervoor open te staan:

‘Bij ongewenst gedrag zit er altijd wel iets achter. Een jongere doet dat niet voor niets. Het heeft een signaalfunctie. Ik probeer er dan achter te komen waarom het gebeurt. Er is heel veel herleidbaar naar de thuissituatie.’

Gabriëlle is een dertienjarig meisje. Haar ouders zijn al lange tijd gescheiden. Zij woonde tot vorig jaar bij haar vader op een woonwagenkamp. Gabriëlle had het daar niet naar haar zin. Ze werd aan haar lot overgelaten, moest veel klusjes doen voor haar vader, ging niet naar school en kreeg regelmatig een pak slaag van haar vader. Uiteindelijk is ze bij haar moeder gaan wonen. Die komt uit Roemenië en spreekt slecht Nederlands. Zij leven van een bijstandsuitkering. Het gaat niet goed met Gabriëlle. Ze gaat nog steeds weinig naar school en kan daardoor niet goed lezen en schrijven. Gabriëlle hangt veel rond buiten op straat. Zij is nog niet eerder in aanraking geweest met politie en justitie.

Op een middag staat zij te wachten op de tram. Ze ziet een groepje jongens van school die zij leuk vindt aan de overkant staan. Op dat moment ziet zij ook twee meisjes op het groepje jongens aflopen. Eén van de meisjes zegt wat tegen de jongens. Ze loopt naar het groepje jongens toe en zegt tegen de twee meisjes: *‘Niet zo’n grote mond jij.’* Er ontstaat een woordenwisseling tussen Gabriëlle en de twee meisjes. De jongens dagen Gabriëlle uit en roepen: *‘Sla haar dan!’* Gabriëlle vraagt aan de jongens: *‘Willen jullie dat ik haar sla?’* En Gabriëlle slaat één van de meisjes in het gezicht en trekt aan haar haren. De meisjes rennen huilend naar huis.

Situationele kenmerken

De slachtoffergroep is divers. Het gaat zowel om bekenden als om onbekenden van de plegers. Bij bekenden gaat het vaak om klasgenoten of bekenden

uit de wijk. Een afhankelijkheidsrelatie is veelal niet aan de orde. Wel is de groep plegers ook agressief en/of gewelddadig tegen werknemers met een publieke taak. Vooral politie, toezichthouders, docenten, buschauffeurs en conducteurs moeten het ontgelden. Opvallend bij dit type pleger is dat zij in het merendeel van de gevallen ten tijde van het incident omringd zijn door een groep vrienden, kennissen of klasgenoten. Deze groep lijkt de pleger op een negatieve manier te beïnvloeden door agressie aan te moedigen. De groep weerhoudt de pleger niet van zijn of haar daden. Het geweld wordt bij dit type pleger vaak ook in groepsverband gepleegd. Deze jongeren worden beïnvloed door hun vrienden, ze willen stoer doen of doen mee met de groep. Dit type pleger is te beschouwen als de zogenaamde ‘meeloper’.

De jongeren die binnen de groep het geweld initiëren, de harde kern van de groep, behoren niet tot dit type pleger, maar lijken doorgaans te typeren als het type ‘geweld als leefstijl’.

De aanleidingen voor het geweld lopen zeer uiteen en zijn niet altijd duidelijk: een verloren voetbalwedstrijd, roddel en achterklap, een verbroken relatie, het niet kunnen zitten in de bus, een opmerking, een verkeerde blik of het feit dat de pleger wordt aangesproken op zijn gedrag. Het geweld lijkt soms ‘spontaan’ te ontstaan. Alcohol- en/of drugsgebruik ten tijde van het incident komt in de bestudeerde incidenten behorend bij dit type weinig voor.

Giovanni is 18 jaar en woont samen met zijn moeder en twee zusjes in een klein appartementje in een grote stad. De ouders van Giovanni zijn sinds drie jaar gescheiden. Er zijn altijd veel spanningen thuis geweest. Zijn moeder is vaak geslagen en ook zijn zusjes kregen regelmatig klappen van vader. Het gezin staat sinds twee jaar onder begeleiding van maatschappelijk werk. Giovanni zegt soms erg verdrietig te zijn omdat hij zijn vader weinig ziet, ook is zijn opa erg ziek. De maatschappelijk werkster omschrijft Giovanni als een lieve, goedwillende jongen. Giovanni is niet eerder in aanraking geweest met politie en justitie. Hij volgt een praktijkopleiding en dat gaat redelijk goed.

Giovanni is met een vriend naar een feest in een buurthuis. Hij danst daar met een meisje waar hij een oogje op heeft. Het meisje blijkt echter een vriend te hebben die op dat moment ook in het buurthuis is. Giovanni weet niet dat het meisje een vriend heeft en hij loopt samen met haar naar buiten. De vriend van het meisje komt het stel achterna. Er volgt een woordenwisseling en Giovanni duwt de jongen weg. Al snel ontstaat er een vechtpartij waarbij over en weer geslagen en geschopt wordt. Op een gegeven moment valt de jongen op de grond en Giovanni gaat door met schoppen. Het werd naar eigen zeggen ‘zwart voor zijn ogen’. De jongen doet aangifte van mishandeling.

Incidentkenmerken

Het geweld ontstaat vaak onder invloed van een groep en kan ook in groepsverband worden gepleegd. Het begint met verbaal geweld, waaronder bedreigingen, en gaat regelmatig over in fysiek geweld. Opvallend is dat dit type pleger het slachtoffer ook vaak bespuugt. Het bespugen van het slachtoffer komt bij de andere typen plegers minder vaak voor. Wapengebruik is niet kenmerkend voor dit type pleger.

Binnen de gevallen van dit type pleger komt in een aantal gevallen naar voren dat de plegers spijt hebben van hun daad en ook zijn geschrokken. In de andere gevallen blijft de pleger volhouden dat het niet zijn schuld is geweest. De pleger blijft ontkennen of geeft aan dat hij is uitgelokt.

Er staat een groepje jongeren te wachten op de bus. De bus komt aanrijden en één van de jongeren steekt zijn middelvinger op naar de buschauffeur. De buschauffeur besluit hierna door te rijden en stopt niet bij de halte waar de jongeren staan te wachten. Eenmaal aangekomen op het station loopt de buschauffeur naar de koffieruimte. Een aantal van de jongeren van de halte loopt hem tegemoet. De jongeren zeggen tegen de chauffeur *'We houden je in de gaten. We weten je wel te vinden en slaan je in elkaar'* en schelden de buschauffeur uit. Twee van de jongeren lopen de buschauffeur achterna. De buschauffeur hoort één van hen zeggen: *'Doe dan.'* Even later spuugt één van hen de chauffeur in het gezicht en zegt *'kankertijer'*.

4.6 *Type 6: De incidentele pleger onder invloed*

Bas is een zesentwintigjarige Nederlandse man. Hij woont samen met een oude studievriend in Groningen. Naast een goed betaalde fulltime baan als vertegenwoordiger heeft hij een druk sociaal leven en een vriendin. Het leven van Bas loopt naar eigen zeggen op rolletjes. Hij is gelukkig en ziet zijn toekomst rooskleurig in. Hij heeft weinig tegenslagen gehad in zijn leven: *'Ik ben een echt zondagskind.'* In aanraking met politie en justitie is Bas tot voor kort niet geweest. *'Natuurlijk heb ik als jochie wel wat dingen uitgehaald, maar dat was meer kattenkwad.'*

Bas heeft sinds een klein jaar het studentenleven vaarwel gezegd. Hij was het ontgroeid en was toe aan een nieuwe fase in zijn leven. Maar hij kijkt er met veel plezier op terug en heeft er veel vrienden aan overgehouden. Het

leven van Bas als student bestond voornamelijk uit veel uitgaan met zijn vrienden, er werd veel bier gedronken en er waren af en toe wat opstootjes. *'Als je wat biertjes op hebt, weet je gewoon niet echt meer wat je aan het doen bent.'* Zo ook op een avond in mei 2008. Bas ging samen met tien jongens uit zijn studentenhuis op stap. Het was niet zomaar een avond, het was de jaarlijks terugkerende kroegtocht van het studentenhuis. *'We kijken ieder jaar weer uit naar deze kroegtocht. We voelen ons dan echt het mannetje en het groepsgevoel is enorm.'* De jongens hebben een vaste route van kroegen die ze bezoeken. In elke kroeg drinken de jongens een biertje, gevolgd door een 'shotje' sterke drank. Op het moment dat kroeg negentien aan de beurt is, zijn de jongens behoorlijk dronken. In deze kroeg zijn veel studenten van een andere studentenvereniging aanwezig. *'Toen wij hier naar binnen liepen, wist ik al: dit kan uit de hand lopen. We waren dronken en voelden ons zo het mannetje.'*

De jongens stappen de kroeg binnen en nemen plaats aan de bar. Al snel maakt de barman een opmerking, waarop één van de vrienden van Bas iets terugzegt. *'Het begon met studentikoze grappen, maar liep al snel uit op serieus schelden'*, aldus Bas. Er ontstaat een woordenwisseling tussen de barman en de vriend. Bas en de andere jongens gaan zich er ook mee bemoeien. *'Je komt op voor je maten, als hij wordt uitgescholden dan word ik uitgescholden. Dat laat je niet gebeuren.'* Er volgt wat geduw en getrek en uiteindelijk ontstaat er een massale vechtpartij waarbij zowel Bas en zijn vrienden, de barman en de andere aanwezigen betrokken zijn. *'Er zijn behoorlijk wat klappen gevallen, een hoop kledingstukken zijn gescheurd en een aantal hadden kneuzingen in het gezicht. Ook zijn er een groot aantal glazen gesneuveld, barkrukken en een deur.'* De tien jongens worden vervolgens hardhandig naar buiten gezet. Maar ook daar zet de vechtpartij zich voort. De politie is door één van de omwonenden gebeld en komt met twee politiebussen en een politiewagen aanzetten. Bas en zijn vrienden moeten mee naar het bureau.

Zij worden beschuldigd van geweldpleging. Bas geeft aan dat hij dit compleet belachelijk vindt: *'Die hele vechtpartij sloeg helemaal nergens op. We waren dronken.'* Uiteindelijk hebben de jongens vier dagen vastgezeten op het politiebureau en ze zijn meerdere malen verhoord. *'Ik werd door de rechercheurs behandeld als een crimineel. Ze waren erop uit dat ik namen ging noemen van wie er was begonnen. Maar dat deed ik niet. Ik dacht echt bij mezelf: ga jezelf nuttig maken in plaats van mij steeds te verhoren over*

een dronkemansvechtpartij.’ Uiteindelijk konden de jongens na vier dagen naar huis en is de zaak geseponneerd. De jongens hebben een schadevergoeding betaald voor de glazen, barkrukken en de deur.

Justitiële consequenties heeft de vechtpartij niet gehad: *‘Ik heb er geen aantekening of zo aan overgehouden. Gelukkig maar, anders was het wel heel zuur geweest. Kon ik denk ik mijn baantje nu wel vergeten. Staat wel een beetje slordig als je veroordeeld bent voor geweldpleging. Dronkemansactie of niet, het is wel een smetje.’* De echte gevolgen kwamen pas toen Bas vrijkwam: *‘Ik zat vier dagen in de bak. Mijn vriendin wist niet waar ik was. Zij was heel boos en ongerust. Ook mijn ouders waren ongerust en zagen de toekomst van hun zoon in duigen vallen. Een aantal vrienden die ook vastzaten zijn echt psychisch gebroken. Kortom, een hoop gezeik.’*

Spijt heeft Bas zeker: *‘Zo’n grote vechtpartij had niet hoeven te gebeuren. Omdat iedereen knetterdrongen was, schuiven je grenzen op en is het zo uit de hand gelopen. Als ik nuchter was geweest, was dit echt niet gebeurd. Al blijf ik altijd opkomen voor mijn vrienden.’*

Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele / incidentkenmerken
<ul style="list-style-type: none"> ● Man ● < 35 jaar ● Aangepaste leefstijl ● Geen strafblad ● Tijdelijk onder invloed 	<ul style="list-style-type: none"> ● Werkend ● Divers opleidingsniveau ● Stabiele thuissituatie ● Geen schulden 	<ul style="list-style-type: none"> ● Slachtoffer is onbekende ● Uitgaansgeweld ● Invloed van groep ● Verbaal en fysiek geweld ● Toont achteraf berouw ● Individuele plegger of in groep

Persoonskenmerken

Elk van de bestudeerde geweldplegers betrof een man. De oudste plegger is 35 jaar. Een psychiatrische stoornis is niet aan de orde bij dit type. Wat wel kenmerkend is voor dit type plegger is het tijdelijk onder invloed zijn van alcohol. Door het onder invloed zijn is de mentale status van de plegger tijdelijk instabiel. De pleggers hebben over het algemeen een goed aangepaste leefstijl. Dat wil zeggen dat zij niet veelvuldig agressief zijn, geen strafblad hebben en niet vaak in aanraking zijn gekomen met politie of justitie. Het gaat doorgaans om een beheerst persoon.

Sociale context

Er doen zich geen opvallendheden voor in de sociale context. De mannen hebben over het algemeen een betaalde baan of volgen een opleiding. Het opleidingsniveau is divers, met een lichte oververtegenwoordiging van lager opgeleiden. Dit type pleger heeft in de meeste gevallen een stabiele thuissituatie en geen schulden. Er zijn geen risicofactoren van toepassing.

Leon is midden dertig en werkt fulltime als timmerman. Hij woont samen met zijn vriendin en is een tevreden man. Leon is volgens eigen zeggen niet echt in aanraking geweest met politie en justitie: *'Ik heb geen strafblad of zo. Ik heb wel eens vastgezeten op het bureau maar mocht toen al vrij snel weer gaan. Dat was na een vechtpartij tijdens een buitenfeest.'* Voordat Leon ging samenwonen met zijn vriendin, ging hij geregeld uit. *'Ik heb een vast clubje van vijf gasten met wie ik ga stappen, elke vrijdag en zaterdag. Op vrijdag na het werk de kroeg in en op zaterdag naar een discotheek. Er gaan veel biertjes doorheen en op zaterdag vaak ook nog een pil of twee. Nu ik met mijn vriendin ben, doe ik dat veel minder. Zij vind dat niet echt leuk.'* Tijdens het uitgaan wordt er zoals Leon het omschrijft soms 'gemat': *'Je hebt een slokkie op en als iemand dan één van je vrienden lastig valt, dan kunnen er wel eens klappen vallen. Laatst waren we ook op stap. Ik stond buiten voor de discotheek een peuk te roken met twee vrienden. Het was al laat, we waren dronken en begonnen aan ons 'let's go-tje' (het laatste biertje van de avond). Eén van mijn vrienden stond een beetje rare bewegingen te maken waarop twee gastjes (jongere jongens) tegen hem zeiden of hij moest poepen ofzo. Dat sloeg echt nergens op, die vriend deed gewoon een beetje raar. Ik zei tegen die gasten 'Wat zei je?' En voor ik het wist waren we aan het vechten. De portier van de discotheek haalde ons uit elkaar. Ik heb ook een flinke klap gekregen, maar door al dat bier en een pilletje voelde ik er vrij weinig van. Er kwam ook nog politie op zo'n mountainbike aanzetten, maar toen was het al voorbij en heb ik die gastjes een hand gegeven en ben weer naar binnen gegaan. Achteraf was het nergens voor nodig. Ik was dronken en had een grote bek.'*

Situationele kenmerken

Bij alle bestudeerde incidenten is het slachtoffer een onbekende van de pleger. Er is geen sprake van een afhankelijkheidsrelatie. Dit type pleger pleegt over het algemeen geweld in het uitgaansleven. Het geweld is vooral gericht tegen burgers, maar kan ook gericht zijn tegen mensen met een publieke taak die zich in de buurt bevinden, bijvoorbeeld portiers, ambulancepersoneel en politiemensen. Het soort geweld is te omschrijven als uitgaansgeweld. Zowel de dader als het slachtoffer bevinden zich doorgaans

in een 'uitgaanssituatie'. Bijvoorbeeld in een discotheek, voor een café, tijdens een evenement, of ze lopen tijdens of na het uitgaan laat in de nacht over straat. Dit type dader pleegt zijn delicten altijd onder invloed van alcohol, in sommige gevallen zijn er ook drugs (vooral XTC) in het spel. Het onder invloed zijn van alcohol (en drugs) speelt een belangrijke rol in de aanleiding van het delict. De reden dat de pleger overgaat tot geweld is volgens de pleger gelegen in het feit dat hij onder invloed was. In een 'normale' gesteldheid zal de pleger niet overgaan tot gewelddadig gedrag.

Een geringe aanleiding kan voldoende zijn voor dit type pleger onder invloed om over te gaan tot geweld. Voorbeelden die naar voren zijn gekomen zijn een verkeerde opmerking, het aanspreken op gedrag, per ongeluk aanstoten van de pleger of een in de ogen van de pleger misplaatste grap. De pleger is in de meeste gevallen in aanwezigheid van bekenden. Deze bekenden of omstanders kunnen een stimulerend effect hebben op de pleger of zelfs samen met de pleger, in groepsverband, geweld plegen.

Om 4 uur 's ochtends loopt Pieter samen met twee vriendinnen na het stappen door het centrum naar huis. Er komt een groepje van acht jongens op het drietal aflopen. Een van de jongens uit de groep zegt tegen een van de meiden: *'Hé lekker ding'*. Waarop het meisje zegt: *'Jammer, maar ik ben al bezet.'* Pieter weet achteraf niet meer precies wat hij tegen de jongen zei, maar iets in de trant van *'flikker op'*. Eén van de jongens uit de groep loopt naar het meisje toe. Pieter duwt deze jongen weg. Vervolgens wordt hij vastgepakt en krijgt hij een trap in zijn buik. De politie is al snel ter plaatse. Zowel Pieter als de jongen die Pieter een trap heeft gegeven, zijn onder invloed van alcohol. De pleger geeft aan dat Pieter begon met duwen en slaan en Pieter zegt dat hij het eerst werd geduwd.

Incidentkenmerken

Het begint doorgaans met verbaal geweld gevolgd door wat geduw en getrek, en gaat dan over in fysiek geweld met slaan en schoppen. Wapens worden hierbij niet gebruikt. Opvallend bij dit type pleger is dat zij achteraf vaak berouw tonen. Vaak weten zij ook niet meer precies wat er is gebeurd. Een pleger zegt achteraf over zijn daad: *'Ik ben erg geëmotioneerd. Ik ben gewoon flarden kwijt omdat ik teveel gedronken heb. Ik heb de hele nacht wakker gelegen hoe me dit kon gebeuren. Ik kon er niet van eten. Het spijt me wat er is voorgevallen. Ik heb ruzie gehad, maar ik kan mij door de drank echt niet herinneren wat ik gedaan heb. Ik heb normaal nooit ruzie.'*

4.7 Overzicht van de typen

In deze paragraaf geven we een overzicht van de verdeling van de typen binnen de onderzoekspopulatie en vergelijken we de typen op de voornaamste kenmerken. Vervolgens geven we aan of de zes typen plegers hun geweld voornamelijk richten tegen werknemers met een publieke taak, tegen burgers of tegen beide categorieën. Ten slotte zetten we de gevonden typologie af tegen de typologieën en profielen die in 3.5 zijn beschreven.

Tabel 4.1 Frequentieverdeling van de onderzochte populatie naar type

Type	Totaal	Percentage
1 De machteloze gefrustreerde	17	12%
2 Het korte lontje	40	28%
3 De verwarde	6	4%
4 Geweld als leefstijl	26	18%
5 De beïnvloedbare jongere	28	20%
6 De Incidentele pleger onder invloed	10	7%
Onvoldoende daderinformatie aanwezig/ niet eenduidig in te delen	15	11%
Totaal	N =142	100%

In tabel 4.1 is te zien dat het type dat wordt omschreven als ‘het korte lontje’ binnen de onderzoekspopulatie het meest voorkomt (28 procent), gevolgd door ‘de beïnvloedbare jongere’ (20 procent) en ‘geweld als leefstijl’ (18 procent). In 12 procent van de gevallen kunnen we de pleger als ‘machteloze gefrustreerde’ omschrijven. De verwarde komt in 6 procent voor.

Van de in totaal 142 geweldplegers viel 11 procent niet onder één van de typen. Er was in deze gevallen meestal te weinig informatie bekend over de pleger en het incident. In een enkel geval was een pleger niet eenduidig onder te brengen bij één van de typen vanwege overlappende kenmerken.

Het betreft kwalitatieve typen. De percentages hierboven zeggen dan ook niets over de mogelijke verdeling van de gevonden typen over de totale populatie van geweldplegers. De frequentieverdeling hangt grotendeels

samen met de wijze waarop binnen het onderzoek zo gevarieerd mogelijk incidenten zijn geselecteerd.

Op basis van dit verkennende onderzoek kan geen uitspraak worden gedaan over de verhouding van de profielen in de totale populatie geweldplegers. Ook kan geen uitspraak worden gedaan over de mogelijke ontwikkeling van typen in de loop van de tijd.

De typen vergeleken

Het korte lontje en de beïnvloedbare jongere komen onder zowel mannen als vrouwen voor. De overige typen zijn vooral mannen.

Terwijl de machteloze gefrustreerde en de verwarde over het algemeen ouder zijn, zijn de beïnvloedbare jongere en de incidentele pleger onder invloed jonger. De typen kort lontje en geweld als leefstijl lijken niet aan een leeftijd gebonden. Deze typen kunnen zowel jong als oud zijn.

De mentale status van de machteloze gefrustreerde neigt evenals die van de beïnvloedbare jongere naar instabiel. Het korte lontje is net als de incidentele pleger over het algemeen mentaal stabiel. De verwarde en het type geweld als leefstijl zijn als instabiel te typeren.

Van het korte lontje, de beïnvloedbare jongere en de incidentele pleger onder invloed is de leefstijl over het algemeen aangepast te noemen. De overige typen hebben een meer onaangepaste leefstijl.

Het korte lontje, de verwarde en het type geweld als leefstijl zijn frequenter agressief. Dit geldt niet voor de andere typen. Enkel het type geweld als leefstijl heeft een gevarieerd strafblad als onderscheidend kenmerk. Dit type is ook het enige type dat calculerend is in geweldgebruik: het zet geweld instrumenteel in om doelen te bereiken.

Over de sociale status van de typen kunnen we opmerken dat de machteloze gefrustreerde vaak lager opgeleid is, vaker werkloos is en schulden heeft. Bij het korte lontje is de sociale status meer divers, al is dit type vaker laag opgeleid. Hij of zij werkt over het algemeen of is in opleiding. De verwarde is door een psychische stoornis vaak werkloos. Het opleidingsniveau van dit type wisselt. Het type geweld als leefstijl is vaak werkloos, samenhangend met zijn onaangepaste leefstijl. De beïnvloedbare jongere is vaak nog scholier of in opleiding en is in de regel lager opgeleid. De incidentele pleger onder invloed werkt of is in opleiding.

Voor de beïnvloedbare jongere, de machteloze gefrustreerde en het type geweld als leefstijl zijn problemen in de thuissituatie meer kenmerkend dan voor de overige typen.

Enkel bij de machteloze gefrustreerde is er sprake van een duidelijke afhankelijkheidsrelatie tussen pleger en slachtoffer. Voor de machteloze gefrustreerde staan vaak grote belangen op het spel. De beïnvloedbare jongere en de incidentele pleger onder invloed zijn gevoelig voor groepsdruk en plegen niet enkel solo hun delict, zoals dat bij de andere typen het geval is.

Het korte lontje en de beïnvloedbare jongere zijn ten tijde van de geweldpleging over het algemeen vaker nuchter. De machteloze gefrustreerde en het type geweld als leefstijl komen zowel nuchter als onder invloed tot hun daden. De verwarde is vaker onder invloed van medicijnen of drugs, terwijl de incidentele pleger onder invloed altijd onder invloed is van alcohol en soms ook van drugs.

De aanleiding tot het overgaan tot geweld is voor de machteloze gefrustreerde duidelijk een gevoel van machteloosheid en frustratie door de interactie (of het ontbreken daarvan). Voor het korte lontje is de aanleiding uiteenlopend van aard, een in andermans ogen futiele aanleiding kan genoeg zijn om dit type te doen ontvlammen. Bij het verwarde type geldt vaak geen duidelijke aanleiding. Het geweld is over het algemeen niet persoonsgericht.

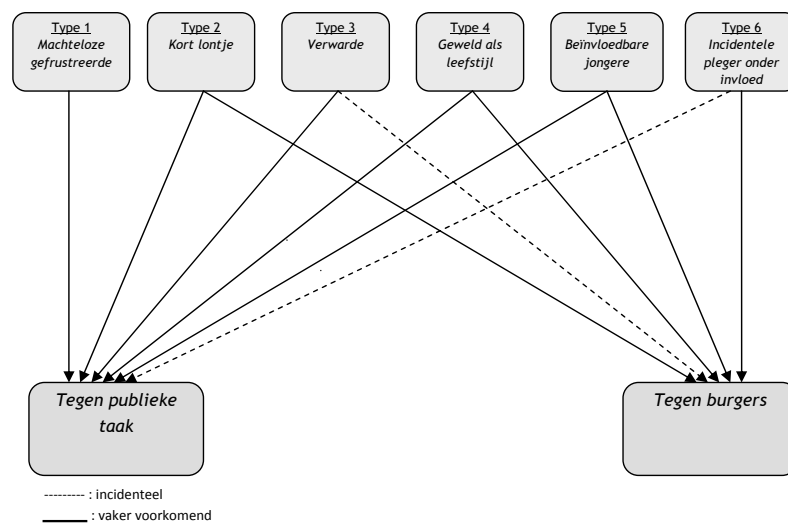
Het type geweld als leefstijl heeft geen aanleiding nodig om tot geweld over te gaan en gebruikt geweld ook instrumenteel. Ook bij de beïnvloedbare jongere lijkt de aanleiding voor geweld zeer uiteen te lopen. Het geweld lijkt soms 'spontaan' te ontstaan. Voor de ontremde incidentele pleger onder invloed is een geringe aanleiding al voldoende om over te gaan tot geweld. Een niet opzettelijke duw of een foute blik kan al voldoende zijn.

De machteloze gefrustreerde bedreigt en scheldt voornamelijk. Dit is het enige type dat dit ook telefonisch of per mail doet. Het korte lontje houdt het ook voornamelijk bij verbaal geweld. Het gaat bij dit type vooral om belediging en bedreiging. Bij de verwarde varieert het type delict van verbaal geweld tot zwaar fysiek geweld. Ditzelfde geldt voor het type pleger

dat geweld als leefstijl heeft. Dit type is het enige type dat vaker wapens gebruikt.

Bij de beïnvloedbare jongere en de incidentele pleger onder invloed varieert het geweld van verbaal tot fysiek geweld. In bijlage 6 zijn alle bovengenoemde kenmerken per type schematisch weergegeven.

Figuur 4.1 Typen geweldplegers verdeeld naar geweld gericht tegen publieke taak en publiek geweld



Typen naar publiek geweld of tegen de publieke taak

In figuur 4.1 is te zien dat de machteloze gefrustreerde het enige type is dat enkel geweld pleegt tegen de publieke taak. De agressie van de machteloze gefrustreerde is enkel gericht tegen werknemers met een publieke taak waarvan hij op enigerlei wijze afhankelijk is.

Het korte lontje kan door zijn of haar lage frustratiedrempel zowel tegen werknemers met een publieke taak als tegen andere burgers geweld gebruiken.

Werknemers met een publieke taak zullen door hun taak eerder geconfronteerd worden met de verwarde plegger dan burgers in het publieke domein die vaak meer afstand bewaren.

De pleggers die geweld als leefstijl hebben, kunnen zowel geweld gebruiken tegen werknemers met een publieke taak als tegen burgers.

Het geweld dat de beïnvloedbare jongere gebruikt is tegen andere burgers gericht, maar ook tegen mensen met een publieke taak.

Het geweld van de incidentele plegger onder invloed richt zich ten slotte tegen uitgaanspubliek of tegen mensen met een publieke taak die zich ten tijde van het uitgaan vanwege hun taakuitvoering in de buurt bevinden.

4.8 De typologie vergeleken

In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk plaatsen we de zes onderscheiden typen geweldplegers in een bredere context. We gaan na of de in 3.5 genoemde typologieën van pleggers van publiek geweld en geweldplegers tegen de publieke taak overeenkomsten vertonen met de typologie die hier is gepresenteerd. Hierbij dient opgemerkt dat het lastig is om typologieën die op basis van verschillende soms zeer specifieke populaties en met verschillende methoden tot stand zijn gekomen te vergelijken met de brede typologie in dit onderzoek. Allereerst geven we de overeenkomsten met de literatuur per type in tabel 4.2 weer, daarna volgt een nadere toelichting.

Tabel 4.2 Overeenkomsten typologie met literatuur

	Overeenkomsten met:
Type 1: De machteloze gefrustreerde	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Overbeheerste type</i> (Beke, De Haan & Terlouw, 2001) • <i>De gefrustreerde</i> (De Groot et al., 2010)
Type 2: Het korte lontje	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Impulsieve agressieve type</i> (Lünnemann & Bruinsma, 2005)
Type 3: De verwarde	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ontremde type</i> (Lünnemann & Bruinsma, 2005) • <i>Onbeheerste geweldpleger</i> (Beke, De Haan & Terlouw, 2001) • <i>De verwarde</i> (De Groot et al., 2010)
Type 4: Geweld als leefstijl	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Instrumentele berekenende type</i> (Lünnemann & Bruinsma, 2005) • <i>Onbeheerste geweldpleger</i> (Beke, De Haan & Terlouw, 2001)
Type 5: De beïnvloedbare jongere	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Normale geweldpleger</i> (Beke, De Haan & Terlouw, 2001) • <i>De straatdreiger</i> (De Groot et al., 2010)
Type 6: De incidentele pleger onder invloed	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Normale geweldpleger</i> (Beke, De Haan & Terlouw, 2001) • <i>Ontremde type</i> (Lünnemann & Bruinsma, 2005)

Onder plegers van publiek geweld onderscheidt Lünnemann (2005) op basis van literatuur drie typen plegers. *Het impulsieve agressieve type* vertoont overeenkomsten met het korte lontje binnen dit onderzoek. In dit onderzoek konden we echter door de gehanteerde onderzoeksmethoden geen gebrek aan communicatieve vaardigheden vaststellen, wat wel kenmerkend is voor het impulsieve agressieve type. *Het instrumentele berekenende type* vertoont overeenkomsten met het type geweld als leefstijl. Het gaat om personen die geweld of conflicten opzoeken.

De incidentele pleger onder invloed en de verwarde kunnen duidelijk tot *het ontremde type* worden gerekend.

Beke, De Haan en Terlouw (2001) onderscheiden op basis van de mate van zelfbeheersing van de geweldplegers drie typen. In dit onderzoek konden we niet in detail op de mate van zelfbeheersing van plegers ingaan. De incidentele pleger onder invloed en de beïnvloedbare jongere lijken we

echter te kunnen rekenen tot de normale *geweldpleger*. Deze twee typen zijn over het algemeen adequaat gesocialiseerd en beheerst en gebruiken (de eerste onder invloed van drugs en vooral alcohol) impulsief geweld.

Type 3, de verwarde en type 4, geweld als leefstijl, vertonen overeenkomsten met de *onbeheerste geweldpleger*. Deze heeft als gevolg van gestoorde ontwikkelingspatronen geen adequate remmingen tegen geweld ontwikkeld of de remmingen voor agressie en geweldpleging zijn gehinderd door functionele of organische storingen.

De machteloze gefrustreerde lijkt wellicht het meest op het *overbeheerste type* dat alleen in uiterste gevallen, wanneer zij herhaaldelijk of langdurig worden blootgesteld aan uiterst provocerende of frustrerende situaties of omstandigheden, hun controle verliezen en zich te buiten gaan aan explosief geweld.

Het korte lontje is aan de hand van deze typologie moeilijker in te delen, maar komt voor wat betreft zelfbeheersing meer in de buurt van onbeheerst dan overbeheerst op dit continuüm. De indeling in onbeheerst en overbeheerst hangt overigens samen met indelingen gebaseerd op internaliserende en externaliserende individuen (zie o.a. Curtis, 1985; Werner & Smith, 1992).

Drie typen uit de typologie van bedreigers van politici (De Groot et al., 2009) vertonen overeenkomsten met de hier onderscheiden typen, en niet alleen in naam. Het gaat om '*de gefrustreerde*' die zijn frustratie uit door middel van een bedreiging. Deze groep bestaat, net als de machteloze gefrustreerde in dit onderzoek, uit enkel mannen en heeft een gemiddelde leeftijd van 50.

De '*verwarde bedreiger*' vertoont overeenkomsten met het derde type: de 'verwarde'. Dit type, het betreft voornamelijk wat oudere mannen, uit bedreigingen vaak tijdens een psychose. Er wordt aangegeven dat de mogelijkheid bestaat dat deze bedreigers in dergelijke periodes ook fysiek gewelddadig worden.

De *straattaal dreiger* vertoont overeenkomsten met de beïnvloedbare jongere: het gaat voornamelijk om jonge mannen, de gemiddelde leeftijd is 16 jaar. De bedreigingen van dit type ontstaan uit stoer doen of het idee een grap uit te halen. Er wordt gesteld dat dit type het minst gevaarlijk is onder de bedreigers.

De *verwarde-gefrustreerde* uit deze typologie toont geen duidelijk overeenkomsten met één van de hier onderscheiden typen.

Doordat er relatief weinig bekend is over de beweegredenen van de pleger ten tijde van het incident of delict is het moeilijk om een vergelijking te maken met de typologie die Kruize en Wijmer (1994) maken in hun onderzoek naar geweld tegen de politie. Ditzelfde geldt voor de indeling van Naeyé (2009).

Het hebben van een antisociale persoonlijkheid en criminaliteit hangen nauw samen. Dit lijkt aan te sluiten bij de kenmerken van type 4: geweld als leefstijl. De antisociale persoonlijkheid omvat onder meer kenmerken als een hoge tolerantie voor deviantie in het algemeen, het wars zijn van conventionele normen en wetten en het wegrationaliseren van wetsovertredingen. Ook afwezigheid van schuldgevoelens, egocentrisme en roekeloosheid horen hierbij (Curtis 1985; Werner & Smith, 1992).

Het is zinvol om publiek geweld met geweld tegen werknemers met een publieke taak te vergelijken. Dit blijkt uit het feit dat er duidelijk te onderscheiden typen uit dit onderzoek naar voren komen, ondanks de verscheidenheid aan incidenten en delicten waarnaar is gekeken en de diversiteit aan instanties en burgers waartegen het geweld zich richtte.

Typen die voor een belangrijk deel aansluiten bij bestaande typologieën van geweldplegers. Iemand die gewelddadig verdrag vertoont tegen een werknemer met een publieke taak, kan ook gewelddadig gedrag tegen een andere burger vertonen. Het onderzoek biedt dan ook verdiepend inzicht in de samenhang tussen persoonskenmerken, de sociale context en situationele kenmerken van geweldplegers in het algemeen.

5 *Interventies*

5.1 *Inleiding*

In het onderzoek is binnen de instanties met een publieke taak globaal geïnventariseerd wat voor interventies worden ingezet om geweld tegen te gaan.³ Hieronder worden de interventies beschreven. Wij houden hierbij de indeling aan die wij in hoofdstuk 4 hebben gehanteerd om de zes typen geweldplegers te beschrijven. Het gaat om interventies die zich richten op de persoon van de dader (persoongerichte of daderspecifieke interventies), de sociale context (contextgerichte interventies) en de situatie (situationele interventies). Binnen deze indeling zijn niet alle interventies eenduidig in te delen. Organisatiegerichte interventies zijn dan ook in een aparte paragraaf opgenomen.

Per interventiesoort gaan wij in op de bevindingen uit de dossiers en interviews met sleutelfiguren, slachtoffers en daders en verkennen wij de wetenschappelijke literatuur. De bevindingen zijn deels gebaseerd op het onderzoek 'Slachtoffers binnen de publieke taak' (Roeleveld & Bakker, 2010) dat parallel aan dit onderzoek is uitgevoerd. In paragraaf 5.6 staan we kort stil bij de effectiviteit van interventies. De 'What-Works' benadering speelt hierbij een belangrijke rol.

In de laatste paragraaf geven we een eerste aanzet voor een mogelijke koppeling tussen de verschillende typen geweldplegers en mogelijke interventies.

3 Binnen de programma's tegen geweld en VPT wordt een groot aantal interventies ingezet om geweld te voorkomen. Deze blijven binnen dit onderzoek buiten beschouwing.

5.2 *Persoonsgerichte interventies*

Deze interventies proberen de persoon van de potentiële dader rechtstreeks te beïnvloeden (Van Dijk, Sagel-Grande & Toornvliet, 2009). Ze staan daarom ook wel bekend als dadergerichte interventies. De interventies richten zich bijvoorbeeld op een gedragsverandering op het gebied van agressie door training of behandeling. Uit het onderzoek komen twee persoongerichte interventies naar voren, namelijk waarschuwingen en strafrechtelijke interventies.

Waarschuwingen

Vanuit het programma Veilige Zorg⁴ hanteert een ziekenhuis een systeem van gele en rode kaarten. Een gele kaart is een officiële waarschuwing. Deze ontvangt een persoon die verbaal geweld gebruikt. Een rode kaart is een officiële gebiedsontzegging en overtreding hiervan wordt gezien als huisvredebreuk. Bij een rode kaart wordt ook de politie ingeschakeld.

De coördinatoren binnen het ziekenhuis geven aan dat personen die een gele of rode kaart hebben ontvangen vrijwel niet in herhaling vallen. Meestal is een gele kaart afdoende om het geweld te stoppen. Op een gele kaart volgt dan ook bijna nooit een rode kaart. Het systeem is bedoeld als lik-op-stukbeleid en lijkt zijn vruchten af te werpen. Ook andere ziekenhuizen hanteren in het kader van het programma Veilige Zorg een dergelijk systeem van gele en rode kaarten.

De sociale dienst van een gemeente hanteert een andere methode. De arbo-coördinator levert persoonlijk een brief bij daders van verbaal en fysiek geweld tegen werknemers af. Hij gaat hierbij direct het gesprek aan. De brief is een officiële waarschuwing en is ondertekend door het College van Burgemeester en Wethouders. De brief vermeldt dat de dader bij een volgende overtreding een gebiedsverbod krijgt voor drie maanden. Deze methode zorgt er volgens de coördinator voor dat de recidive laag is en dat het aantal incidenten jaarlijks daalt. Het A+O fonds Gemeenten (2010) bestempelt het agressiebeleid van deze gemeente als aantoonbaar effectief en als een 'best practice'. Het afleggen van huisbezoeken bij mensen die een waarschuwing hebben gekregen, blijkt een succesfactor te zijn in het verminderen van de ernst van verbaal en fysiek geweld.

4 www.veiligezorg.nl

Op een Regionaal Opleidingscentrum (ROC) ontvangen leerlingen bij (het plegen van) geweld tot twee maal toe een schriftelijke waarschuwing. Indien de leerlingen daarna opnieuw in de fout gaan, kunnen ze worden geschorst voor één tot vijf dagen. Tijdens deze schorsing kan een voordracht tot verwijdering worden gedaan. De leerlingen kunnen hiertegen een bezwaarschrift indienen.

In de praktijk blijkt het echter weinig voor te komen dat leerlingen vanwege geweldsincidenten van de school worden verwijderd. Financiële belangen spelen hierbij een rol: als een leerling wordt verwijderd, ontvangt de school het volgende jaar minder inkomsten. Er wordt aangegeven dat leerlingen die verbaal en/of fysiek geweld plegen de hand boven het hoofd wordt gehouden om de geldstromen veilig te stellen.

Kennen en gekend worden

Medewerkers van openbaarvervoerbedrijven wijzen op het belang van 'kennen en gekend worden' om escalatie van verbaal en fysiek geweld te voorkomen. Als een persoon de medewerker in kwestie kent en andersom, kan dit leiden tot wederzijds begrip. Een medewerker van een openbaarvervoerbedrijf illustreert dit: *'Als je iemand aanspreekt, dan werkt het goed als je de zwartrijder kent. Als ik op een (vaste) lijn werk, dan werkt het goed dat je elkaar al vaker hebt gezien. Van sommige mensen weet ik bijvoorbeeld dat ze een maandabonnement hebben. Als ze het een keer vergeten zijn, dan weet ik dat en kan ik er rekening mee houden.'* In dit verband wijzen de geïnterviewden op het werken op vaste trajecten en het werken in een vaste wijk. In Nederland bestaat een aantal 'beruchte' trajecten. Het plaatsen van vaste medewerkers op deze lijnen zou volgens geïnterviewden kunnen leiden tot een betere onderlinge verstandhouding tussen medewerker en klanten.

Ook de politie erkent al jaren het belang van kennen en gekend worden en van investeren in een goede verstandhouding met jongeren en buurtbewoners als interventie.

Politie mensen geven aan veel te investeren in contact met jongeren. De politiemedewerkers doen dit door de jongeren te groeten als zij hen tegenkomen en door te laten zien dat zij in een bepaald gebied aanwezig zijn. Een goede verstandhouding zorgt ervoor dat de jongeren makkelijker aanspreekbaar zijn: *'Na afloop van een (voetbal)wedstrijd komen ze me vaak nog een hand geven. Als één van de jongens wat heeft geflikt, dan bel ik*

hem op en zeg ik: 'wordt het een gammadeurtje (doelend op hardhandig optreden bij de arrestatie) of kom je zelf even langs?' Meestal komen ze dan zelf wel.'

Strafrechtelijke interventies

Niet in alle onderzochte dossiers is informatie voorhanden over de strafrechtelijke interventie die is ingezet. Indien er wel informatie voorhanden is, blijkt het bij de onderzochte incidenten tegen werknemers met een (semi-) publieke taak vooral te gaan om geldboetes, werkstraffen en een combinatie van geldboetes en werkstraffen. Bij publiek geweld gaat het voornamelijk om taakstraffen, geldboetes of gevangenisstraf. Ook combinaties tussen interventies komen voor. In deze gevallen gaat het om een gevangenisstraf, agressieregulatietraining en een werkstraf; werkstraf en een geldboete; gevangenisstraf en een verplicht reclasseringscontact; werkstraf en een verplicht reclasseringscontact, en een verplichte opname in een psychiatrisch ziekenhuis.

Agressieregulatietraining blijkt effectief om recidive te voorkomen (zie o.a. Lipsey & Wilson, 1998; Goldstein et al., 1998). De training gaat uit van een multimodale behandeling van agressief gedrag, bestaande uit meerdere componenten (Goldstein, Glick & Gibbs, 1998).

De Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie (2010) heeft een aantal trainingen erkend die zich richten op jongeren met forse agressieproblematiek.⁵ Het gaat om 'Agressieregulatie op Maat', 'Agressieregulatie op Maat Ambulant' en 'In Control'. De interventie 'Washington State Aggression Replacement Training' is door de Erkenningscommissie voorlopig erkend.

Ook een agressieregulatietraining die zich op volwassen geweldsdelinquenten richt is erkend, namelijk de 'Aggression Replacement Training Wiltsire-Nederland'.

5.3 Contextgerichte interventies

Bij deze interventies gaat het om het beïnvloeden van de omgeving van de dader; onder meer het sociale netwerk. Het kan gaan om ouders, vrienden en andere personen die dicht bij de dader staan. Uit het onderzoek komt

5 Zie voor meer informatie :<http://www.justitie.nl/onderwerpen/criminaliteit/erkenningscommissie/gedragsinterventies/>

naar voren dat zowel jongerenwerkers als politiemedewerkers ouders betrekken om geweld door jongeren tegen te gaan.

Betrekken van ouders

Een jongerenwerker stuurt, als ze verbaal geweld niet langer tolereert, een brief aan de ouders. In deze brief beschrijft ze het incident dat zich heeft voorgedaan en geeft ze uitleg waarom de jongere een bepaalde tijd niet bij de activiteiten van het jongerenwerk aanwezig mag zijn. In de brief staat ook dat de ouders, als zij dat willen, contact met de jongerenwerker kunnen opnemen.

De jongerenwerker geeft aan goede ervaringen met deze werkwijze te hebben. Het bevordert volgens haar de contacten met ouders en daarmee het zicht op de thuissituatie van de jongere. Over een jongen aan wiens ouders ze een brief had gestuurd, vertelt ze: *'Toen ik hem weer zag, zei hij dat hij het heel erg vond en dat hij ook nog straf had gekregen van zijn ouders.'*

Ook de politie probeert door contact te zoeken met de ouders de relatie met de jongeren te verbeteren. De bedoeling van het gesprek met ouders is dat de ouders vervolgens hun kind aanspreken op zijn of haar gedrag. De jongere weet vervolgens ook wie de agent in kwestie is en wat zijn functie is. Een politieagent geeft aan dat de jongeren hem na dergelijke gesprekken met ouders ook gedag gaan zeggen en vaak minder problemen veroorzaken.

5.4 Situationele interventies

Incidenten doen zich altijd voor onder specifieke omstandigheden. Een deel van de mogelijke interventies om geweld tegen te gaan zijn situationele interventies. In het onderzoek komen verschillende situationele interventies naar voren. We maken hierbij verschil tussen interventies op persoonsniveau en op organisatieniveau.

5.4.1 Situationele interventies op persoonsniveau

De-escalerende (werk)houding

Medewerkers van de ambulancedienst nemen een de-escalerende werkhouding aan. Zij doelen hierbij op het zoveel mogelijk proberen te normaliseren van de situatie. Het kan gaan om het geven van uitleg of het negeren van

wat mensen tegen hen zeggen. Het gaat er bij een verwarde patiënt bijvoorbeeld om deze weer enigszins tot rust te laten komen.

Twee medewerkers van de sociale dienst van een gemeente geven min of meer hetzelfde aan. De ene medewerker geeft aan dat het belangrijk is om zelf rustig te blijven en de andere dat het belangrijk is om de persoon in kwestie weer voor rede vatbaar te krijgen. Ook binnen de dienst stadstoezicht van een gemeente neemt een aantal medewerkers een de-escalerende werkhouding aan. Zij doen dit door te herhalen wat de mensen zeggen, hun meerdere malen uitleg te verschaffen, rustig te blijven en neutraal te blijven.

Grenzen stellen

Bijna alle medewerkers benadrukken het belang van het stellen van duidelijke grenzen. Als deze grenzen ontbreken, is het voor cliënten onduidelijk wat de desbetreffende medewerker wel of niet tolereert of wat de organisatie wel of niet tolereert. Ook sancties bij geweld en bij het overschrijden van de toelaatbare grens dienen duidelijk te zijn. Een medewerker van een ROC geeft bijvoorbeeld aan dat hij heel duidelijke grenzen stelt over wat hij wel of niet accepteert in zijn klas. Op deze manier is het voor de leerlingen duidelijk waar zij aan toe zijn. Ook is deze docent duidelijk over de consequenties die zijn verbonden aan het overtreden van de regels.

Vooraf inschatten van risicovolle situaties vanuit eerdere ervaringen

Een medewerker van de crisisdienst van Bureau Jeugdzorg probeert de situatie goed in zich op te nemen. Hij hoort aan geluidjes en ziet aan gezichtsuitdrukkingen vaak al op voorhand welke kant de interactie dreigt op te gaan. Bij conflicten heeft hij daarom heel snel een bemiddelende rol.

Dit leidt ertoe dat hij ruzies vaak op voorhand kan voorkomen. Ongeveer hetzelfde geeft een medewerker van een openbaarvervoerbedrijf aan.

Deze medewerker probeert iedereen op dezelfde manier te benaderen. Uit ervaring ziet hij en weet hij wanneer bepaalde situaties uit de hand dreigen te lopen. Een andere medewerker van een openbaarvervoerbedrijf weet ook uit ervaring wie iets (negatiefs) in de zin heeft. Dit is volgens hem af te leiden uit het gedrag en de houding van een persoon. Hieraan kan de medewerker afleiden wie iets te verbergen heeft.

Waarborgen eigen veiligheid

Medewerkers van een ambulancedienst waarschuwen de politie wanneer hun persoonlijke veiligheid in het gedrang lijkt te komen. Zij gaan in deze gevallen het pand niet binnen voordat de politie is gearriveerd. Hierna gaan zij onder begeleiding van de politie het pand binnen. Bij levensbedreigende situaties komt het wel eens voor dat de medewerkers het pand toch binnentreden. Over deze situaties vertelt een medewerker van een ambulancedienst het volgende:

‘Als ik toch eerst naar binnen ga, dan zorg ik altijd dat ik mijn monitor of koffer voor mij heb staan, zodat als er iets tussen mij en de persoon in kwestie gebeurt, mijn spullen tussen ons in staan. Het is altijd belangrijk om gelijk te kijken op welke manier je makkelijk weg kunt komen als je bij iemand thuis bent.’

Ook bij het ziekenhuis en bij de sociale dienst worden van tevoren afspraken gemaakt over situaties waarbij een beveiligingsbeambte meegaat naar een gesprek met een cliënt of patiënt.

Inschatten van de invloed van de eigen gemoedstoestand op het functioneren

Een aantal medewerkers geeft aan dat de eigen stemming en gemoedstoestand invloed kunnen hebben op de werksituatie. Indien iemand thuis veel spanningen heeft, dan neemt hij of zij deze ook mee naar het werk en kan dit de interactie met cliënten of burgers negatief beïnvloeden. Andersom kun je spanningen op het werk ook mee naar huis nemen. Op deze manier kunnen medewerkers in een negatieve spiraal terechtkomen. Om de eigen stemming zo min mogelijk van invloed te laten zijn op zijn werkzaamheden, hanteert een medewerker van een openbaarvervoerbedrijf de volgende strategie: *‘Als ik voel dat mijn lontje korter wordt, dan neem ik contact op met mijn leidinggevende. Mijn leidinggevende kent mij en weet hoe ik in elkaar zit. Als ik tegen hem zeg dat mijn lontje korter wordt, dan weet hij exact waar ik het over heb. Hij probeert mij dan een dag of een paar dagen vrij te plannen.’* Niet elke organisatie biedt deze ruimte echter.

Gebruik maken van humor

Een medewerker van de sociale dienst van een gemeente hanteert weer een heel andere strategie, namelijk het gebruik van humor. Vooral bij een in haar ogen onrealistische situatie kan humor helpen om de situatie te normalise-

ren. Zij geeft hierbij het volgende voorbeeld: *'Ik had er laatst eentje die een fiets had kunnen krijgen. Die vroeg gelijk om een auto. Ik grapte dat hij dan bij de Mercedes Benz dealer moest zijn.'*

5.4.2 Situationele interventies op organisatieniveau

Fysieke inrichting

Het belang van de inrichting van het gebouw wordt genoemd als maatregel om verbaal en fysiek geweld binnen de organisatie tegen te gaan. Voorbeelden die een arbo-coördinator van de sociale dienst van een gemeente noemt, zijn: voldoende afstand tussen cliënt en werknemer achter het loket, de inrichting van de looproutes en de plaatsing van balies. Een medewerker van een ziekenhuis draagt het volgende voorbeeld aan: *'In het verleden lag de koffiekamer van de verpleegkundigen van de Eerste Hulp naast de wachtruimte van patiënten. Sommige patiënten werden agressief als zij zagen dat een verpleegkundige (na uren te hebben gewerkt) koffie ging drinken in de koffieruimte, terwijl de patiënt maar zat te wachten. De koffieruimtes zijn daarom inmiddels verplaatst.'*

Het kan echter ook gaan om zaken die op een meer indirecte bijdragen aan de sfeer en daarmee aan het voorkomen van escalaties, zoals het neerleggen van recente tijdschriften en het verstrekken van gratis koffie in de wachtruimte.

Ook binnen het jongerenwerk wordt het belang van de locatie van activiteiten benadrukt. Als een medewerker alleen een groep jongeren begeleidt, is het van belang dat hij of zij het overzicht kan behouden. Het ontbreken van overzicht, door bijvoorbeeld nissen en hoeken in een ruimte, of activiteiten verdeeld over twee verdiepingen, kan leiden tot onverwachte situaties.

Door verschillen in taken is het echter niet binnen alle organisaties mogelijk om invloed uit te oefenen op de locatie. Als je cliënten thuis opzoekt, weet je bijvoorbeeld niet van tevoren wat voor situatie je aantreft. Zo vertelt een medewerker van Bureau Jeugdzorg het volgende: *'Het lastige van ons werk is dat je het werk buitenshuis doet. Bij een instelling binnen kun je uitkiezen wanneer en waar je de persoon in kwestie confronteert. Bij situaties buitenshuis heb je dat niet in de hand.'*

Als ambulancemedewerkers bij iemand thuis hulp verlenen, dan proberen zij de fysieke omgeving ook te controleren. Een voorbeeld hiervan is dat

alle deuren open moeten zijn en blijven. Hierdoor kunnen de ambulancemedewerkers de locatie bij onveilige situaties snel verlaten. Als zij de situatie op voorhand als onveilig inschatten, gaan de medewerkers niet naar binnen voordat de politie aanwezig is.

Tevens geeft een medewerker van de ambulancedienst aan dat achter het glas van de ambulance folie is geplaatst. Deze folie zorgt ervoor dat het glas van de ruit bij het gooien van een steen in de folie blijft hangen. Op een aantal ambulances zijn daarnaast camera's geplaatst.

Mogelijkheid tot het inschakelen van beveiliging

Medewerkers van een ROC, een ziekenhuis en de sociale dienst van een gemeente onderkennen het belang van het kunnen inschakelen van extra hulp bij (de mogelijkheid van) escalatie. Hun organisatie zet beveiligers in om extra ondersteuning te bieden in situaties met verbaal en fysiek geweld. In het ziekenhuis kan de beveiliging in deze situaties assistentie bieden.

Hoewel in het ROC en bij de sociale dienst van een gemeente ook beveiligers rondlopen, zijn de medewerkers hier niet onverdeeld tevreden over. De beveiligers zouden niet altijd alert genoeg zijn op geweld.

Werken in koppels en wisselende rollen

Medewerkers van de dienst stadstoezicht geven aan dat zij persoonlijke strategieën hanteren in het omgaan met verbaal en fysiek geweld. De strategie die zij hanteren hangt ook af van de collega waarmee zij werken. Eén van de medewerkers benadrukt in deze context de doel-aanpakanalyse. *'Afhankelijk van je doel en mogelijkheden pak je de ene situatie anders aan dan de andere. Met collega A stap je bijvoorbeeld wel in een bepaalde situatie, omdat je op deze collega vertrouwt, en met collega B doe je dat niet.'* De medewerkers van de dienst stadstoezicht geven aan te handelen naar wat in een specifieke situatie mogelijk is. Van situatie tot situatie kunnen de koppels en daardoor ook de rollen van de verschillende medewerkers wisselen.

Voorbespreken van potentiële veiligheidsrisico's

Een medewerker van de crisisdienst van een Bureau Jeugdzorg geeft aan dat de eigen veiligheid binnen de organisatie wordt gewaarborgd door het inhoudelijk voorbespreken van de zaak met een teamleider. Als de situatie vooraf als te onveilig wordt ingeschat, dan kan besloten worden dat een tweede collega mee gaat naar de locatie. Mocht de situatie tijdens het

bezoek toch uit de hand lopen, dan is er iemand binnen de organisatie direct bereikbaar om andere stappen te ondernemen. Eén van de medewerkers vertelt hierover het volgende: *‘Voordat we ergens heengaan, wordt de zaak altijd inhoudelijk en qua veiligheid voorbesproken met een teamleider. In principe ga je alleen naar een afspraak toe. Behalve als we van tevoren weten wie er bij betrokken is en het handiger lijkt om met zijn tweeën te gaan. De ander kan een collega zijn, maar ook iemand van een andere afdeling van Bureau Jeugdzorg, de gezinsvoogd, iemand van de politie of een leraar. Als het om meer dan twee kinderen gaat, dan gaan we altijd met zijn tweeën. Als we signalen hebben dat het gevaarlijk kan worden, dan vragen we de politie erbij. Ook is tijdens de interventie een achterwacht beschikbaar waarmee je veranderingen in de besluitvorming bespreekt.’*

5.5 Organisatiegerichte interventies

Ook binnen organisaties kunnen maatregelen worden genomen om geweld te voorkomen of in te perken. Voorbeelden zijn beleid, voorlichting, trainingen en een protocol verbaal en fysiek geweld (Kemper & De Ruig, 2009). In organisaties die relatief veel te maken krijgen met geweld, bijvoorbeeld ziekenhuizen of de politie, wordt in vergelijking met andere organisaties meer aandacht besteed aan de in te zetten interventies (Jacobs, Jans & Roman, 2009).

Protocol verbaal en fysiek geweld en een geweldregistratiesysteem

Het hebben van een protocol op het gebied van verbaal en fysiek geweld en een geweldregistratiesysteem zijn objectief gezien geen maatregelen. Het kunnen echter wel basisvoorwaarden zijn voor het nemen van maatregelen. De organisaties binnen de zorgverlenende, dienstverlenende en handhaven-de sector, met uitzondering van een ROC en een organisatie voor jongerenwerk, werken met een protocol. Alhoewel bijna alle gesproken organisaties werken met een protocol, zijn niet alle medewerkers op de hoogte van de inhoud daarvan en de stappen die ze binnen het protocol moeten doorlopen. Dit terwijl uit de literatuur blijkt dat het erg belangrijk is dat de medewerkers goed op de hoogte zijn van het protocol en de eventueel te nemen stappen na een incident (Kemper & Ruig, 2009; Noordegraaf, Giesen, Kristen, Van der Meulen, De Kezel & Van Leeuwen, 2009). Met uitzondering van een organisatie voor jongerenwerk maken alle organisaties gebruik van

een geweldregistratiesysteem. Een ziekenhuis hanteert twee registratiesystemen. Het eerste richt zich op het geweldsincident en het tweede op verdachte personen. Het tweede registratiesysteem heeft als doel dat de beveiliging mensen die eerder gewelddadig zijn geweest vroegtijdig kan herkennen en eventuele incidenten op voorhand kan voorkomen. Het gaat om fysieke kenmerken en een signalement van de persoon in kwestie.

Trainingen

Het omgaan met verbaal en fysiek geweld is in organisaties die gezien hun taken en doelgroep veel te maken krijgen met verbaal en fysiek geweld, vaak een belangrijk onderdeel van de professionaliteit van de werknemers. In de organisaties uit de zorgsector krijgen de medewerkers een training in het herkennen en omgaan met verbaal en fysiek geweld. In de dienstverlenende en handhavende sector is dit minder vaak het geval. Tijdens de trainingen leren de medewerkers bijvoorbeeld hoe zij een cliënt en/of omstanders kunnen kalmeren. Ook leren de medewerkers om hun eigen agressie in te dammen en om professioneel te blijven handelen. Op een ROC ontvangen medewerkers naast een training in de omgang met verbaal en fysiek geweld, ook een fysieke en mentale vormingstraining, waarbij een acteur wordt ingezet. Op deze manier kunnen zij concrete situaties naspelen en kunnen zij bespreken wie in de nagespeelde situatie op een andere manier zou hebben gehandeld en waarom hij of zij dit zou doen. De medewerkers kunnen op deze manier leren van elkaars strategieën. Tot slot zouden medewerkers die werkzaam zijn in de zorgsector graag een training op fysiek gebied volgen, zodat zij technieken kunnen aanleren om zichzelf te verdedigen bij slaande of schoppende bewegingen.

Nazorg

Over het algemeen kunnen we stellen dat er meer aandacht is voor nazorg in sectoren waarin verbaal en fysiek geweld meer voorkomen. Binnen de zorgverlenende sector voelen medewerkers zich gesteund door collega's en soms door de organisatie nadat zij een incident hebben meegemaakt. Met uitzondering van de medewerkers van een ROC voelen medewerkers die werkzaam zijn binnen de dienstverlenende sector zich gesteund door de organisatie. De gesprekken met collega's van het bedrijfsopvangteam (BOT) en andere collega's waarderen zij positief. Ook de medewerkers die werkzaam zijn in de handhavende sector beoordelen de steun van de organisatie en die van collega's over het algemeen als positief.

5.6 *Effectiviteit van interventies*

De afgelopen decennia is veel onderzoek verricht naar de effectiviteit van interventies om geweld te voorkomen (zie o.a. Van der Laan, Van Busschbach & Bijleveld, 2007; Van der Knaap, Nijssen & Bogaerts, 2006). De 'What-Works' benadering en beginselen hebben hierin een belangrijke rol gespeeld. Vanuit de programma's Jeugd Terecht en Terugdringen Recidive is sinds 2005 de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie opgericht. Deze commissie heeft als taak de kwaliteit van gedragsinterventies te beoordelen. Dit wordt gedaan op basis van kwaliteitscriteria die hun oorsprong vinden in de 'What Works?' beginselen (Bonta, 2002; Andrews, 1995; McGuire & Priestley, 1995; Gendreau, Cullen & Bonta, 1994; Andrews, Bonta, Gendreau & Cullen, 1990). Deze bestaan uit:

- Het risicobeginsel: Het is belangrijk om inzicht te krijgen in het risico op recidive. Het risico op recidive is niet bij alle daders en bij alle delicten gelijk. Als het risico groot is, moet de interventie afgestemd zijn op dit risico. Het niet afstemmen van het risico op de intensiteit kan leiden tot meer recidive.
- Het behoeftebeginsel. De nadruk moet worden gelegd op het belang van de te kiezen van behandelingsdoelstellingen en het aanpakken van behoeften die specifiek samenhang vertonen met crimineel gedrag.
- Het responsiviteitsbeginsel: Aan het individu moet een interventie aangeboden worden die qua vorm en stijl past bij de (on)mogelijkheden van het individu. Behandelmodaliteit. De interventie moet gericht zijn op gedrag en op inzicht in dit gedrag. Alhoewel het overdragen van kennis en het veranderen van de houding belangrijk zijn, zijn deze niet voldoende voor gedragsverandering. Een combinatie van cognitie en vaardigheden, ook wel een multimodale aanpak genoemd, is nodig.
- Professionaliteit: Degene die de interventie uitvoert moet dit op adequate wijze doen. De medewerkers moeten goed getraind en flexibel zijn, zodat de methoden van de interventie aansluit bij de (on)mogelijkheden van het individu.
- Integriteit: De interventie moet worden uitgevoerd, zoals vooraf beoogd is. Op basis van deze beginselen oordeelt de Erkenningscommissie of de gedragsinterventies 'erkend', 'voorlopig erkend' of 'niet erkend' wordt. Indien interventies zijn erkend, mag worden verwacht dat de interventies recidive verminderen of voorkomen. Daarnaast is een positieve beoordeling van en gedragsinterventie voorwaarde voor financiering van

de interventie door Justitie.

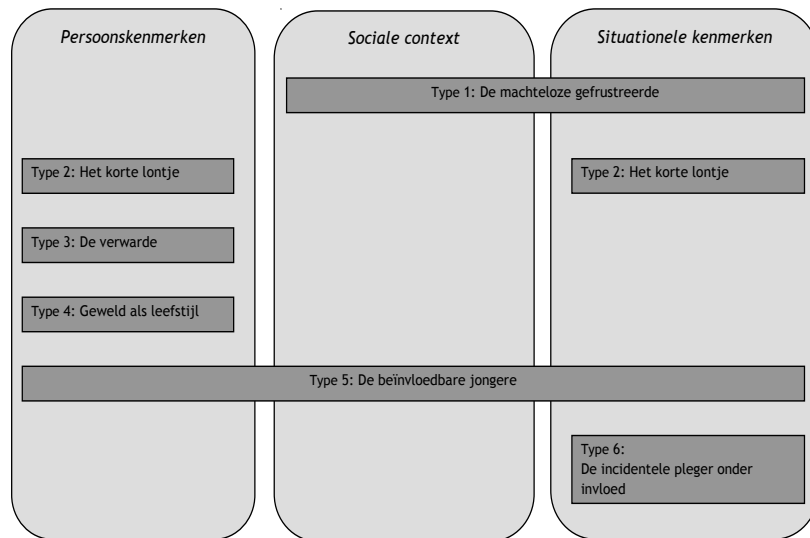
In de huidige samenleving is steeds meer behoefte aan nieuwe perspectieven die tegemoet komen aan de vraag naar effectiviteit en het belang van draagvlak. Het gaat onder meer om 'mindsetting' (community readiness); objectiverende probleemanalyse; bestuurlijke verankering; geloofwaardige interventies en horizontale verantwoording. Sociale praktijken ontwikkelen zich niet enkel door blauwdrukken van bovenaf, maar ook door stapsgewijze verbetering van onderop. Te starre gerichtheid op 'Evidence based' praktijken gaat aan deze ontwikkelingen voorbij.

Het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) houdt binnen het dossier geweld-praktijkvoorbeelden interventies bij die worden aangemerkt als 'best practices' of als 'veelbelovend'(zie www.hetccv.nl).

5.7 Typen geweldplegers gekoppeld aan interventies

In deze paragraaf gaan we nader in op de koppeling van typen plegers aan mogelijke interventies. Een delict of geweldsincident is toe te schrijven aan een combinatie van persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken. Hoewel dit onderzoek een verkennend karakter heeft, kunnen we op basis van de meest onderscheidende kenmerken per type pleger voorzichtig een indeling maken naar waar het zwaartepunt binnen de driedeling van kenmerken lijkt te liggen per type pleger. Hierbij dient te worden gerealiseerd dat het om een vereenvoudiging van de werkelijkheid gaat; persoonskenmerken, de sociale context en situationele kenmerken kunnen nooit los van elkaar worden gezien.

Figuur 5.1 De typen ingedeeld naar zwaartepunt bij persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken.



Figuur 5.1 geeft het zwaartepunt schematisch weer voor de onderscheiden typen. Bij 'de verwarde' en bij het type dat geweld als leefstijl heeft, ligt het zwaartepunt bij persoonskenmerken. Bij de incidentele plegger onder invloed ligt dit juist bij situationele kenmerken. Bij de machteloze gefrustreerde spelen zowel sociale context als de situatie een belangrijke rol. Het zwaartepunt ligt voor het korte lontje zowel bij persoonskenmerken als bij situationele kenmerken. Bij de beïnvloedbare jongere spelen ten slotte zowel persoonskenmerken, de sociale context als situationele kenmerken een rol bij geweld.

Bovenstaande indeling kan aanknopingspunten bieden voor meer op de persoon toegesneden signalering en voor specifieke interventies per type plegger. Het is bijvoorbeeld mogelijk interventies meer te laten aansluiten op de kenmerken van de verschillende typen, zodat de effectiviteit van deze interventies te vergroten is. Per type plegger zou een andere aanpak wenselijk kunnen zijn. Als geweld in sterke mate aan persoonskenmerken is verbonden, zoals bijvoorbeeld bij type 4, geweld als leefstijl, zou het zo kunnen zijn dat situationele preventie minder effect sorteert dan bij een

incidentele pleger onder invloed, die vooral door de situationele kenmerken tot zijn daden komt.

Type 1: De machteloze gefrustreerde

Naast hulpverlening gericht op het verbeteren van de sociale context van de machteloze gefrustreerde, lijkt bij dit type vooral de situatie waarin dit type tot geweld komt, beïnvloedbaar. Het gaat dan om aspecten als: is de cliënt vanuit de organisatie voldoende duidelijk gemaakt wat de situatie is en hoe deze tot stand is gekomen? Hoe wordt de cliënt bejegend? Heeft de cliënt een vaste contactpersoon, hetgeen van belang is voor het kennen en gekend worden en het opbouwen van een goede verstandhouding? Is de werknemer met een publieke taak voldoende getraind in het omgaan met gefrustreerde mensen? Kan de werknemer zorgen voor de-escalatie van geweld? Wordt tijdig beveiliging ingezet? Hoe is de fysieke inrichting van het gebouw en de ruimte waar de cliënt wordt ontvangen?

Het type lijkt over het algemeen goed benaderbaar. Een formele waarschuwing geven na een uiting van geweld, zoals binnen een ziekenhuis en een gemeente wordt gedaan (zie paragraaf 5.2), biedt waarschijnlijk goede mogelijkheden om deze niet kwaadwillende pleger te doen afzien van verder geweld.

Type 2: Het korte lontje

Bij het korte lontje lijkt bij het overgaan tot geweld een combinatie van zowel persoonskenmerken als situationele kenmerken een belangrijke rol te spelen. Agressieregulatietraining biedt een mogelijkheid om dit type geweldpleger te leren zijn of haar agressie binnen de perken te houden en om gedragsalternatieven aan te leren. Voor dit type lijkt het van belang de eigen gemoedstoestand te kunnen inschatten. Als dit type niet lekker in zijn vel zit, lijkt hij of zij nog eerder geneigd om over te gaan tot geweld. De leereffecten lijken op het eerste gezicht echter gering. Mensen van dit type lijken te accepteren en het normaal te vinden dat ze snel uit hun slof schieten.

Wat de directe situatie betreft waarin het geweld zich kan voordoen, zou het kunnen dat het stellen van duidelijke grenzen van invloed is. Daarnaast kan een de-escalerende houding wellicht werken. Voor werknemers die dit type veelvuldig tegenkomen, is training in omgaan met geweld om (verdere) escalatie te voorkomen van belang.

Type 3: De verwarde

Dit type pleegt geweld niet met opzet. Het is belangrijk dat dit type de psychiatrische hulp en behandeling krijgt die hij of zij nodig heeft. Voor professionals die met verwarden die gewelddadig kunnen zijn werken, is gerichte opleiding en training van belang om de eigen veiligheid te waarborgen. Hun organisatie moet hen hierin steunen. Goede nazorg zou in dit verband ook van belang kunnen zijn.

Type 4: Geweld als leefstijl

Binnen de onderscheiden typen lijkt dit type het moeilijkst te beïnvloeden. Gezien de hoge recidive en de variatie in het strafblad hebben eerdere interventies niet de beoogde uitwerking gehad. Onderkenning van onderliggende psychiatrische problematiek lijkt van belang.

Naast aandacht voor de fysieke inrichting van ruimten kunnen instanties met een publieke taak aandacht besteden aan de kwaliteit van de dienstverlening en bejegening van cliënten of burgers. Ook training van werknemers in het omgaan met geweld. Al is het de vraag in hoeverre dit type pleger nog gevoelig is voor de-escalerende technieken.

Type 5: De beïnvloedbare jongere

Bij dit type pleger spelen zowel persoonskenmerken, als de sociale context en situationele kenmerken een rol bij geweld. Preventie zou zich op alle drie deze vlakken kunnen richten. Over het algemeen kunnen we stellen dat deze jongeren zich relatief snel door groepsdruk laten beïnvloeden. Deze beïnvloedbaarheid kan echter ook worden gebruikt om de situatie ten goede te keren. Om te voorkomen dat een jongere verder afglijdt, bijvoorbeeld naar het type geweld als leefstijl, is het van belang vroegtijdig in te grijpen. Bij dit type is het daarom belangrijk dat de signaalfunctie van afwijkend, gewelddadig gedrag wordt opgepikt. Uitingen van geweld zijn op te vatten als signaal dat er andere problemen spelen. Deze signalen moeten professionals, zoals docenten, jongerenwerkers of de buurtagent, oppakken. Het inzetten van (jeugd)hulpverlening zou voor dit type belangrijk kunnen zijn.

Deze hulpverlening zou zich moeten richten op de jongere, maar ook op zijn of haar omgeving. Het gedrag van de jongere kan namelijk ook een schreeuw om aandacht voor problemen in de gezinssituatie zijn. Het is belangrijk dat professionals deze jongeren op hun netvlies krijgen en dat zij de jongeren zelf duidelijk maken dat hun gedrag ontoelaatbaar is. Ook ouders spelen hierbij een belangrijke rol.

Om deze jongeren op een aansprekende wijze te benaderen, zouden sociale media kunnen worden ingezet.

Type 6: De incidentele pleger onder invloed

Bij dit type lijkt geweld vooral te ontstaan door incidenteel overmatig alcoholgebruik, al dan niet in combinatie met drugs. De alcohol en drugs werken ontremmend op dit verder beheerste type. Situationele preventie die zich richt op beperking van alcohol- en drugsgebruik lijkt in dit verband het meest geschikt. De plegers staan vermoedelijk open voor preventieve communicatie en voorlichting.

In deze paragraaf is een eerste aanzet gegeven voor een mogelijke koppeling tussen de onderscheiden typen geweldplegers en mogelijke interventies. Nader onderzoek is echter nodig om deze veronderstellingen te toetsen en om een koppeling tussen de typen en mogelijke interventies nader uit te werken.

6 *Conclusie*

6.1 *Inleiding*

In opdracht van het programma Veilige Publieke Taak van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het programma Geweld in het (semi-) publieke domein van het ministerie van Justitie is een verkennend kwalitatief onderzoek uitgevoerd om zicht te krijgen op verschillen en overeenkomsten tussen plegers van geweld tegen de publieke taak en plegers van publiek geweld. Op basis van persoonskenmerken, kenmerken van de sociale context en situationele kenmerken is een typologie van geweldplegers opgesteld.

Anders dan bij andere typologieën in eerder onderzoek is in dit onderzoek ook gekeken naar lichtere vormen van geweld. De onderzochte incidenten en delicten variëren van schelden, beledigen, spugen en bedreigen tot schoppen en slaan en ernstige fysieke mishandeling.

Ook de onderzochte populatie is zeer breed. Naast geweld tussen burgers is gekeken naar geweld tegen werknemers met een publieke taak in zeventien instanties binnen de zorgverlenende, dienstverlenende en handhavende sector.

Uit strafdossiers, registratiegegevens en interviews met sleutelfiguren, slachtoffers en daders hebben we gegevens verzameld over 142 incidenten en delicten van expressief geweld in het (semi-)publieke domein. Zeventig procent hiervan heeft betrekking op incidenten of delicten tegen werknemers met een publieke taak en 30 procent op incidenten tegen burgers.

Binnen de organisaties met een publieke taak zijn tevens interventies geïnventariseerd, van interventies op organisatieniveau tot persoonlijke strategieën die worden ingezet om verbaal en fysiek geweld te voorkomen.

6.2 *Een typologie van geweldplegers*

Op basis van persoonskenmerken, kenmerken van de sociale context en situationele kenmerken onderscheiden we zes typen geweldplegers:

1. de machteloze gefrustreerde;
2. het korte lontje;
3. de verwarde;
4. geweld als leefstijl;
5. de beïnvloedbare jongere;
6. de incidentele pleger onder invloed.

De machteloze gefrustreerde plegers zijn voornamelijk wat oudere mannen. Dit type geweldpleger heeft doorgaans geen psychiatrische stoornis, maar is wel als mentaal instabiel te beschouwen. Deze mentale instabiliteit kan voortvloeien uit het feit dat er vaak sprake is van meerdere problemen zoals schulden, werkloosheid en eventueel een alcohol- of drugsverslaving. Er zijn dan ook meerdere risicofactoren in het spel. Het meest kenmerkend voor dit type pleger zijn de afhankelijkheidsrelatie tussen pleger en slachtoffer en het grote gevoel van machteloosheid dat de pleger voorafgaand aan het incident ervaart. De pleger heeft het gevoel de situatie niet meer goed aan te kunnen en is hierdoor gefrustreerd. Dit uit zich vooral in verbaal geweld. Alleen dit type pleger uit bedreigingen ook per telefoon, per brief of e-mail. De agressie is gericht tegen werknemers met een publieke taak waarvan de pleger op enigerlei wijze afhankelijk is. Het is niet aannemelijk dat de dader zich agressief gedraagt tegen andere burgers.

Amerikaans onderzoek naar geweld tegen publieke functionarissen laat zien dat de periode voorafgaand aan het geweld zich vaak kenmerkt door een negatieve spiraal in het leven van de pleger. Het gaat onder meer om financiële problemen, echtscheiding, falen in werk of opleiding en ziekte (Mullen et al., 2007). De beschrijving van dit eerste type sluit verder aan bij de bevindingen van Raven en Driessen (2004) en Sikkema et al. (2007). Zij stellen dat specifieke kenmerken van de desbetreffende organisatie en het soort publiek waar de organisatie mee te maken heeft en de belangen die op het spel staan voor de 'klanten', meer van invloed zijn op geweld dan de tijdstippen waarop wordt gewerkt of de publieke toegankelijkheid van de organisatie.

De plegergroep van het type *het korte lontje* is zeer divers. De groep bestaat uit zowel mannen als vrouwen van uiteenlopende leeftijden. Een psychiatrische stoornis of mentale instabiliteit is bij dit type niet kenmerkend. Ook zijn er geen opvallendheden in de sociale context. Wat wel kenmerkend is voor dit type en daarmee ook het meest onderscheidend, is de lage frustratiedrempel. Het korte lontje schiet bij een zeer geringe aanleiding uit zijn slof en gebruikt hierbij vooral verbaal geweld. Het aanspreken op het gedrag van het korte lontje is in veel gevallen de aanleiding voor geweld, maar ook zaken die het korte lontje niet aanstaan, bijvoorbeeld in het verkeer, kunnen een aanleiding vormen. Het korte lontje kan zowel tegen werknemers met een publieke taak als tegen andere burgers geweld gebruiken. Het korte lontje heeft doorgaans weinig spijt van zijn daad en wijt het gedrag aan een temperamentvol karakter.

Het type *de verwarde* omvat voornamelijk (oudere) mannen. Kenmerkend voor deze groep is een psychiatrische stoornis, waardoor de pleger verward is. Naast een psychiatrische stoornis kan er ook sprake zijn van een verslaving. Door de stoornis is dit type doorgaans werkloos en ontvangt een uitkering. Er zijn diverse risicofactoren aanwezig. Het geweld van dit type pleger is onvoorspelbaar. Het kan zowel om verbaal geweld als om fysiek geweld gaan. Binnen de zorgsector is dit een veelvoorkomende groep plegers. Werknemers met een publieke taak zullen zich door hun taak eerder geconfronteerd zien met dit type pleger dan burgers in het publieke domein.

Het type dader dat *geweld als leefstijl* heeft, is voornamelijk man. De levenswijze van dit type pleger is onaangepast en kenmerkt zich door agressief en gewelddadig gedrag in het dagelijks leven. De pleger heeft een strafblad met uiteenlopende delicten en begeeft zich in het (licht) criminele circuit. Dit type is dan ook een bekende van politie en justitie. Er doen zich vaak diverse problemen voor in de sociale context: schulden, werkloosheid en verslavingsproblematiek. Het vermoeden bestaat dat dit type pleger lijdt aan een antisociale persoonlijkheidsstoornis. Het gebruik van geweld is kenmerkend voor dit type pleger en hij gebruikt geweld ook instrumenteel om een doel te bereiken. Dit is het enige type dat geweld calculerend gebruikt. Dit type dader kan zowel verbaal als fysiek geweld gebruiken en doet dit zowel tegen werknemers met een publieke taak als tegen burgers.

De mate van ernst van het geweld varieert van minder ernstig tot zeer ernstig, waarbij tevens sprake kan zijn van wapengebruik.

Een duidelijke aanleiding voor het geweld is niet altijd aanwezig. Het geweld kan ook in een groep worden gepleegd, waarbij dit type een initiërende rol vervult. Achteraf toont hij geen berouw. De dader ziet het gebruik van geweld als 'normaal' en lijkt voor niets of niemand terug te deinzen.

Deze bevindingen sluiten aan bij de resultaten uit het onderzoek van Lünemann en Bruinsma (2005), dat daders die zich in het algemeen agressief gedragen bijna altijd een strafblad hebben en diverse vormen van criminaliteit plegen, waaronder (zwaar) fysiek geweld. Ook gebruiken ze vaak een wapen.

De beïnvloedbare jongere is een jonge man of vrouw. Opvallend bij dit type is dat er zich over het algemeen één of meerdere problemen voordoen in de thuissituatie of op school. Dit type pleger is veelal niet crimineel actief, het betreft vaak 'first offenders'. Het geweld, zowel verbaal als fysiek, vindt meestal in groepsverband plaats. De jongere laat zich door groepsdruk en 'verkeerde vrienden' gemakkelijk op een negatieve manier beïnvloeden om geweld te gebruiken. Het geweld is vaak te zien als signaal van achterliggende problematiek, als roep om aandacht. Het geweld is tegen andere burgers gericht, maar ook tegen mensen met een publieke taak. Hij of zij gebruikt het vooral tegen politie, toezichhouders, docenten, buschauffeurs en conducteurs.

Het type *de incidentele pleger onder invloed* bestaat voornamelijk uit jonge mannen. Deze jonge mannen hebben doorgaans een stabiel leven. Ze werken of volgen een opleiding en in hun sociale context doen zich geen opvallendheden voor. Ze hebben een aangepaste leefstijl. De mannen zijn niet veelvuldig agressief. Ze hebben geen strafblad en zijn vaak niet eerder in aanraking gekomen met politie of justitie. De pleger maakt zich incidenteel schuldig aan geweld, enkel als hij onder invloed is van alcohol of drugs bij het uitgaan of bij evenementenbezoek. Een geringe aanleiding kan dan voldoende zijn voor dit type pleger om over te gaan tot geweld. Het geweld varieert van verbaal geweld tot fysiek geweld en richt zich tegen uitgaanspubliek of tegen mensen met een publieke taak die zich in de buurt bevinden. Dit kan bijvoorbeeld gaan om portiers, ambulancepersoneel en politiemensen. Bekenden of omstanders kunnen een stimulerend effect hebben op de pleger of zelfs samen met de pleger, in groepsverband, geweld plegen. Achteraf toont de pleger vaak berouw.

Overeenkomsten

De zes typen verschillen van elkaar in persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken. Als we echter nagaan tegen wie de typen plegers hun geweld richten, valt op dat er veel overlap is tussen plegers van geweld tegen werknemers met een publieke taak en plegers van publiek geweld. De meeste typen kunnen zowel verbaal of fysiek geweld plegen tegen een werknemer met een publieke taak als tegen een burger, zij het soms in meer of mindere mate (zie ook figuur 4.1). Uitzondering is de machteloze gefrustreerde, die enkel in een afhankelijkheidsrelatie met een werknemer met een publieke taak tot geweld overgaat.

Aanleidingen voor verbaal en fysiek geweld tegen werknemers met een publieke taak komen ook grotendeels overeen met de aanleidingen voor publiek geweld. De plegers kunnen bijvoorbeeld ontevreden zijn over hoe ze zijn bejegend, zich onrechtmatig behandeld of gekrenkt voelen, zich ergeren aan een bepaalde gedraging of aan een blik van het slachtoffer. Een aanleiding kan ook in beide situaties geheel ontbreken (zie ook Beech & Leather, 2006; Kemper & Ruig, 2009). Zowel voor publiek geweld als voor geweld tegen de publieke taak geldt dat plegers ontremd kunnen zijn door drank en/of drugs of door een psychiatrische stoornis.

Het is zinvol om publiek geweld met geweld tegen werknemers met een publieke taak te vergelijken. Dat blijkt uit het feit dat er, ondanks de verscheidenheid aan incidenten en delicten waarnaar is gekeken en de diversiteit aan instanties en burgers waartegen het geweld zich richtte, duidelijk te onderscheiden typen uit het onderzoek naar voren komen. Typen die voor een belangrijk deel aansluiten bij bestaande typologieën van geweldplegers. Iemand die gewelddadig verdrag vertoont tegen een werknemer met een publieke taak kan dit ook tegen een andere burger vertonen. Het onderzoek biedt verdiepend inzicht in de samenhang tussen persoonskenmerken, de sociale context en situationele kenmerken van geweldplegers in het algemeen.

6.3 *Interventies*

Naast de strafrechtelijke interventies die veroordeelde geweldplegers ten deel vallen, wordt er binnen de instanties met een publieke taak al redelijk veel gedaan om verbaal en fysiek geweld te voorkomen, dan wel tot een

minimum te beperken. De organisaties die relatief veel met geweld te maken krijgen (zie Jacobs et al., 2009) besteden beduidend meer aandacht aan omgaan met geweld in de vorm van protocollen bij incidenten, nazorg en uitgebreide registratie.

Bij vooral de dienstverlenende instanties waar geweldsincidenten niet veelvuldig voorkomen, kunnen er grote verschillen zijn tussen formeel beleid en naleving hiervan in de praktijk. Tegenstrijdige financiële belangen en angst voor vergelijking en extra werk lijken hierbij een rol te spelen.

Het geven van waarschuwingen, zoals het systeem van rode en gele kaarten dat een ziekenhuis inzet en de waarschuwingsgesprekken van een sociale dienst, lijken hun vruchten af te werpen bij het voorkomen van geweld.

Veel geweld lijkt echter te voorkomen te zijn of in de kiem te worden gesmoord door persoonlijke strategieën van werknemers. Een de-escalerende (werk)houding, het goed kunnen inschatten van situaties en op de juiste wijze reageren, blijken hierbij van belang. Daarnaast blijkt gedegen training op het gebied van omgaan met geweld een belangrijk onderdeel te zijn van de professionalisering van werknemers.

Het blijft echter altijd van de organisatie en van de persoonlijke inschatting van de medewerker afhankelijk welke maatregelen en strategieën worden ingezet. De strategieën die een medewerker inzet kunnen per medewerker en van situatie tot situatie verschillen. De organisaties kunnen medewerkers ondersteunen door het nemen van verschillende maatregelen, maar zij moeten medewerkers daarnaast ondersteunen bij de persoonlijke strategieën die zij hanteren.

Nog niet alle onderzochte instanties melden en registreren geweldsincidenten tegen werknemers structureel. Minder ernstige incidenten zoals verbaal geweld worden vaak niet gemeld. Het melden en registreren is echter wel nodig om zicht te krijgen op de aard en omvang van het geweld en beleid te kunnen maken of bestaand beleid te kunnen bijstellen. Om draagvlak te ontwikkelen voor het melden van incidenten is het van belang dat instanties voldoende uitleg geven aan werknemers over het nut en de noodzaak van het registreren. Niet alleen in woord maar ook in daad moeten leidinggevers hun werknemers hierin ondersteunen. Het geven van terugkoppeling over wat er vervolgens gebeurt met een melding verhoogt onder werknemers de bereidheid om incidenten te melden.

Werknemers moeten voldoende uitleg krijgen over het nut en de noodzaak van het registreren van geweldsincidenten. Voor draagvlak is terugkoppeling na registratie van groot belang.

Een protocol kan ertoe bijdragen dat binnen instanties met een publieke taak bewuster met geweld wordt omgegaan. Een aanzienlijk deel van de aanbevelingen die het programma Veilige Publieke Taak doet (zie kader in 1.2), kan in een protocol worden gevat en zo ten uitvoer worden gebracht.

Niet in alle organisaties is een dergelijk protocol voorhanden. Soms is er wel een protocol aanwezig, maar zijn de medewerkers hier niet van op de hoogte of maken ze er geen gebruik van (zie Roeleveld en Bakker, 2010). Net als voor het melden en registreren van geweld is het belangrijk dat er onder de medewerkers en leidinggevenden voldoende draagvlak is voor het protocol en het voldoende bekend is.

Een protocol kan het bewustzijn voor omgaan met geweld onder werknemers vergroten. Een protocol dient wel bekend te zijn onder de werknemers en er moet voldoende draagvlak voor zijn.

Om geweld te voorkomen of escalatie tegen te gaan, blijft het voor instanties met een publieke taak onverminderd belangrijk om aandacht te besteden aan de kwaliteit van de dienstverlening en bejegening van cliënten en burgers en aan de omstandigheden waaronder werknemers werken (zie o.a. Van Vugt & Bogaerts, 2007). Een actief sociaal veiligheidsbeleid met scholing voor werknemers en goede ondersteuning in de vorm van nazorg vanuit management en bestuur verkleint de kans op geweld tegen de werknemers.

Organisaties kunnen medewerkers ondersteunen door het nemen van maatregelen tegen geweld op organisatieniveau en door nazorg te bieden. Daarnaast kunnen ze medewerkers ondersteunen bij de persoonlijke strategieën die zij hanteren in omgaan met geweld door scholing aan te bieden.

Koppeling interventies en typen plegers

De duidelijk te onderscheiden typen bevestigen het belang van een daderge-richte aanpak voor geweldplegers. De indeling naar persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken biedt aanknopingspunten voor meer op de persoon toegesneden signalering en interventies per type geweldpleger. Per type pleger zou een andere aanpak wenselijk kunnen zijn. Ook de mate waarin met interventies nog winst te behalen is, kan verschillen per type pleger.

Als geweld in sterke mate samenhangt met persoonskenmerken, zoals bij de verwarde en bij het type dat geweld als leefstijl heeft, is het waarschijnlijk dat situationele preventie minder effect sorteert dan bij de incidentele pleger onder invloed. Bij dit laatste type spelen juist de situationele kenmerken een belangrijke rol bij geweldsincidenten.

Bij de beïnvloedbare jongere, vaak een 'first offender', is geweld vaak een signaal van achterliggende problematiek. Hier is het belang van tijdig signaleren groot. Werknemers met een publieke taak die met geweld van jongeren te maken krijgen dienen zich hier terdege van bewust te zijn. Een snelle, adequate reactie en doorverwijzing naar de juiste instanties kan van groot belang zijn om verder negatief gedrag te doen stoppen.

Goede informatieuitwisseling tussen nauw bij de jongeren betrokken partijen speelt hierbij een cruciale rol. Als instanties als scholen, politie en jongerenwerk ook zicht hebben op wat er in de andere leefgebieden van een gewelddadige jongere aan de hand is of hier snel zicht op kunnen krijgen, kan wellicht eerder worden ingegrepen en worden voorkomen dat een jongere in een neerwaartse spiraal belandt. Dit belang van tijdig informatie kunnen uitwisselen maakt meteen het nut van registratie van incidenten, ook de lichtere, duidelijk.

Gedegen registratie, ook van lichtere incidenten, kan signalering bevorderen en verder geweld voorkomen. Gerichte en tijdige informatieuitwisseling is hierbij van groot belang.

Voor alle typen plegers geldt dat goede signalering, risico-inschatting en differentiatie voor zowel de preventieve als de strafrechtelijke aanpak van geweld van groot belang zijn (vgl. Lünemann, 2006). De typologie geeft organisaties met een publieke taak zicht op de geweldplegers die zij in hun

dagelijkse werk (kunnen) tegenkomen. Beleidsmakers kunnen de inzichten uit het onderzoek gebruiken voor het ontwikkelen van gericht beleid. Door de koppeling tussen de typen geweldplegers en interventies verder uit te werken, zijn interventies en maatregelen om geweld tegen te gaan in de toekomst gericht in te zetten.

Voor een persoonsgerichte aanpak op maat zijn goede signalering, risico-inschatting en differentiatie van groot belang.

6.4 *Ten slotte*

Dit onderzoek was verkennend van aard. We hebben veel incidenten en plegerkenmerken geanalyseerd. Het onderzoek biedt daardoor inzicht in de samenhang tussen persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken van geweldplegers.

Op basis van dit kwalitatieve onderzoek kunnen we echter geen uitspraak doen over de precieze verdeling van de gevonden typen in de totale populatie van geweldplegers. Het zou interessant zijn om in kwantitatief onderzoek na te gaan of bepaalde typen vaker voorkomen in de totale populatie van geweldplegers en hoe de typen zich ontwikkelen in de loop van de tijd.

Is het bijvoorbeeld zo, zoals alom wordt aangenomen (zie o.a. De Groot et al., 2010, maar ook Van den Brink, 2001 en Boutellier, 2002) dat het korte lontje vaak voorkomt in deze tijden van verharding en verruwing van de samenleving en neemt deze groep nog verder toe in omvang?

Als we de ontwikkeling van typen bezien, is bijvoorbeeld een vraag of de beïnvloedbare jongere aan het begin van een criminele carrière staat als er niet tijdig en adequaat wordt ingegrepen.

Nader kwantitatief onderzoek kan deze typologie van geweldplegers onderbouwen, waarbij de persoonskenmerken, sociale context en situationele kenmerken meer in detail uit te werken zijn. Met meer zicht op de onderliggende criminogene factoren kunnen de typen plegers gericht aan interventies worden gekoppeld.

Literatuur

Abraham, M., Hoek, van A., Hulsof, P., & Pach, J. (2007). *Geweld tegen de politie in uitgaansgebieden*. Amsterdam: DSP groep.

Andersson, H., Elffers, J., & Felix, P. (2006). *Geweld tegen de brandweer: Conclusies en aanbevelingen t.a.v. beleid en actieprogramma's*. Utrecht: Andersson Elffers Felix.

A+O fonds Gemeenten (2010). *Good practices aanpak agressie Spijkenisse*. Geraadpleegd 8 februari 2010, via: http://www.aeno.nl/fileadmin/Arbo_verzuim_en_reintegratie/Documenten/Agressie_en_geweld/Good_practice_agressie_Spijkenisse.pdf

Beech, B., & Leather, P. (2006). Workplace violence in the health care sector: A review of staff training and integration of training evaluation models. *Agression and violent behavior*, 11(1), 27-43.

Beke, B.M.W.A., Haan, W. J. M. de, & Terlouw, G.J. (1999). *Geweld: Gemeld, geteld en geanalyseerd. Een inventarisatie van geweld op straat*. Den Haag: WODC/Ministerie van Justitie.

Beke, B. M. W. A., Haan, W. J .M. de, & Terlouw, G.J. (2001). *Geweld verteld: Daders, slachtoffers en getuigen over 'geweld op straat'*. Den Haag: WODC.

Bieleman, B., Maarsingh H., & Meijer, G. (1998). *Aangeschoten wild*. Groningen: IntraVal.

Bol, M., Terlouw, G. J., Bles, L., & Verwers, C. (1998). *Jong en gewelddadig: Ontwikkeling en achtergronden van geweldscriminaliteit onder jeugdigen*. Den Haag: WODC.

- Bovenkerk, F. (2005). *Bedreigingen in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Augustus.
- Brink, G. van den (2001). *Geweld als uitdaging: De betekenis van agressief gedrag bij jongeren*. Utrecht: NIZW.
- Bruinsma, M. Y, Balogh, L. D., Muijnck, J. A. de (2008). *Geweld onder invloed*. Tilburg: IVA.
- Boutellier, H. (2002). *De Veiligheidsutopie: Hedendaags onbehagen en verlangen rond misdaad en straf*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Budd, T. (2003). *Alcohol-related assault: Findings from the British Crime Survey*. London: Home Office.
- Calhoun, F. S., & Weston, S. W. (2003). *Contemporary threat management: A practical guide for identifying, assessing, and managing individuals of violent intent*. San Diego, California: Specialized Training Service.
- Chappell, D., & Di Martino, V. (2006). *Violence at work*. Geneva: International Labour Office.
- Curtis, L. A. (1985). Neighborhood, family and employment: Toward a new public policy against violence. In L. A. Curtis (Ed.), *American violence and public policy*. New Haven, Connecticut: University Press.
- Dijk, J. J. M. van, Sagel-Grande, H. I., & Toornvliet, L. G. (2009). *Actuele criminologie* (6^e druk). Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Driessen, F. M. H. M., Ester, T. J., & Spel, L. (2008). *Geweld in Nederland: Een verkenning van de aard en omvang van geweldsdelicten in de Nederlandse samenleving*. Utrecht: Bureau Driessen.
- Duijvestijn, H. H. (2004). *Uitgaansgeweld, oorzaken en preventie*. Den Haag: Stichting Maatschappij en Onderneming.
- Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie (2010). *Erkende en voorlopig erkende gedragsinterventies*. Geraadpleegd op 8 februari 2010, via,

<http://www.justitie.nl/onderwerpen/criminaliteit/erkeningscommissie/gedragsinterventies/>

Erpecum, I. (2005). *Van afzijdigheid naar betrokkenheid: Preventieve strategieën tegen geweld*. Den Haag, Ministerie van Justitie: CCV.

Fein, R. A., & Vossekuil, B. V. (1999). Assassination in the United States: An operational study of recent assassins, attackers, and near-lethal approachers. *Journal of Forensic Sciences*, 44, 321-333.

Goldstein, A. P., Glick, B., & Gibbs, J. C. (1998). *Aggression Replacement Training: a comprehensive intervention for aggressive youth*. Champaign, Illinois: Research Press.

Groot I. de, Drost, L., & Boutellier, H. (2010). *Bedreigers van politici*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Haan, W.J.M. de (2003). Motieven van plegers van geweld op straat. *Mens & Maatschappij*, 77, 35-52.

Hoobler, J., & Swanberg, J. (2006). The enemy is not us: Unexpected workplace violence trends. *Public personnel management*, 35(3), 229-246.

Islam, S. S. I., Edla, S. R., Mujuru, P., Doyle, E. J., & Ducatman, A. M. (2003). Risk factors for physical assault. State-managed workers' compensation experience. *American Journal of Preventive Medicine*, 25, 31-37.

Jacobs, M. J. G., Jans, M. E. W., Roman, B. (2009). *Aard en omvang van ongewenst gedrag tegen werknemers met een publieke taak: Een vervolgonderzoek*. Tilburg: IVA.

Kemper, R., & Ruig, L. de (2009). *Tussen agressiebeleid en praktijk: Aanpak van agressie en geweld in de publieke sector*. Zoetermeer: Research voor Beleid.

Knaap, L. M. van der , Nijssen, L. T. J., Bogaerts, S. (2006). *Geweld verslaan? Een studie naar de preventie van geweld in het publieke en semi-publieke domein*, Den Haag: WODC

- Kruize, P., & Wijmer, D. P. (1994). Geweldsincidenten tussen politiemensen en burgers in Den Haag. *Justitiële Verkenningen*, 20(1), 97-112.
- Leiden, I. van, & Ferwerda, H. (2008). *Bont en blauw*. Arnhem: Bureau Beke.
- Leiden, I. van, Arts, N., & Ferwerda, H. (2009). *Rellen om te rellen: Een studie naar grootschalige openbare orde verstoring en notoire ordeverstoorders*. Arnhem: Bureau Beke.
- Lipsey, M. W., & Wilson, D. B. (1998). Effective intervention for serious juvenile offenders: a synthesis of research. In R. Loeber & D. P. Farrington (Eds.), *Serious and violent juvenile offenders* (pp. 313-345). Thousand Oaks: Sage.
- Lünnemann, K. D., & Bruinsma, M. Y. (2005). *Geweld binnen en buiten: Aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld in Nederland*. Den Haag: WODC.
- Lünnemann, K. D. (2006). Een wereld van verschil? Plegers van huiselijk geweld en publiek geweld met elkaar vergeleken. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 5(1), 21-38.
- Middelhoven, L. K., & Driessen, F. M. H. M. (2001). *Geweld tegen werknemers in de (semi-) openbare ruimte*. Utrecht: Bureau Driessen.
- Mullen, P. E., Pathe, M., & Purcell, R. (2004). *Stalkers and their victims*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Naeyé, J. (2009). *Belediging en bedreiging van politiemensen*. Amsterdam: Kluwer.
- Noordegraaf, M., Giesen, I., Kristen, F., Meulen, M. van der, Kezel, E. de, Leeuwen, D. van (2009). *Geweld tegen gezagsdragers: Preventie en aanpak van geweld tegen politie en politici*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Raven, J., & Driessen, F. M. H. M. (2004). *Agressie en geweld tegen ambtenaren van de gemeente Amsterdam*. Utrecht: Bureau Driessen.

- Roeleveld, W.S. & Bakker, I. m.m.v. Drost, L. & Nap, E.J. (in druk). *Slachtoffers binnen de publieke taak*. Utrecht: Verwey-Jonker.
- Scribner, R. A., MacKinnon, D. P., & Dwyer, J.H. (1995). The risk of assaultive violence and alcohol availability in Los Angeles county'. *American Journal of Public Health*, 3, 85.
- Schuyt, C. J. M. (1999). Publiek geweld. *Delikt en Delinkwent*, 29, 383-388.
- Schuyt, K., & Brink, G. van den (2003). *Publiek geweld*. Amsterdam: University Press.
- Sikkema, C. Y., Abraham, M., & Flight, S. (2007). *Ongewenst gedrag besproken: Ongewenst gedrag tegen werknemers met een publieke taak*. Amsterdam: DSP groep.
- Terlouw, G. J., Haan, W. J. M. de, & Beke, B. M. W. A. (2000). *Geweld: Gemeld en geteld: Een analyse van aard en omvang van geweld op straat tussen onbekenden*. Arnhem: Bureau Beke.
- Voerman, B. (2008). *Tussen woord en daad, gedragskundige inschattingen van bedreigingen*. Zoetermeer: KLPD Dienst I-POL.
- Vugt, M. van, & Bogaerts, S. (2007). *Aard en omvang agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak*: Quick scan. Tilburg: IVA.
- Werner, E., & Smith, R. (1992). *Overcoming the odds: High-risk children from birth to adulthood*. New York: Cornell University Press.

Bijlage 1 Selectie van instanties, incidenten en strafdossiers

Selectie instanties met publieke taak

Voor de selectie van de incidenten en geweldpleger van geweld tegen werknemers met een publieke taak is gekozen voor spreiding over de drie sectoren: de handhavende, de dienstverlenende en de zorgverlenende sector. Gezien de diversiteit van organisaties, vooral binnen de dienstverlenende sector, uiteenlopend van school tot dienst plantsoenbeheer, is ervoor gekozen om binnen deze sector verschillende organisaties bij het onderzoek te betrekken.

Dossierstudie

Om zicht te krijgen op de kenmerken van de plegers van geweld zijn dossierstudies uitgevoerd. De dossierstudie is onderverdeeld in dossiers over geweld tegen werknemers met een publieke taak enerzijds en geweld tegen burgers (publiek geweld) anderzijds.

Een belangrijke component binnen de dossierstudies is de wijze waarop het incident is afgehandeld. De afhandeling kunnen we onderverdelen in strafrechtelijke afhandeling, bestuursrechtelijke afhandeling en langs private weg. Bij geweldsincidenten kan aangifte worden gedaan en kunnen politie en justitie het incident afhandelen. De geweldpleger kan ook een pleinverbod of ontzegging van toegang worden opgelegd of worden geschorst van bijvoorbeeld school of sportvereniging. Van de geweldsincidenten die zich voordoen, wordt lang niet altijd aangifte gedaan bij de politie. Incidenten kunnen door burgers onderling of binnen een organisatie langs private weg worden afgehandeld. Dit gaat vooral om minder ernstige gevallen van agressie en geweld. Het slachtoffer (de werknemer) meldt een deel van de incidenten binnen de publieke taak doorgaans wel aan de organisatie en deze staan zo bij de organisatie zelf geregistreerd. Om ook zicht te krijgen op incidenten waarbij geen aangifte is gedaan en waarbij geen strafrechtelijke afdoening is, maar waar de werknemer wel melding van heeft gemaakt, zijn er naast strafrechtelijke dossiers ook dossiers en registratiegegevens

bekeken binnen een aantal organisaties met een publieke taak.

Dossierstudie private weg / bestuurlijk

Voor de selectie van de dossiers die betrekking hebben op geweld tegen werknemers met een publieke taak is gekozen voor spreiding over de drie sectoren: handhavende, dienstverlenende en zorgverlenende sector. Onder de handhavende sector vallen de beroepsgroepen veiligheid, openbaar bestuur en politici. De dienstverlenende sector bestaat uit de beroepsgroepen openbaar vervoer/infrastructuur, sociale zekerheid en onderwijs. Onder de zorgverlenende sector valt de beroepsgroep zorg/hulpverlening.⁶ In overleg met de opdrachtgever zijn de volgende organisaties geselecteerd:

- Handhavende sector: stadstoezicht, parkeerwacht, politie, portier.
- Dienstverlenende sector: gemeentelijk vervoersbedrijf, Nederlandse Spoorwegen, openbaar bestuur, sociale dienst, Gemeenteloket, Regionaal Opleidingscentrum, school voor voortgezet onderwijs, jeugd- en jongerenwerk.
- Zorgverlenende sector: ambulancedienst, ziekenhuis, verslavingshulpverlening, Bureau Jeugdzorg.

De geselecteerde organisaties zijn elk benaderd en gevraagd medewerking te verlenen aan het onderzoek. Met elke organisatie heeft een oriënterend interview plaatsgevonden met een coördinerende vertegenwoordiger van de desbetreffende organisatie. De volgende personen zijn in dit verband gesproken:

- coördinator NS;
- coördinator ambulancevervoersdienst;
- coördinator Veilige Zorg Academisch Ziekenhuis;
- coördinator gemeentelijk vervoersbedrijf;
- politie voetbalunit;
- vertegenwoordiger gemeente;
- vertegenwoordiger stadstoezicht;
- opleidingscoördinator ROC;
- coördinator jeugd- en jongerenwerk.

6 Deze onderverdeling naar sectoren is overgenomen uit het onderzoek 'Aard en omvang agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak', Intervict 2007.

Tabel 1. Geïnterviewde slachtoffers naar sector, organisatie en functie

Sector	Organisatie	Functie
Zorgverlenend	Ambulancedienst	Ambulancebroeder Ambulancebroeder/ chauffeur Ambulancebroeder
	Bureau Jeugdzorg	Crisisinterventor
Dienstverlenend	Nederlandse Spoorwegen	Buitengewoon opsporingsambtenaar (boa)
	Openbaar vervoersbedrijf	Buschauffeur
	Regionaal Opleidingscentrum (ROC)	Docent Economie Docent Nederlands Docent Nederlands en Maatschappijleer Docent Engels en Burgerschap
	Jongerenwerk	Jongerenwerker en ambulante werker Sportjongerenwerker Jongerenwerker en ambulante werker
	Gemeente	Hoofd afdeling sociale dienst Afdeling terugvordering en verhaal Medewerker Intensief Sluitende Aanpak Consulent terugvordering
Handhavend	Politie	Daderregisseur Medewerker voetbalunit
	Dienst stadstoezicht	Handhaver/stadswacht Medewerker bijstandteam Medewerker bijstandteam Handhaver en buitengewoon opsporingsambtenaar

Elk van de benaderde organisaties was bereid medewerking te verlenen. Uit de oriënterende interviews bleek dat elke organisatie op een andere wijze incidenten registreert. Ook het doel van de registratie loopt uiteen. Daarnaast loopt het aantal geregistreerde incidenten per organisatie sterk uiteen; van enkele honderden tot een tiental incidenten per jaar. Het streven was om per organisatie minimaal zes geschikte dossiers te selecteren.

Om de dossiers te selecteren is allereerst met de coördinerende medewerker besproken welke dossiers we konden gebruiken voor de dossierstudie.

Vervolgens zijn voor de verdere selectie van de dossiers de volgende criteria gehanteerd:

- aanwezigheid van verdachte;
- aanwezigheid van daderinformatie;
- beschrijving van het incident in het dossier;
- variatie in aard en ernst van het geweldsincident (uiteenlopend van schelden en belediging tot mishandeling).

Bij sommige organisaties was de registratie uitvoerig en waren gegevens over de dader en een beschrijving van het incident verwerkt in een digitaal registratiesysteem. Bij deze organisaties konden we zelf de registraties van 2009 doornemen en op basis van de bovenstaande criteria een selectie maken. In een enkel geval had de medewerker gezien het grote aantal dossiers een eerste selectie gemaakt vanuit de criteria.

De andere organisaties registreerden slechts summier, waardoor het lastiger was om geschikte dossiers te vinden. De coördinerende medewerkers hadden hier over het algemeen een goed beeld van de incidenten en konden goed inschatten welke dossiers op basis van bovenstaande uitgangspunten voldoende relevante informatie bevatten. De selectie van geschikte dossiers werd samen met de coördinerend medewerker gemaakt. Het uiteindelijke aantal geschikte dossiers loopt uiteen van twee tot elf dossiers per organisatie.

Strafdossiers VPT

Naast het bestuderen van dossiers waarbij geen aangifte is gedaan en die enkel binnen de organisaties bekend zijn, zijn ook dossiers geselecteerd waarbij wel aangifte is gedaan en die strafrechtelijk zijn afgehandeld.

Voor de selectie van de strafdossiers betreffende geweld tegen werknemers met een publieke taak is binnen een parket een zoekopdracht gegeven waarin voor het pleegjaar 2008-2009 de volgende delicten zijn opgenomen:

- belediging (art. 261 ev Sr);
- bedreiging (art. 285 Sr);
- mishandeling (art. 300 Sr);
- openlijke geweldpleging (art. 141 Sr).

Hierbij is de maatschappelijke classificatie 'slachtoffer politieambtenaar/ beroepsuitoefenaar of ander slachtoffer' gehanteerd. Uit deze brede

zoekopdracht kwamen meer dan duizend zaken naar voren. Waaronder ook een groot aantal zaken die betrekking hadden op huiselijk of relationeel geweld. Deze zaken zijn niet meegenomen in de verdere selectie. Om geschikte dossiers te kunnen selecteren is er vervolgens gekeken naar de soort afdoening, transactie of dagvaarding (sepots zijn niet meegenomen) en of de zaak inmiddels is voorgekomen (om zodoende zicht te kunnen krijgen op de sanctie). We hebben ons alleen gericht op zaken die reeds zijn voorgekomen. Per type delict zijn er vervolgens vijftien parketnummers geselecteerd. Hierbij is rekening gehouden met spreiding over geslacht en leeftijd van de dader. Uiteindelijk zijn 60 dossiers geselecteerd, waarvan bij opvragen 24 niet aanwezig bleken te zijn en 13 niet geschikt voor verdere analyse gezien de onvolledige inhoud van het dossier. Er bleven 23 dossiers over voor nadere analyse.

Strafdossiers Publiek geweld

Om zicht te krijgen op de plegers van geweld tussen burgers onderling zijn ook strafrechtelijke dossiers geanalyseerd. Er is een zoekopdracht gegeven zonder maatschappelijke kwalificatie over jaargang 2008 - 2009 met de volgende delicten:

- belediging (art. 261 ev Sr);
- bedreiging (art. 285 Sr);
- mishandeling (art. 300 Sr);
- openlijke geweldpleging (art. 141 ev Sr).

Het resultaat was een lijst met meer dan duizend parketnummers. Allereerst zijn weer de delicten met de kwalificatie 'huiselijk geweld' en 'relationeel geweld' verwijderd. Vervolgens is er gekeken welke van de zaken zijn voorgekomen zodat er een uitspraak aanwezig is in het dossier. Voor de verdere selectie zijn er per type delict willekeurig parketnummers geselecteerd waarbij rekening is gehouden met een spreiding per politiedistrict (dit om een oververtegenwoordiging van stedelijke of juist plattelandsdistricten te voorkomen). Uiteindelijk zijn er 160 parketnummers geselecteerd, waarvan 90 dossiers aanwezig waren in het archief. Van de 90 dossiers waren er 43 niet geschikt voor nadere analyse: het dossier was onvolledig of bevatte slechts summier daderinformatie. Er zijn in totaal 47 dossiers geanalyseerd.

Bijlage 2 Beschrijving onderzoekspopulatie

In dit onderzoek hebben we bij een groot aantal organisaties registratiegegevens en dossiers bestudeerd. Daarnaast hebben we slachtoffers en plegers van verbaal en fysiek geweld geïnterviewd. In deze bijlage geven we een overzicht van de kenmerken van de onderzoekspopulatie. De registratiegegevens en dossiers, vooral binnen organisaties met een publieke taak, bevatten niet altijd veel informatie over de plegers van de geweldsincidenten.

Achtereenvolgens beschrijven we de achtergrondkenmerken van de plegers van het geweld, de toedracht van het incident, de omstandigheden en de motieven van de plegers. Ook komen de omstandigheden die het geweld hebben beïnvloed aan bod. Er is hierbij steeds onderscheid gemaakt tussen verbaal en fysiek geweld dat tegen personen is gericht die werkzaam zijn in het (semi-) publieke domein en geweld tussen burgers onderling. Tot slot gaan we kort in op de verschillen tussen geweld tegen personen die werkzaam zijn in het (semi-) publieke domein en geweld tussen burgers onderling.

Geweld tegen werknemers met een publieke taak

In totaal zijn 97 incidenten onderzocht. Bij deze incidenten zijn soms meerdere plegers betrokken. Het gaat in totaal om 108 plegers. Geslacht en leeftijd beschrijven we op geweldplegerniveau. Verder wordt in de beschrijving uitgegaan van het aantal onderzochte incidenten, omdat anders incidenten met meerdere daders dubbel zouden worden geteld.

Geslacht

Van de 108 plegers is het merendeel man: 80 (74%) man en 22 (20%) vrouw. Bij zes incidenten (6%) is het geslacht van de pleger(s) niet bekend.

Leeftijd

In tabel 4.1 is te zien dat in een groot aantal casussen gegevens over de leeftijd van de pleger ontbreken. Van het grootste deel van de plegers (43%) is daardoor niet bekend hoe oud zij zijn. De grootste groep plegers (21%)

waarvan we de leeftijd wel hebben kunnen achterhalen is tussen de 10 en 20 jaar. Hierna volgt de groep van 30 tot 40 jaar (11%).

Tabel 1 Leeftijd van de plegers

Leeftijdscategorie	Aantal en percentage
10 tot 20 jaar	23 (21%)
20 tot 30 jaar	10 (9%)
30 tot 40 jaar	12 (11%)
40 tot 50 jaar	7 (6%)
50 tot 60 jaar	5 (5%)
60 tot 70 jaar	0 (0%)
70 tot 80 jaar	2 (2%)
Onbekend	46 (43%)
Totaal	108 (100%)

Nationaliteit

Meer dan 80 procent van de plegers heeft de Nederlandse nationaliteit. Zes procent van de verdachten heeft de Marokkaanse nationaliteit en één verdachte de Turkse nationaliteit. Van de andere plegers (9 procent) was het niet mogelijk om hun nationaliteit uit registratiegegevens te achterhalen.

Woonsituatie

Gezien de relatief grote groep plegers tussen de 10 en 30 jaar wonen veel plegers nog thuis.

Opvallend is dat deze jongeren relatief vaak bij één van hun ouders wonen. De oudere plegers wonen zelfstandig en in enkele gevallen in een voorziening voor begeleid wonen. In die gevallen gaat het voornamelijk om plegers met psychiatrische problematiek.

Beschermende factoren

Onder beschermende factoren worden verschillende kenmerken verstaan. Het gaat om het hebben van een vast woonadres, een inkomen, een opleiding en stabiele relaties. In veel casussen ontbreken gegevens over deze beschermende factoren. Indien deze gegevens wel beschikbaar zijn,

wordt voornamelijk aangeven dat de pleger een vaste woon- of verblijfplaats heeft. In slechts een enkel geval wordt ook iets aangeven over het inkomen van de pleger. Gegevens over de hoogte van het inkomen ontbreken.

Risicofactoren

Over risicofactoren is in de casussen wel enige informatie voorhanden. Het gaat om het niet hebben van een vaste woon- of verblijfplaats, een alcohol- en/of drugsverslaving, traumatische ervaringen in het verleden (bijvoorbeeld slachtoffer of getuige zijn geweest van huiselijk geweld), psychiatrische problematiek (bijvoorbeeld een persoonlijkheidsstoornis) en een lage intelligentie. Naast een alcohol- en/of drugsverslaving zijn er ook plegers die niet verslaafd zijn, maar die ten tijde van het incident wel onder invloed van alcohol en/of drugs waren. Met name van de plegers onder de 18 jaar is relatief veel informatie aanwezig in de rechtbankdossiers, in rapportages van de Raad voor de Kinderbescherming of van de jeugdreclassering. Voorbeelden van risicofactoren bij deze jongeren zijn: (zeer) beïnvloedbaar, opstandig gedrag, gebrekkige zelfcontrole en een gebrekkige gewetensontwikkeling.

Antecedenten

In een groot aantal gevallen ontbreken gegevens over mogelijke antecedenten. Uit de dossiers die wel melding maken van antecedenten (voornamelijk rechtbankdossiers) blijkt dat in iets minder dan 25 procent (23) van de 97 onderzochte incidenten ten minste één van de plegers antecedenten heeft. In het grootste deel van de gevallen gaat het ook om geweldsdelicten: openlijke geweldpleging, mishandeling en bedreiging. In een kleiner aantal dossiers komen ook andersoortige antecedenten naar voren. Het gaat dan vooral om (winkel-) diefstal, inbraak en fraude.

Relatie tussen pleger en slachtoffer

In ongeveer 25 procent van de onderzochte incidenten kennen het slachtoffer en pleger elkaar. Dit kan grotendeels verklaard worden door het soort organisatie waar het slachtoffer werkt. Zo kennen de medewerkers van bijvoorbeeld een Regionaal Opleidingcentrum of het jongerenwerk de pleger, omdat zij de pleger wekelijks, zo niet dagelijks zien. Het slachtoffer en de pleger hebben in deze gevallen een afhankelijkheidsrelatie.

Tijdstip van het incident

In tabel 2 is te zien dat van veel incidenten onbekend is hoe laat ze zijn gepleegd. Eén op de vier incidenten (25%) is 's middags gepleegd en één op de zes incidenten 's avonds. Het aantal incidenten dat 's nachts plaatsvindt, is relatief laag (4%).

Tabel 2 *Dagdeel incident*

Dagdeel	Aantal en percentage
Ochtend (06.00 tot 12.00 uur)	12 (12%)
Middag (12.00 tot 18.00 uur)	24 (25%)
Avond (18.00 t/m 00.00 uur)	16 (16%)
Nacht (00.00 t/m 06.00 uur)	4 (4%)
Onbekend	41 (42%)
Totaal	97 (100%)

Soort geweld en de gebruikte middelen

Bij meer dan 50 procent van de incidenten gaat het om verbaal geweld (zie tabel 3). Fysiek geweld en een combinatie van verbaal en fysiek geweld komen beide in ongeveer 25 procent van de gevallen voor. Bij verbaal geweld gaat het voornamelijk om bedreigen en schelden. Voorbeelden van bedreigingen zijn: 'Ik maak je dood' en 'Ik weet waar je woont en waar je familie woont.' Bij scheldwoorden gaat het veelal om 'kanker' of woorden met een gelijke strekking, 'klootzak', 'kutwif' en 'hoer'. De combinatie van verbaal en fysiek geweld kenmerkt zich in een groot deel van de gevallen door scheldpartijen en bedreigingen die uiteindelijk uitmonden in een vechtpartij.

Tabel 3 *Soort geweld*

Soort geweld	Aantal en percentage
Verbaal	50 (52%)
Fysiek	24 (25%)
Verbaal en Fysiek	23 (24%)
Totaal	97(100%)

Ernst geweld

Naar aanleiding van de indeling die Middelhoven en Driessen hanteren, zijn de geweldsincidenten als volgt gecategoriseerd (zie tabel 4). Het geweld is vooral in te schalen als ernstig (62%), maar ook niet ernstig scoort relatief hoog (31%). De verdeling komt overeen met de beoogde afbakening van het onderzoek (zie 2.1.1).

Tabel 4 Ernst geweld

	Minder ernstig	Ernstig	Zeer ernstig
Verbaal	24	32	2
Fysiek	5	29	5
Totaal	29 (30%)	61 (63%)	7 (7%)

Locatie en omstandigheden

De locatie van de incidenten verschilt en hangt direct samen met de taken van de desbetreffende instantie. Ongeveer een gelijk aantal incidenten vindt plaats op de openbare weg en in een (semi-) publieke ruimte (bijvoorbeeld een gemeentehuis). Andere locaties zijn school, (woon-) wijk of een locatie van het jongerenwerk. Vooral in de (semi-) publieke ruimten zijn bij de incidenten omstanders aanwezig. Hetzelfde geldt voor uitgaansgerelateerd geweld en verbaal en fysiek geweld op school. Over het algemeen bemoeien de omstanders zich niet of nauwelijks met het incident. Zij lijken op elkaar te wachten totdat iemand ingrijpt.

Type geweld en motieven

Het type geweld is gezien de afbakening van het onderzoek voornamelijk expressief. In veel gevallen gaat het om het verwerven van zelfrespect, maar ook het verwerven van respect van leeftijdgenoten komt voor. Wanneer er meer instrumenteel geweld aan de orde is, gaat het voornamelijk om het verkrijgen van een bijzondere dienst of behandeling.

Over de motieven is bij de plegers die geweld tegen werknemers met een publieke taak plegen weinig informatie voorhanden. In een aantal gevallen gaat het of lijkt het te gaan om boosheid, omdat het slachtoffer niet doet wat de pleger wil, of iets doet wat de pleger niet wil (bijvoorbeeld een boete uitschrijven). In veel gevallen lijkt er gezien de gegevens geweld te zijn zonder een duidelijke aanleiding of uitlokking door de pleger.

Tabel 5 Solo of groep

Solo of groep	Aantal en percentage
Solo	58 (60%)
Individu-groep	7 (7%)
Groep-individu	7 (7%)
Groep-groep	4 (4%)
Onbekend	21 (22%)
Totaal	97 (100%)

Solo of in groepsverband?

Bij het grootste aantal incidenten (60%) is de plegger een individu tegenover een ander individu (slachtoffer). De groepen waarbij een plegger meerdere slachtoffers maakt (individu-groep) en waarbij meerdere plegers zich keren tegen één slachtoffer (groep-individu) zijn even groot (zie tabel 5). Daarnaast is er een gering aantal incidenten waarbij meerdere plegers meerdere slachtoffers maken (groep-groep).

Wapengebruik

Het aantal incidenten waarbij een wapen is gebruikt is heel beperkt (N=4). In deze gevallen gaat het om een mes of een voorwerp waarvan de plegger gebruik heeft gemaakt tijdens het incident, zoals een kapotgeslagen glas.

Weerhouden

Wat de plegers van geweld zou hebben weerhouden van hun daden hangt nauw samen met de aanleiding van het geweld. In veel gevallen is met de huidige gegevens hierover geen uitspraak te doen. Uit sommige dossiers blijkt dat plegers stellen dat zij het delict niet hadden gepleegd als de betrokken medewerker iets niet had gezegd, anders had gezegd of (meer) had meegewerkt.

Interventies

Van slecht zestien van de 97 onderzochte incidenten is informatie voorhanden over de interventie(s) die zijn ingezet. Zo werkt een ziekenhuis met een systeem van gele en rode kaarten. Bij vijf incidenten is een gele kaart opgelegd (waarschuwing dat bij een volgende overtreding een tijdelijke

ontzegging tot het pand volgt), en in drie incidenten een rode kaart (tijdelijke ontzegging tot het pand). Andere interventies die worden opgelegd zijn: geldboetes (5), werkstraf (2) en combinatie van een geldboete en gevangenisstraf (1).

Publiek geweld: geweld tussen burgers onderling

In totaal zijn 45 incidenten tussen burgers onderling onderzocht. Bij deze incidenten waren soms meerdere plegers betrokken. Het gaat in totaal om 64 plegers. Met uitzondering van de subparagrafen geslacht en leeftijd zullen wij in de berekeningen uitgaan van het aantal onderzochte incidenten, omdat anders incidenten met meerdere daders voor een dubbeltelling zorgen.

Geslacht

Van de 64 plegers zijn er 48 (75%) man en 14 (22%) vrouw. Bij twee incidenten (3%) is het geslacht van de pleger(s) onbekend.

Leeftijd

Het grootste deel van de plegers, meer dan één op de drie (36%), is tussen de 20 en 30 jaar oud (zie tabel 6). Deze groep wordt op de voet gevolgd door de leeftijdsgroep tussen de 10 en 20 jaar (33%). Wat opvalt is dat bijna 85 procent van de plegers jonger is dan 40 jaar.

Tabel 6 Leeftijd van de plegers

Leeftijdscategorie	Aantal en percentage
10 tot 20 jaar	21 (33%)
20 tot 30 jaar	23 (36%)
30 tot 40 jaar	10 (16%)
40 tot 50 jaar	3 (5%)
50 tot 60 jaar	4 (6%)
60 tot 70 jaar	0 (0%)
70 tot 80 jaar	0 (0%)
Onbekend	3 (5%)
Totaal	64 (100%)

Nationaliteit

Over de nationaliteit van de plegers ontbreken in veel dossiers gegevens. Als de gegevens wel aanwezig zijn, dan is de exacte nationaliteit vaak onduidelijk. In deze gevallen wordt verwezen naar 'afkomst' en 'mogelijk afkomstig uit'. De plegers waarvan wel gegevens bekend zijn, hebben de Nederlandse of Marokkaanse nationaliteit.

Woonsituatie

In tabel 7 is te zien dat de meeste plegers nog thuis bij één van de ouders wonen. Het gaat hierbij voornamelijk om de groep plegers tussen de 10 en 20 jaar en in mindere mate om de groep plegers tussen de 20 en 30 jaar. Een deel van laatste groep woont zelfstandig. Het kan gaan om een eigen woning of het huren van een (studenten-) kamer.

Tabel 7 Woonsituatie van de plegers

Woonsituatie	Aantal en percentage
Thuis bij één van de ouders	22 (34%)
Zelfstandig	16 (25%)
Begeleid wonen	6 (9%)
Onbekend	33 (31%)
Totaal	64 (100%)

Beschermende factoren

Overeenkomstig met de woonsituatie wordt het hebben van een vast woon- en verblijfplaats in veel gevallen genoemd als beschermende factor. Andere beschermende factoren zijn: stabiele relaties (bijvoorbeeld met ouders, partner of vrienden/vriendinnen), het volgen van een opleiding, een betaalde baan hebben en een vast inkomen hebben.

Risicofactoren

Over risicofactoren is in de dossiers relatief veel informatie voorhanden. Het gaat om het niet-hebben van een vaste woon- of verblijfsplaats, werkloosheid, gescheiden ouders, psychiatrische problematiek (gedragsstoornis, ADHD of schizofrenie), alcohol- en/of drugsverslaving of traumatische ervaringen in het verleden (bijvoorbeeld slachtoffer of getuige zijn geweest

van huiselijk geweld). Naast een alcohol- en/of drugsverslaving zijn er ook plegers die niet verslaafd zijn, maar die ten tijde van het incident wel onder invloed van alcohol en/of drugs waren. Vooral van de plegers onder de 18 jaar is relatief veel informatie aanwezig in de rechtbankdossiers. Risicofactoren bij deze groep zijn het niet accepteren van gezag, verslaafde ouders, weinig vrienden en een omgeving die gewelddadig gedrag ondersteunt. Het gaat bij dit laatste om familieleden of vrienden die zelf ook delicten plegen en/of de pleger niet tegenhouden bij het plegen van het delict.

Antecedenten

In 31 van de 45 incidenten (68%) heeft ten minste één van de plegers antecedenten. Bij zes incidenten heeft geen van de plegers antecedenten en bij acht incidenten is onduidelijk of tenminste één van de plegers antecedenten heeft. Het gaat voornamelijk om geweldsdelicten, zoals openlijke geweldpleging, mishandeling en bedreiging. Andere delicten die uit de dossiers en interviews naar voren komen, zijn: (winkel-) diefstal, vernieling, heling en zedendelicten.

Relatie tussen pleger en slachtoffer

Het aantal plegers en slachtoffers dat elkaar wel en niet kent is ongeveer gelijk, achtereenvolgens 18 en 17. Bij tien van de incidenten is niet uit het dossier op te maken of pleger en slachtoffer elkaar kennen.

Tijdstip incident

In tabel 8 is te zien dat de meeste incidenten (35%) 's middags plaatsvinden. Ook het aantal incidenten dat 's nachts plaatsvindt is relatief hoog (20%). Daarnaast is van een groot deel van de incidenten niet uit het dossier te achterhalen gedurende welk dagdeel het incident is gepleegd.

Tabel 8 Dagdeel incident

Dagdeel	Aantal en percentage
Ochtend (06.00 tot 12.00 uur)	5 (11%)
Middag (12.00 tot 18.00 uur)	16 (36%)
Avond (18.00 t/m 00.00 uur)	3 (7%)
Nacht (00.00 t/m 06.00 uur)	9 (20%)
Onbekend	12 (27%)
Totaal	45 (100%)

Soort geweld en de gebruikte middelen

Tabel 9 laat zien dat het bij meer dan 50 procent van de incidenten gaat om fysiek geweld. Van een combinatie van verbaal en fysiek geweld is in iets minder dan 29 procent van de incidenten sprake. Het percentage incidenten waarbij alleen verbaal geweld is gebruikt, is laag. Dit is te begrijpen door de wijze waarop incidenten zijn geselecteerd binnen strafdossiers. Er wordt beduidend minder aangifte gedaan van verbaal geweld dan van fysiek geweld.

De middelen zijn in de meeste gevallen slaan en schoppen. Bij de incidenten waarin het gaat om een combinatie van fysiek en verbaal geweld, volgt in de meeste gevallen fysiek geweld op verbaal geweld. Andersom komt echter ook voor. Een mannelijke pleger heeft bijvoorbeeld eerst het slachtoffer geslagen en roept daarna: *'Als ik jou ooit weer tegenkom, dan haal ik je ogen eruit en vermoord ik jou.'* De pleger maakte hierbij met zijn vinger een snijdende beweging langs zijn keel.

Tabel 9 Soort geweld

Soort geweld	Aantal en percentage
Verbaal	6 (13%)
Fysiek	26 (58%)
Verbaal en Fysiek	13 (29%)
Totaal	45 (100%)

Ernst geweld

Naar aanleiding van de indeling die Middelhoven en Driessen (2001) hante- ren, is de ernst van het geweld als volgt te categoriseren (zie tabel 10). Het geweld kan vooral worden ingeschaald als ernstig.

Tabel 10 Ernst geweld

	Minder ernstig	Ernstig	Zeer ernstig
Verbaal	0	6	0
Fysiek	0	34	5
Totaal	0 (0%)	40 (89%)	5 (11%)

Locatie en omstandigheden

De incidenten vinden het meest (14) plaats op de openbare weg. Andere locatie waar de incidenten plaatsvinden zijn uitgaansgelegenheden (6), een wijk of buurt (5), school (4) en andere (semi-) publieke ruimten (3). Bij dertien incidenten komt de locatie niet voor in het dossier. Vooral bij de incidenten die in uitgaansgelegenheden, op school en in een (semi-) publieke ruimte plaatsvinden, zijn veel mensen aanwezig (waaronder vrienden van de dader).

Type geweld en motieven

Bij het grootste gedeelte van de incidenten gaat het om expressief geweld (zie tabel 11). In veel gevallen lijkt het te gaan om het verwerven van zelfrespect, maar ook het verwerven van respect van leeftijdgenoten komt voor. De combinatie van expressief geweld en meer instrumenteel geweld komt in meer dan 30 procent van de incidenten voor. Motieven die uit de dossiers en interviews blijken zijn: uitdagen, slaan van een vriend(in), zin hebben om te vechten, frustratie en uitlokking door het slachtoffer. In veel gevallen leggen de plegers de aanleiding en oorzaak van het geweld buiten zichzelf.

Tabel 11 Type geweld

Type geweld	Aantal en percentage
Expressief	27 (60%)
Expressief en Instrumenteel	14 (31%)
Onbekend	5 (9%)
Totaal	45 (100%)

Solo of in groepsverband?

Bij het grootste aantal incidenten (53%) staat een individu (pleger) tegenover een ander individu (slachtoffer). Hierna volgen de incidenten waarbij meerdere plegers en meerdere slachtoffers zijn betrokken (groep-groep). Opvallend is dat incidenten waarbij één pleger meerdere slachtoffers maakt niet voorkomen (zie tabel 12).

Tabel 12 Solo of groep

Solo of groep	Aantal en percentage
Solo	24 (53%)
Individu-groep	0 (0%)
Groep-individu	6 (13%)
Groep-groep	9 (20%)
Onbekend	6 (13%)
Totaal	45 (100%)

Wapengebruik

Het aantal incidenten waarbij een wapen is gebruikt is heel beperkt. Tijdens een gering aantal incidenten is wel gebruikgemaakt van een kapotgeslagen bierflesje.

Weerhouden

In veel dossiers is weinig tot niets te vinden over wat de pleger had weerhouden van zijn of haar daad. Indien deze informatie in het dossier wel beschikbaar is, dan blijkt het voornamelijk te gaan om zaken die het slachtoffer niet of juist wel had moeten doen of zeggen. In enkele gevallen heeft het slachtoffer in een eerder stadium een opmerking gemaakt die kan worden opgevat als uitlokking. Een voorbeeld is een slachtoffer dat tegen de pleger had gezegd: 'Ik maak je dood.' Een gering aantal pleger geeft aan dat niets hen had kunnen weerhouden van het delict. Zij hebben dan ook geen spijt van wat zij hebben gedaan.

Tabel 13 Interventies

Interventies	Aantal en percentage
Geldboete	10 (22%)
Taakstraf/werkstraf	11 (24%)
Gevangenisstraf	5 (11%)
Bijzondere voorwaarden	1 (2%)
Combinatie van interventies	6 (13%)
Onbekend	12 (27%)
Totaal	45 (100%)

Interventies

De plegers krijgen bij de meeste incidenten (24%) een taakstraf opgelegd. Ook een geldboete (22%) komt relatief veel voor. In elf procent van de onderzochte incidenten is een gevangenisstraf opgelegd. In de dossiers zijn de volgende zes combinaties van interventies te zien: gevangenisstraf, agressieregulatietraining en werkstraf (1), werkstraf en geldboete (2), gevangenisstraf en verplicht reclasseringscontact (1), werkstraf en een verplicht reclasseringscontact (1) en een verplichte opname in een psychiatrisch ziekenhuis (1). Bij de in tabel 13 genoemde bijzondere voorwaarde gaat het om een verplicht jeugdreclasseringcontact.

Bijlage 3 Stramien dossierstudie

Naam onderzoeker:			
Datum:			
Locatie:			
			Toelichting
Algemeen	Soort registratie / Registratie-nummer		
	Datum incident		
	Tijdstip incident		
	Sector	Handhavend / zorgverlenend / diensverlenend	
Dader	Geslacht		
	Geboorte datum		
	Geboorteland		
	Nationaliteit		
	Woonplaats		
	Woonsituatie (bij ouders, zelfstandig, begeleid)		
	Antecedenten		
	Relatie dader / slachtoffer		
Beschermende factoren	Vast woonadres		
	Stabiele relatie(s)		
	Vaste baan / studie		
	Vast inkomen		
	Religieuze of sterk morele overtuigingen		

Risicofactoren	Gewelddadig gedrag in verleden		
	Belangrijke levensgebeurtenissen (traumatisch)		
	Omgang met stress		
	Middelengebruik		Soort middelen
	Geestelijke gesteldheid		
	Sociale omgeving die gewelddadig gedrag ondersteunt		
	Wapenbezit		Soort wapen
	Lidmaatschap groep met extreme overtuigingen		
	Delict	Soort geweld	
Middelen			
Locatie incident			Bijvoorbeeld school, trein
Lokale omstandigheden			Informatie die je kunt vinden over de locatie en omstandigheden op dat moment
(Sociale) Context			
Solo of in groep			Indien groep toelichting groep
Type geweld		instrumenteel / expressief	Toelichting
Doel geweld			
Motief			
Aanleiding geweld			
Invloed Omstandigheden			
Wat had dader weerhouden?			Toelichting
Interventie		Interventie toegepast	
	Soort interventie		Beschrijving interventie
	Effect interventie		
	Recidive		
Bijzonderheden			
Casusbeschrijving			

Bijlage 4 Vragenlijst slachtoffers publieke taak

Persoonskenmerken

- Geslacht
- Leeftijd
- Etniciteit
- Opleiding
- Thuisituatie (veranderingen in de thuisituatie die mogelijk van invloed zijn op de gesteldheid van de respondent, bijvoorbeeld een scheiding)

Werk

- Wat is uw beroep?
- Hoe lang bent u al werkzaam in deze functie?
- Kunt u een beschrijving geven van uw werk?
- Wat zijn uw werktijden?
- Wat is uw werkgebied? (stad / buiten de stad, etc.)
- Wat is de locatie van uw werk? (binnen / buiten, hoe vaak buiten en waar, etc.)
- Bent u zich tijdens uw werk bewust van de mogelijkheid van agressie / geweld?
- Komt verbaal en fysiek geweld voor op het werk? Zo ja, met welke frequentie, om wat soort geweld gaat het en onder welke omstandigheden doet het zich voor?
- In hoeverre hangt het tegenkomen van geweld samen met de wijze waarop u en uw collega's de werkzaamheden uitvoeren (taakopvatting)?

Persoonlijke visie op geweld

- In hoeverre vindt u verbaal en fysiek geweld bij uw publieke taak horen?
- Wat is uw persoonlijke grens, wat tolereert u wel en wat niet? Waarom ligt de grens voor u daar?
- Wat zijn kenmerken van geweld dat u wel en niet tolereert?
- Heeft u specifieke strategieën om binnen uw werk agressie te voorkomen? (vermijdingsgedrag, escalatiereductie, strakke regelnaleving, humor, etc.)

- Geeft u wel eens toe aan geweld/ bedreiging en waarom wel of niet?
- Bent u in uw privé-leven in aanraking gekomen met agressie en/ of geweld als slachtoffer, dader of getuige?
- Overige ervaringen met verbaal/fysiek geweld? (Ook door collega's!)

Visie op geweld binnen organisatie

- Is er een protocol met betrekking tot omgaan met verbaal en fysiek geweld binnen uw organisatie? Bent u bekend met de inhoud?
- Hoe verhoudt uw visie op geweld zich tot de visie van collega's en de visie binnen uw organisatie?
- Hoe staat uw leidinggevende(n) tegenover verbaal en fysiek geweld op de werkvloer?
- Waaruit blijkt dat?
- Voelt u zich ondersteund door de organisatie en uw leidinggevende?
- Wordt er binnen de organisatie speciale aandacht besteed aan omgaan met geweld?
 - in opleiding/training
 - in werving en selectie
 - in teambijeenkomsten
 - *anders namelijk*
- Zijn er specifieke preventiemaatregelen?
 - Fysiek
 - Professionaliteit: in de omgang met cliënten?
- Bestaan er nazorg- of opvangvoorzieningen voor slachtoffers binnen uw organisatie?
- Worden geweld- en agressie-incidenten gemeld? Worden ze ook geregistreerd?
- Wanneer wel en wanneer niet? Met welk doel vindt registratie plaats?
- Wat vindt u van de wijze waarop er binnen uw organisatie wordt omgegaan met verbaal en fysiek geweld?

Ervaring geweld (specifiek incident)

- Kunt u het incident beschrijven waarbij sprake was van agressie/geweld
 - tijdstip, locatie, omstandigheden
 - aanleiding en motieven dader
 - kenmerken dader: geslacht, leeftijd, beschrijving, geestelijke gesteldheid, drank/drugs
- Hoe heeft u het incident ervaren?

- Wat zijn de gevolgen voor u persoonlijk geweest? (medisch/ psychisch letsel)
- Wat zijn de gevolgen voor de uitvoering van het werk? (bijvoorbeeld verzuim)
- Heeft het de mate waarin u zich veilig voelt op uw werk beïnvloed? (onveiligheidsgevoelens voor en na het incident)
- Heeft u een andere werkhouding aangenomen na het incident? Waarin uit zich dat?
- Heeft het incident nog verdere invloed op uw werk? (bijvoorbeeld medewerkertevredenheid)
- Heeft het incident ook invloed buiten uw werk, in uw privé-leven?
- Is dit incident iets dat elke collega zou kunnen overkomen? Waarom wel/ niet? (denk ook aan vermijdingsgedrag)
- Zijn er collega's die een dergelijk incident niet zou overkomen?
- Zijn er collega's die het niet zouden melden?
- Wat waren de (algemene) omstandigheden ten tijde van het incident? (bijvoorbeeld jaargetijde)
- Heeft u een idee waarom het juist u is overkomen? Waarom in deze situatie? Zat u ten tijde van het incident goed in uw vel of speelden andere externe oorzaken een rol?

Reactie organisatie

- Wat was de reactie van de organisatie op het incident? Wat vond u daarvan?
- Indien er sprake was van nazorg, was u hier tevreden over?
- Welke reactie had u het liefst van uw organisatie gezien?

Tot slot

- Zijn er nog zaken niet aan de orde geweest die u in het kader van het onderzoek wel van belang acht?
- Heeft u nog opmerkingen of vragen?

Bijlage 5 Topiclijst daderinterviews

Het incident

Laat persoon eerst incident beschrijven

Vervolgens inzoomen op volgende onderwerpen:

- het ontstaan/aanleiding (waarom);
- het verloop (wanneer escaleren en hoe ging het toen verder?) ;
- doel (motief) van het geweld, wat bereiken;
- omstandigheden;
- de afloop;
- wie bij betrokken (waren er omstanders, wat deden zij?);
- relatie tot slachtoffer (bekend/onbekend?) afhankelijkheidsrelatie;
- beschrijving slachtoffer, waarom die persoon? Had iedereen kunnen zijn?
- onder invloed van drank/drugs ten tijde incident;
- psychische gesteldheid ten tijde incident;
- wat had je weerhouden? Zowel persoonlijk, organisatiegebonden, als directe situatie.

Achteraf

- Wat zijn de gevolgen geweest van het incident? (voor familie, werk, relatie)
- Hoe kijk je terug op het incident? (spijt, anders willen handelen?)
- Hoe ervaart de dader het toebrengen van letsel aan anderen (hoe ernstig vindt hij dat en hoe gemakkelijk doet hij dat?)
- Reactie directe omgeving op incident.
- Zijn er bijvoorbeeld situaties en omstandigheden die geweld tegen personen onvermijdelijk, noodzakelijk, gerechtvaardigd of zelfs aantrekkelijk maken? Zou het je nog een keer kunnen overkomen? Bang voor herhaling?

Interventie

- Heb je een straf / sanctie gekregen?
- Hoe deze ervaren? Effectief?
- Welke sanctie zou wel helpen?

Ervaringen geweld

- Eerder in aanraking met geweld? Als slachtoffer, getuige, dader?
- Indien ja, soort geweld, aanleiding, wat vond je ervan?
- Overige ervaringen politie/justitie? Veroordelingen?
- (Wapenbezit? Gebruik?)

Algemeen

- geslacht;
- leeftijd;
- etniciteit;
- opleiding;
- werk/studie;
- overige activiteiten;
- woonplaats, beschrijving buurt;
- vriendengroep (onder meer rol binnen groep);
- thuissituatie (thuiswonend, zelfstandig etc.);
- gezinssituatie;
- alcohol- / drugsgebruik algemeen;
- psychische gesteldheid algemeen.

Verder nog opmerkingen of punten die niet aan bod zijn gekomen?

Bijlage 6 Voornaamste kenmerken per type pleger

Type	Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele kenmerken	Delict kenmerken
Type 1: Machteloze gefrustreerde	<p>Geslacht: vaker man</p> <p>Leeftijd: > 25 jaar</p> <p>Mentale status: instabiel, geen psychiatrische stoornis, (alcohol) verslaving</p> <p>Leefstijl: meer onaangepaste dan aangepaste leefstijl; niet frequent agressief, veelal niet overig crimineel</p> <p>Overig: sterke gevoelens van machteloosheid, sprake van externe attributie</p>	<p>Sociale status: lager opgeleid, vaker werkloos, vaker schulden sociale context</p>	<p>Soort relatie slachtoffer: bekenden van elkaar, duidelijk aanwezige afhankelijkheidsrelatie</p> <p>Groepsdruk: niet van toepassing</p> <p>Alcohol/ drugsgebruik: zowel nuchter als onder invloed</p> <p>Aanwezigheid omstanders: nvt</p> <p>Aanleiding: gevoel van machteloosheid en frustratie door interactie. Ziet geweld als laatste mogelijkheid</p>	<p>Type delict: voornamelijk bedreiging en verbaal geweld (kan ook telefonisch of per brief/email)</p> <p>Ernst van het delict: minder ernstig</p> <p>Solo gepleegd wapengebruik: Nee</p> <p>Emotie achteraf: vaak achteraf spijt</p>

	Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele kenmerken	Delict kenmerken
Type 2: Kort lontje	<p>Geslacht: man / vrouw</p> <p>Leeftijd: alle leeftijden</p> <p>Mentale status: vaker stabiel, geen psychiatrische stoornis</p> <p>Leefstijl: vaker aangepaste dan onaangepaste leefstijl; frequent agressief, frustratiedrempel is (zeer) laag (ligt in persoonlijkheid), veelal niet overig crimineel</p> <p>Overig: sprake van externe attributie</p>	<p>Sociale status: vaker laag opgeleid of werkend, stabiele thuis-situatie, geen opvallendheden</p>	<p>Soort relatie slachtoffer: vaker onbekenden van elkaar, doorgaans geen afhankelijkheidsrelatie</p> <p>Groepsdruk: niet van toepassing</p> <p>Alcohol/drugsgebruik: vaker nuchter</p> <p>Aanwezigheid omstanders: niet van invloed, laat dader zich niets aan gelegen liggen</p> <p>Aanleiding: geringe aanleiding uiteenlopend van aard</p>	<p>Type delict: verbaal geweld; belediging en bedreiging</p> <p>Ernst van het delict: minder ernstig tot ernstig</p> <p>Wapengebruik: nee</p> <p>Solo gepleegd</p> <p>Emotie achteraf: weinig spijt, verklaart gedrag in termen van 'zo ben ik nu eenmaal'.</p>

	Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele kenmerken	Delict kenmerken
Type 3: Verwarde	<p>Geslacht: voornamelijk man</p> <p>Leeftijd: > 25 jaar</p> <p>Mentale status: instabiel, psychische of psychiatrische stoornis aanwezig</p> <p>Leefstijl: door stoornis onaanpaste leefstijl; door stoornis vaker agressief en ontremd, lage frustratiedrempel, soms door stoornis overig crimineel</p> <p>Overig: sprake van externe attributie (twijfel)</p>	<p>Sociale status: werkloos ivm stoornis, divers opleidingsniveau,</p> <p>Uitkering</p>	<p>Soort relatie slachtoffer: zowel bekenden als onbekenden van elkaar afhankelijkheidsrelatie kan zowel aan- als afwezig zijn (m.n in zorg-sector)</p> <p>Groepsdruk: niet van toepassing</p> <p>Alcohol/drugsgebruik: verslaafd, kan onder invloed worden gepleegd</p> <p>Aanwezigheid omstanders: niet van invloed</p> <p>Aanleiding: geen duidelijke aanleiding, vaak niet persoonsgericht, zonder opzet</p>	<p>Type delict: Van verbaal geweld tot fysiek geweld</p> <p>Ernst van het delict: van licht tot zeer ernstig</p> <p>Wapengebruik: Nee</p> <p>Solo gepleegd</p> <p>Emotie achteraf: Niet toerekeningsvatbaar</p>

	Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele kenmerken	Delict kenmerken
Type 4: Geweld als leefstijl	<p>Geslacht: man</p> <p>Leeftijd: alle leeftijden</p> <p>Mentale status: instabiel; vaak vermoeden stoornis, antisociale persoonlijkheidsstoornis, niet formeel gediagnosticeerd</p> <p>Leefstijl: onaangepaste leefstijl; frequent agressief en gewelddadig, frustratiedrempel is laag, overig crimineel (strafblad), niet welwillend t.a.v. autoriteit</p> <p>Overig: Persoon bevindt zich vaker in (licht) crimineel circuit. Er is sprake van calculerend gedrag; geweld wordt ingezet om doel te bereiken.</p>	<p>Sociale status: werkloos door onaangepast gedrag, vaker laag opgeleid, schulden, problemen in thuissituatie, traumatische ervaring in het verleden</p>	<p>Soort relatie slachtoffer: zowel bekenden als onbekenden van elkaar,</p> <p>Groepsdruk: niet van toepassing</p> <p>Alcohol/drugsgebruik: kan zowel nuchter als onder invloed</p> <p>Aanwezigheid omstanders: niet van invloed</p> <p>Aanleiding: Een aanleiding is niet nodig om tot geweld over te gaan</p>	<p>Type delict: variërend van verbaal geweld tot (zwaar) fysiek geweld</p> <p>Ernst van het delict: van niet ernstig tot zeer ernstig</p> <p>Wapengebruik: ja</p> <p>Solo gepleegd</p> <p>Emotie achteraf: geen spijt, geweld is 'normaal';</p>

	Persoonskenmerken	Sociale context	Situatieve kenmerken	Delict kenmerken
Type 5: De beïnvloedbare jongere	Geslacht: man / vrouw Leeftijd: < 25 jaar Mentale status: vaker instabiel, vaak geen stoornis Leefstijl: vaker meer aangepaste leefstijl; niet frequent agressief, niet overig crimineel, first offender, houding ten aanzien van autoriteit welwillend Overig: sprake van externe attributie	Sociale status: vaker laagopgeleid, scholier, problemen in gezinssituatie, schoolproblemen, geweld als signaal van achterliggende problematiek	Soort relatie slachtoffer: zowel bekenden als onbekenden van elkaar, vaker geen afhankelijkheidsrelatie Groepsdruk: sterk van invloed Alcohol/drugsgebruik: vaker nuchter Aanwezigheid omstanders: door omstanders lijken incidenten eerder te escaleren; worden beïnvloed voor omstanders. Aanleiding: lopen zeer uiteen. Het geweld lijkt soms 'spontaan' te ontstaan.	Type delict: van verbaal geweld tot zwaar fysiek geweld Ernst van het delict: niet ernstig tot zeer ernstig Wapenbezit: nee Zowel Solo als in groep Emotie achteraf: vaker spijt

	Persoonskenmerken	Sociale context	Situationele kenmerken	Delict kenmerken
Type 6: Incidentele plegger onder invloed.	<p>Geslacht: vaker man</p> <p>Leeftijd: < 35 jaar</p> <p>Mentale status: stabiel, maar tijdelijk onder invloed waardoor instabiel, geen sprake van stoornis.</p> <p>Leefstijl: aangepaste leefstijl; eenmalig agressief, frustratiedrempel is normaal, niet overig crimineel, houding ten aanzien van autoriteit is welwillend</p> <p>Overig: sprake van interne attributie als externe attributie</p>	<p>Sociale status: werkend, divers opleidingsniveau, stabiele thuissituatie.</p>	<p>Soort relatie slachtoffer: onbekenden van elkaar, geen afhankelijkheidsrelatie</p> <p>Groepsdruk: kan van invloed zijn</p> <p>Alcohol/drugsgebruik: onder invloed</p> <p>Aanwezigheid omstanders: omstanders zijn aanwezig kunnen stimulerende rol hebben</p> <p>Aanleiding: geringe aanleiding, een 'foute blik' kan voldoende zijn</p>	<p>Type delict: van verbaal geweld tot fysiek geweld</p> <p>Ernst van het delict: van niet ernstig tot zeer ernstig</p> <p>Wapenbezit: nee</p> <p>Zowel Solo als in groep</p> <p>Emotie achteraf: vaker spijt</p>

Colofon

Opdrachtgever/financier	Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Programma Veilige Publieke Taak en het Ministerie van Justitie, Programma Geweld in het (semi-)publieke domein
Auteurs	Drs. I. Bakker Mr. drs. L.F. Drost W. S. Roeleveld MSc, MA M.m.v. E.J. Nap
Omslag Uitgave	Grafitall, Eindhoven Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 F (030) 230 06 83 E secr@verwey-jonker.nl Website www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

ISBN 978-90-5830-868

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2010.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.